

Frihet under tvang?

En tematisk analyse av voldtektens betydning for unge utsattes seksuelle identitet

Enid Josefine Venåsen Berta

Innlevert som hovedoppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2012

Frihet under tvang?

En tematisk analyse av voldtektens betydning for unge utsattes seksuelle identitet

Skrevet av Enid J. V. Berta

Innlevert som hovedoppgave ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, våren 2012.

© Enid Josefine Venåsen Berta

2012

Frihet under tvang? En tematisk analyse av voldtektens betydning for unge utsattes seksuelle identitet.

Enid Josefine Venåsen Berta

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Forfatter: Enid Josefine Venåsen Berta

Tittel: Frihet under tvang? En tematisk analyse av voldtektens betydning for unge utsattes seksuelle identitet.

Veileder: Svein Mossige

Problemstilling: Formålet med denne studien er å undersøke voldtektens betydning for de utsattes seksuelle identitet og hvordan dette kan forstås ut ifra teoretiske perspektiver på identitet. Forskningsspørsmålet i denne studien var derfor "Hvilken betydning har en voldtekt hatt for unge voksne (mellom 18 og 25 år) opplevelse av egen seksuell identitet i henhold til den universelle modellen for utvikling av seksuell identitet, når krenker var en jevnaldrende?".

Metode: Denne hovedoppgaven er et selvstendig forskningsprosjekt og data er innsamlet på egenhånd. Det ble gjennomført kvalitative semistrukturerte intervjuer med seks unge kvinner utsatt for voldtekt og datamaterialet ble gjenstand for en tematisk analyse.

Resultater: Fra den tematiske analysen av voldtektens betydning for unge utsattes seksuelle identitet oppstod det fem hovedtemaer: "Vansker med tillit", "påminnelse fører til negative følelser og kroppslige reaksjoner", "ingen følelser", "ambivalens" og "sex har ingen betydning".

Diskusjon: Tolkning av resultatene peker viser at voldtekten har en betydning for de utsattes seksuelle identitet. Resultatene diskuteres ut i fra ulike teoretiske perspektiver på identitet for å få en økt forståelse for hvordan voldtekten kan ha en betydning for seksuell identitet. Disse perspektivene er den universelle modellen for identitetsutvikling, narrativ teori og psykososial identitetsteori. Voldtekten ser ut til å begrense utviklingen av en mer integrert eller oppnådd identitet. Dette får betydning for evnen til å danne intime relasjoner med seksuelle partnere. Grunnlaget for positive opplevelser med egen seksualitet og mot en mer integrert identitet ser ut til å kunne ligge i gode relasjonelle erfaringer og understreker betydningen tillit har for utviklingen av en seksuell identitet.

Forord

Temavalget i denne hovedoppgaven var en tilfeldighet og jeg visste lite om voldtekt og forskningen på dette feltet da jeg bestemte meg for at det var det min hovedoppgave skulle handle om. Jeg angreir ikke på dette valget i dag. Arbeidet med denne hovedoppgaven har vært en spennende og lærerik prosess. Jeg er veldig fornøyd med å ha fått gleden av å erfare hvordan det er å gjennomføre et forskningsprosjekt.

Jeg ønsker å takke min veileder Svein Mossige for all hjelp jeg har fått og gode tilbakemeldinger som har fått meg til å reflektere og som har veiledet meg gjennom hele prosessen fra start til slutt. Takk til mine samarbeidspartnere som hjalp meg med å rekruttere informanter. Dere har vært en inspirasjonskilde og jeg har satt pris på samtalene vi har hatt da jeg har vært på besøk hos dere. Jeg har virkelig følt meg velkommen.

Min største takk går til informantene som deltok i studien og som har delt sine historier om seg selv og sine liv. Uten dere hadde ikke gjennomføringen av studien vært mulig. Dere har gitt meg kunnskap og forståelse for hvordan en voldtekt kan ha betydning og intervjuene med dere var det mest spennende og motiverende for meg i løpet av hele prosjektet.

Takk til Sjur, Anne og venner som har vært en stor støtte gjennom hele prosessen. Takk til familie, spesielt mamma og Gerd for korrekturlesninger og tilbakemeldinger på det ferdige produktet.

Oslo, 25. april 2012

Enid J. V. Berta

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Voldtekt	1
1.1.1	Definisjon av voldtekt	1
1.1.2	Psykologiske konsekvenser av voldtekt	2
1.2	Voldtektens betydning for den utsattes seksualitet.....	4
1.2.1	Beskrivelse av seksuell fungering	4
1.2.2	Faktorer som predikerer seksuelle problemer	6
1.2.3	Relasjonen mellom seksuelle problemer og andre psykologiske problemer	7
1.2.4	Seksuell atferd etter voldtekt.....	7
1.2.5	Oppsummering	8
1.3	Identitet.....	8
1.3.1	Eriksons psykososiale teori for identitetsutvikling	9
1.3.2	Marcias statusteori for identitetsutvikling.....	10
1.3.3	En empirisk studie knyttet til statusteori, psykososial teori og seksuell identitet 10	
1.3.4	Narrativ identitet og traumatiske opplevelser	11
1.3.5	Den universelle modellen for utvikling av seksuell identitet.....	12
1.3.6	Empirisk validering av den universelle modellen	14
1.3.7	Oppsummering	15
1.4	Avgrensning og problemstilling	15
2	Metode.....	17
2.1	Valg av metode og begrunnelse for metodevalg	17
2.2	Informanter	17
2.2.1	Rekruttering.....	18
2.2.2	Utvalg	18
2.3	Etiske refleksjoner	19
2.3.1	Informert samtykke	19
2.3.2	Potensiell emosjonell belastning	19
2.3.3	Anonymitet og konfidensialitet.....	20
2.4	Datainnsamlingen	20
2.5	Tematisk analyse av datamaterialet	21

2.5.1	Fase 1: Bli kjent med data	22
2.5.2	Fase 2: Innledende koding.....	22
2.5.3	Fase 3: Søk etter temaer	23
2.5.4	Fase 4: Gjennomgang av temaer	23
2.5.5	Fase 5 & 6: Produksjon og ferdigstilling av resultater.....	23
2.6	Reliabilitet og validitet	24
2.6.1	Reliabilitet	24
2.6.2	Validitet	25
2.6.3	Refleksivitet	26
3	Resultater.....	29
3.1	Vansker med tillit	29
3.1.1	Hva fører vansker med tillit til?	31
3.1.2	Vansker med tillit og karakteristika ved seksuell partner	34
3.1.3	Vansker med tillit og seksuelle verdier	35
3.1.4	Mestring av vansker med tillit.....	37
3.2	Påminnelse fører til negative følelser og kroppslige reaksjoner	39
3.2.1	Seksuell erfaring og følelser før voldtekten	39
3.2.2	Påminnelse på overgrep under sex kan føre til negative følelser og kroppslige reaksjoner	40
3.3	Ingen følelser	43
3.4	Ambivalens	46
3.5	Sex har ingen betydning	50
3.6	Hva har ikke blitt påvirket av voldtekten?.....	52
4	Diskusjon.....	54
4.1	Vansker med tillit	54
4.2	Påminnelse på voldtekt fører til negative følelser og kroppslige reaksjoner.....	56
4.3	Ingen følelser	56
4.4	Ambivalens	57
4.5	Sex har ingen betydning	58
4.6	Seksuell identitet.....	59
4.6.1	Seksuell identitet som en helhet i den universelle modellen.....	59
4.6.2	Seksuell identitet i et psykososialt perspektiv	59
4.6.3	Seksuell identitet og det narrative perspektivet.....	61

4.7	Terapeutiske implikasjoner.....	63
4.8	Metodologiske spørsmål.....	65
4.9	Veien videre.....	67
4.10	Oppsummering og konklusjon.....	68
	Litteraturliste	70
	Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse	79
	Vedlegg 2: Godkjennelse fra REK.....	81
	Vedlegg 3: Personvern og samtykke.....	83
	Vedlegg 4: Intervjuguide.....	84

1 Innledning

1.1 Voldtekt

Voldtekt og seksuelle overgrep er kriminelle handlinger av betydelig omfang i dagens samfunn. Det antas at mellom 8000 og 16000 personer opplever å bli utsatt for voldtekt eller voldtektsforsøk hvert år i Norge (NOU, 2008). Voldtekt ser ut til å være utbredt og kan føre til store konsekvenser for den berørte og for samfunnet generelt (NOU, 2008; Petrak, 2002b). Det er dermed viktig å øke kunnskapen om dette fenomenet ved forskning.

1.1.1 Definisjon av voldtekt

Voldtekt er en form for et seksuelt overgrep. Hvordan voldtekt defineres er avhengig av om definisjonen gjøres ut i fra et juridisk perspektiv, en forskningsmessig interesse eller fra den utsatte selv. De juridiske definisjonene tar utgangspunkt i Straffeloven om seksualforbrytelser (kapittel 19). I Straffeloven skilles alvorlighetsgraden til forbrytelsen ved begrepene seksuell omgang, seksuell handling og seksuell atferd. Voldtekt karakteriseres som den alvorligste seksualforbrytelsen. I Straffelovens paragraf 192 heter det at:

Den som a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd, eller b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner er ute av stand til å motsette seg handlingen, eller c) ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv, straffes for voldtekt (Straffeloven, 2010 nr. 46, § 192).

I forsknings- og faglitteraturen rundt seksuelle overgrep og voldtekt, brukes ulike begreper om tilnærmede like fenomener. Valg av begrepsterminologi og definisjonen av et seksuelt overgrep eller en voldtekt er ofte knyttet til studienes avgrensning og forståelse av fenomenet (Følling, 2011). Dermed tilfredsstiller ikke alle begreper som brukes i forskningslitteraturen den juridiske definisjonen av voldtekt. Begreper som brukes i forskning om seksuelle overgrep og voldtekt er blant annet seksuelle overgrep, seksuelle krenkelser, voldtekt og seksuell viktimisering (ibid). Dette kan ha betydning for tolkning av resultatene i en studie. Denne begrepsbruken nevnes for å illustrere at forskningslitteraturen ikke er knyttet til et entydig begrepsapparat ved seksuelle overgrep. Forskingen presentert i det følgende vil innebære noe ulike definisjoner av seksuelle overgrep og voldtekt, og disse begrepene vil

derfor brukes om hverandre. I tillegg vil ordet "utsatt" bli brukt fremfor "offer" for å beskrive de utsatte for voldtekt i denne teksten for å unngå en offerliggjøring av dem (Petrak, 2002a).

I tillegg til de juridiske og forskningsrelaterte definisjonene kan de utsatte for voldtekt selv ha egne definisjoner av hva en voldtekt innebærer. Deres definisjoner kan bli påvirket av de kulturelt dominerende forestillingene om hva en voldtekt er, og kalles "voldtektsmyter" (Peterson & Muehlenhard, 2004; Stefansen & Smette, 2006). Studier viser at kvinner utsatt for overgrep som juridisk sett kategoriseres som voldtekt, ikke selv alltid definerer overgrepet som en voldtekt (Stefansen & Smette, 2006).

1.1.2 Psykologiske konsekvenser av voldtekt

Det eksisterer mye forskning knyttet til mulige psykologiske konsekvenser etter et seksuelt overgrep for den utsatte. Denne forskningen er stort sett konsentrert rundt kvinner da kvinner er mest utsatt for seksuelle overgrep sammenlignet med menn (Mossige, 2007; Renninson, 1999). Konsekvenser av seksuelle overgrep kan være selvmordsforsøk og selvskading, spiseforstyrrelser (Ackard & Neumark-Sztainer, 2002; Mossige & Abrahamsen, 2007), utagerende atferd, dårlig selvilde, lav selvfølelse (Mossige & Abrahamsen, 2007), posttraumatisk stresslidelse (heretter PTSD; Clum, Calhoun & Kimerling, 2000; Rothbaum, Foa, Riggs, Murdock & Walsh, 1992), depresjon (Clum et al., 2000), angst og rusmiddelbruk (Frank & Anderson, 1987).

Selv om det har vært liten uenighet knyttet til om seksuelle overgrep kan ha betydning for de utsattes mentale helse, har det vært debatt om hvordan voldtekts mulige konsekvenser for den utsatte skal forstås og teoretiseres (Campbell, Dworkin & Cabral, 2009). En traumeteoretisk modell har tidligere blitt foreslått som et nyttig rammeverk for forskning og intervensjoner rundt voldtekt (Goodman, Koss & Russo, 1993). I denne modellen er symptomer på diagnosen PTSD sentrale. PTSD blir mye debattert (North, Suris, Davis & Smith, 2009). Denne debatten vil ikke gjennomgås her, men det refereres til North et al. (2009) og Taylor og Asmundson (2008) for en beskrivelse. I det følgende vil det gjøres rede for symptom bildet til PTSD, da det anses som relevant for min studie.

PTSD kan utvikles som en reaksjon på en traumatisk hendelse. En person som har blitt utsatt for en traumatisk hendelse hvor han eller hun opplevde, var vitne til eller ble konfrontert med en hendelse eller flere som innebar en alvorlig trussel mot eget eller andres liv eller fysisk

integritet og hvor personens respons involverte intens frykt eller hjelpeløshet, i tillegg til å utvikle tre karakteristiske symptomer, hvor disse symptomene varer mer enn en måned og gir personen klinisk signifikant lidelse eller svekket fungering, tilfredsstiller en diagnose for PTSD i DSM-IV (APA, 2000). DSM- systemet brukes mest i forskningslitteraturen fremfor ICD-10, og refereres derfor til her. De tre karakteristiske symptomene er gjenopplevelse av den traumatiske hendelsen, unngåelse av stimuli assosiert med hendelsen/emosjonell nummenhet og tegn på økt fysiologisk aktivering (ibid).

Det første symptomet ved PTSD, gjenopplevelse, kan defineres som kortere episoder hvor personen tror, føler og handler som om den traumatiske hendelsen foregår og tilstedeværelse i nuet forsvinner (Taylor & Asmundson, 2008). Resultatet av gjenopplevelse kan være at personen domineres av vonde emosjonelle reaksjoner, ofte uten å vite hva dette handler om eller huske hva som har skjedd (Axelsen & Wessel, 2006). Dette kan føre til en fremmedgjøring ovenfor seg selv og andre, og vansker knyttet til identitet (ibid).

Det andre karakteristiske symptomet er unngåelse av stimuli assosiert med traumat/emosjonell nummenhet. Emosjonell nummenhet innebærer tap av evnen til å bli interessert i tidligere aktiviteter som ga glede og tap av evnen til å føle emosjoner (spesielt de assosiert med intimitet og seksualitet). Det kan også være begrenset affekt og følelser av avsondring eller fremmedgjøring fra andre (APA, 2000). Diagnosen vektlegger derfor et skifte mellom det å oppleve sterke følelser (gjenopplevelse) og det å unngå eller ikke oppleve noen følelser.

Fysiologisk aktivering er det tredje hovedsymptomet og kan bestå av irritabilitet, hyperårvåkenhet, økt skvettenhet, konsentrasjonsvansker, fysiologisk reaktivitet og søvnvansker (APA, 2000).

Fordeler med en traumeteoretisk forståelse for konsekvenser av voldtekt er flere (Goodman et al., 1993). En fordel er forståelsen av symptomene som normale responser til abnormale hendelser. En annen fordel er den store mengden av litteratur på psykologiske traumer som forskere og hjelpere kan ta i bruk, i møte med utsatte for seksuelle overgrep (Neville & Heppner, 1999). Den traumeteoretiske forståelsen representerer en ramme for å forstå reaksjoner på traumer og presenterer flere symptomer som differensierer dem fra andre lidelser (Goodman et al., 1993). PTSD oppmuntret til utvikling av en bred teoretisk modell for å forklare reaksjoner på voldelige hendelser. Ulempen er at selv om den forklarer flere

symptomer, teller den ikke for alle. Den fanger ikke dybden og kompleksiteten av eksisterende responser til traumatiske hendelser og betingelser (Cambell et al., 2009; Goodman et al., 1993). Andre innvendinger mot traumeresponsmodellen har vært knyttet til en risiko for å patologisere de utsatte ved den kliniske diagnosen PTSD (Burstow, 2005; Gilfus, 1999) og å opprettholde etnokulturelle forskjeller (Wasco, 2003).

Å forstå hvordan seksuelle overgrep kan påvirke utsatte kun innenfor traumeteori kan være begrensende (Campbell et al., 2009; Neville & Heppner, 1999). Andre modeller har blitt utviklet i tråd med Bronfenbrenners (1977, 1986) økologiske teori for menneskelig utvikling. Dette for å forklare og øke forståelsen for psykiske symptomer og bedring etter seksuelle overgrep, og hva som kan være med på å mediere vansker versus vekst (Campbell et al., 2009). Voldtekt kan også påvirke den utsattes seksualitet. Forskningen knyttet til seksuelle overgrep og seksualitet vil bli gjort rede for i det følgende da seksualitet er spesielt viktig i dette studiet.

1.2 Voldtektens betydning for den utsattes seksualitet

Menneskelig seksualitet kan handle om emosjonelle (lyst, følelser), kognitive (fantasier, forventninger), atferdsmessige (sex) og fysiske (opphisselse) opplevelser (Hill, 2008). Forskningen knyttet til seksualitet og seksuelle overgrep innebærer ofte fire tilnærminger: deskriptiv analyse av seksuelle fungering, utforskning av faktorer som predikerer seksuelle problemer, studiet av relasjonen mellom seksuelle problemer og andre psykologiske problemer, og seksuell risikoatferd. De fire tilnærmingene vil presenteres kort for å gi en oversikt over mye av det eksisterende feltet knyttet til seksuelle overgreps potensielle betydning for de utsattes seksualitet. Det vil i all hovedsak bli tatt for seg forskning knyttet til ungdommer og voksne som har blitt utsatt for seksuelle overgrep og utvalget i studiene består stort sett av kvinner.

1.2.1 Beskrivelse av seksuell fungering

Seksuell fungering kan deles inn i lyst, aktivering og orgasme ifølge Risen (2010). Lyst består av interaksjonen mellom tre elementer: en biologisk dravkraft som oppleves kroppslig som kåthet; et kognitivt ønske om seksuell atferd og en psykologisk villighet til å tillate kroppen å

respondere til seksuelle opplevelser. Seksuell aktivering kan defineres som en kroppslig opplevelse, en subjektiv kåthet eller opphisselse som ofte blir beskrevet som varm og kilende, en økende nytelsesfull følelse. Orgasme er den rytmiske kontraksjonen som etterfølger nytelse, selve klimaks til den seksuelle opphisselsen. Problemer i en eller flere av disse områdene blir kalt seksuelle dysfunksjoner (Risen, 2010).

Forskning knyttet til seksuell fungering etter seksuelle overgrep har ofte ulike definisjoner og spørsmål knyttet til det seksuelle området som skal undersøkes. Dette gjør det vanskelig å komme med en generell beskrivelse. Generelt har det vært fokus på frekvensen av seksuell kontakt, seksuell tilfredsstillelse og spesifikke seksuelle problemer. De fleste studier konkluderer med at voldtekt har en innvirkning på og forminsker frekvensen av sex eller seksuell tilfredsstillelse (Bartoi & Kinder, 1998; Ellis, Calhoun & Atkeson, 1981; Feldman-Summers, Gordon & Meagher, 1979; Orlando & Koss, 1983; Öberg, Fugl-Meyer & Fugl-Meyer, 2002). Andre studier viser at voldtatte kvinner har økt seksuell aktivitet sammenlignet med kvinner som ikke har blitt voldtatt (Shapiro & Schwartz, 1997). Forklaringer på dette var aktivitetsmønsteret til disse kvinnene kan ha gått forutfor voldtekten og ble dermed en risikofaktor og voldtekten kan gjøre enkelte kvinner mer promiskuøse (ibid).

Flere studier avdekker at utsatte kan utvikle spesifikke seksuelle vansker som kan vare et eller flere år etter overgrepet (Becker, Skinner, Abel, Axelrod & Cichon, 1984; Becker, Skinner, Abel & Cichon, 1986; Burgess & Holmstrom, 1979; Dahl, 1993; Ellis, Atkeson, Calhoun, 1981; Feldman-Summers et al., 1979). Dette kan tyde på spesielt langvarige seksuelle problemer for enkelte utsatte. Vanskene som rapporteres er seksuell aversjon, mangel på lyst, genital smerte (Faravelli, Giugni, Salvatori & Ricca, 2004), frykt for sex, tap av seksuell interesse og tilfredsstillelse (Siegel, Golding, Stein, Burnam & Sorenson, 1990), lavere seksuell interesse og vansker med orgasme (Öberg et al., 2002), mangel på seksuell nytelse og smerter ved samleie (Golding, 1996). 25 % til 59 % av de utsatte ser ut til å ha utviklet seksuelle vansker i disse ulike studiene. For eksempel intervjuet Becker et al. (1986) 372 utsatte for seksuelle overgrep (voldtekt, voldtektsforsøk og incest) og 99 kvinner som ikke hadde opplevd seksuelle overgrep. 58 % av de utsatte i dette studiet rapporterte om seksuelle vansker, sammenlignet med 17 % av de kvinnene som ikke hadde opplevd seksuelle overgrep. 71 % av de utsatte kvinnene attribuerte sine seksuelle vansker til overgrepet.

Generelt blir det konkludert med at seksuelle problemer handler om responshemmende problemer som frykt, vansker med aktivering og lyst (Becker et al., 1984; Becker et al., 1986, Dahl, 1993; Van Berlo & Ensink, 2000). Men de ulike studiene har noe ulike resultater i forhold til hvilke seksuelle problemer utsatte kan oppleve. Sannsynligvis skyldes det metodologiske forskjeller, skjevheter og ulikheter i utvalg, ulike operasjonelle definisjoner og mål på seksuell fungering. Samt ulikheter i størrelse på utvalg og analysemetoder, og forskjeller i tid mellom når overgrepet skjedde og hvor lang tid det gikk til undersøkelsene fant sted. De fleste studiene er også retrospektive og hvor kausale slutninger ikke kan trekkes ut fra resultatene.

Hvilke forklaringer gis for de seksuelle problemene? Studier knyttet til seksuell fungering har referert til en to-faktor sosial læringsteori som forklaring for seksuelle problemer (Becker et al., 1984; Becker et al., 1986), mens andre studier gir ingen tydelig forklaring for sine funn. I følge to-faktor modellen blir problemene lært gjennom klassisk betinging. Overgrepet i seg selv blir en ubetinget stimulus som vekker frykt og angst hos den utsatte. Den seksuelle komponenten ved overgrepet blir betinget til å vekke en negativ reaksjon hos den utsatte, og denne reaksjonen generaliseres til spesifikke eller alle seksuelle situasjoner, atferd og/eller interaksjoner. For å unngå å oppleve negative reaksjoner til senere seksuelle aktiviteter, kan den utsatt hemme sine seksuelle følelser eller engasjere seg i annen unngåelsesatferd. Denne to-faktor læringsteorien har også blitt brukt som en forklaring for utvikling av PTSD-symptomer (Goodman et al., 1993; Brewin & Holmes, 2003).

1.2.2 Faktorer som predikerer seksuelle problemer

Det har blitt undersøkt ulike faktorer som potensielle prediktorer for seksuelle problemer. Ung alder og en kjent krenker ser ut til å være relatert til seksuelle problemer i enkelte studier (Becker et al., 1984; Dahl, 1993, Siegel et al., 1990), mens andre finner ikke en forskjell mellom ulike relasjoner til krenker (Koss, Dinero, Seibel & Cox, 1988). Flere studier fant en relasjon mellom penetrering under overgrep, utsettelse for gjentatte overgrep og seksuelle problemer (Becker, Skinner, Abel & Treacy, 1982; Dahl, 1993; Golding, 1996; Letourneau, Resnick, Kilpatrick, Saunders & Best, 1996; Siegel et al., 1990; Öberg et al., 2002), mens en annen studie fant ingen relasjon (Becker et al., 1984). Becker et al., (1984) fant ingen grad av fysisk vold under overgrepet som prediktor for seksuelle problemer, mens Siegel et al. (1990) og Dahl (1993) fant en positiv korrelasjon mellom fysisk vold og seksuelle problemer. Med

andre ord varierer faktorer som predikerer seksuelle problemer. Forskjeller her kan blant annet skyldes metodologi, ulike operasjonelle definisjoner, utvalg og måleinstrumenter.

Enkelte andre faktorer blir sett på som beskyttende for utvikling av seksuelle problemer. En forståelsesfull partner og opplevd grad av støtte kan være en beskyttende faktor mot å utvikle seksuelle og andre vansker (Dahl, 1993).

1.2.3 Relasjonen mellom seksuelle problemer og andre psykologiske problemer

Flere studier har sett på om seksuelle vansker kan være relatert til andre psykologiske problemer som PTSD og depresjon (Dahl, 1993; Letourneau et al., 1996). Letourneau et al. (1996) konkluderte med at PTSD kan fungere som en modererende variabel for utviklingen av seksuelle problemer hos kvinner med seksuelle og ikke-seksuelle traumatiske historier. Begrunnelsen for dette var blant annet svekkelse av evnen til å føle emosjoner, spesielt de assosiert med intimitet, ømhet og seksualitet hos individer med PTSD. Forskerne fant at gruppen som hadde seksuelle problemer, hadde større sannsynlighet for å ha opplevd depresjon i løpet av sitt liv, eller PTSD. Letourneau et al. (1996) mente deres resultater var konsistente med en læringsteori for seksuelle problemer (Becker et al., 1986). I tillegg fant Dahl (1993) i sin studie en sammenheng mellom utvikling av seksuelle vansker etter voldtekten og høyere depresjonsskåre på MADRS (et utredningsverktøy for depresjon). Kvinner som var tilfreds med livet før voldtekten hadde også større sannsynlighet for utvikling av seksuelle vansker etter voldtekten.

1.2.4 Seksuell atferd etter voldtekt

Flere studier peker mot økt mengde høyrisiko seksuell atferd hos kvinner med en voldtektshistorie bak seg. Dette innebærer atferd som kan øke risiko for seksuelt overførbare sykdommer (Decker, Silverman & Raj, 2005), graviditet og nye seksuelle overgrep (Brown et al, 2003; Lang et al, 2003). Andre funn er en økning i å ikke bruke kondom, ikke forhandle om sikker sex, økt rus eller alkoholbruk ved siste samleie, og økt sannsynlighet for å ha sex uten å kjenne partneren godt (Brener, McMahon, Warren & Douglas, 1999; Brown et al, 2003; Lang et al, 2003; , Brener et al, 1999; Wingood & DiClemente, 1998). Studienes begrensninger er deres kryss-seksjonelle natur, de er retrospektive og tre av de fire studiene har ikke tilfeldige utvalg, noe som begrenser generaliserbarheten. Forklaringer for seksuell

risikoatferd er i likhet med forklaringer knyttet til to-faktor teorien. Klassisk betinget voldtektsrelatert frykt og, eller symptomer på PTSD avskjærer kvinner fra å tilegne seg, prosessere eller implementere beskyttende seksuell atferd, eller det reduserer mestring i å forhandle om sikker sex spesielt, eller seksuell kontakt generelt (Weaver, 2009).

1.2.5 Oppsummering

Forskning knyttet seksuelle overgrep og seksualitet har hovedsakelig vært knyttet til beskrivelse av seksuell fungering, faktorer som predikerer seksuelle problemer, relasjonen mellom seksuelle problemer og andre psykiske vansker samt seksuell risikoatferd. Seksuelle overgrep kan ifølge flere studier føre til seksuelle vansker i en høy andel av utsatte, og noen utvikler langvarige problemer. Flere studier finner en sammenheng mellom seksuelle problemer og psykiske vansker som depresjon og PTSD.

Resultatene knyttet til seksuelle overgrep og seksualitet er noe heterogent. Det kan skyldes omstendigheter rundt det seksuelle overgrepet og individuelle opplevelser, men også metodologiske forskjeller og ulik definering av fenomener knyttet til seksualitet. Men uavhengig av hvilken tilnærming man velger å se på når det gjelder sammenheng mellom voldtekt og seksualitet, om det er seksuell tilfredsstillelse, seksuelle vansker, seksuell risikoatferd, eller medierende variabler som PTSD, peker forskning mot at voldtekt kan ha en betydning for den utsattes seksualitet.

1.3 Identitet

Identitet handler om personers eksplisitte eller implisitte responser til spørsmålet ”Hvem er du?” (Vignoles, Schwartz & Luyckx, 2011). Identitetens antatte innhold og prosesser varierer og blir vektlagt forskjellig innen ulike fagfelt i psykologi (ibid). Fra et utviklingspsykologisk perspektiv kan identitet defineres som personers stabile følelser av mål, oppfatninger, verdier og livsroller (Erikson, 1968). Dette inkluderer, men er ikke begrenset til kjønn, etnisitet og seksualitet. Identitetsdannelse ble opprinnelig sett på som en utviklingsoppgave i ungdomsårene, men begrepet blir nå anvendt gjennom hele livsløpet (Kroger & Marcia, 2011). Det vil i det følgende bli presentert ulike teoretiske forståelsesmåter knyttet til identitet.

1.3.1 Eriksons psykososiale teori for identitetsutvikling

Erik Erikson var en av de første teoretikerne i dagens samtid som understreket viktigheten av identitetsutvikling og dannelsen (Eliason, 1995). Erikson (1968) formulerte åtte kronologiske bipolare stadier for egoutvikling, hver markert av en stadiespesifikk psykososial krise (Kroger & Marcia, 2011). Krisene oppstår på bestemte tidspunkter i livet som skyldes endringer i biologiske, psykologiske og sosiale prosesser. Ideelt sett er det ved hvert stadium en gjensidighet mellom det utviklende individet og hans eller hennes sosiale miljø, noe som resulterer i positive løsninger av de psykososiale krisene. Løsninger på tidligere stadier i en persons utvikling vil også påvirke utviklingen i det aktuelle stadiet. Gjennom vellykket løsning av psykososiale stadier vil det foregå en økt differensiering mot en "sunn personlighet" (Archer & Grey, 2009).

Den positive løsningen av det psykososiale stadiet i de senere ungdomsårene er følelsen av en integrert identitet ved å utvikle verdier, oppfatninger og mål på signifikante områder i livet (Erikson, 1968). En positiv løsning av dette stadiet avhenger av løsningene på de tidligere stadier: tillit, autonomi, initiativ og industri (Lerner, 2002). Det etterfølgende psykososiale stadiet til identitet er intimitet. Erikson (1968) foreslo at en integrert (seksuell) identitet ofte går forut for kapasiteten til å utvikle en sann og gjensidig psykososial intimitet med en annen person, og uten å miste seg selv i forholdet. Det er først når identitetsdannelsen er godt i gang at sann seksuell og psykososial intimitet er mulig. Den unge som ikke er sikker på sin identitet vil sky unna interpersonlig intimitet eller bli promiskuøs uten virkelig å gi seg hen i relasjonen (Erikson, 1968). Uten en positiv løsning på stadiet intimitet, vil upersonlige og overfladiske interpersonlige relasjoner formes (Kacerguis & Adams, 1980).

Selv om Erikson plasserte stadiene på bestemte tidspunkter i livsløpet la han etter hvert inn rom for individuell variabilitet for når en psykososial krise kan løses (Sneed, Krauss Whitbourne & Culang, 2006). Løsningen kan potensielt oppstå på et bestemt tidspunkt i livet som en funksjon av bestemte psykososiale krefter. Tidligere stadier kan komme til på nytt og senere stadier kan oppnå et toppunkt tidligere i livet. Interaksjonen mellom person og miljø kan gi individuelle forskjeller i disse utviklingsrelaterte løpene (ibid). Eriksons teori har vært gjenstand for mye debatt. Spesielt har Eriksons ideer om stadietprogresjon blitt utsatt for mye kritikk (Lerner, 2002). Allikevel har teorien gitt et viktig bidrag i videre forskning knyttet til utvikling og identitet.

1.3.2 Marcias statusteori for identitetsutvikling

Identitetstatusene, hvor mye nåværende identitetsteori og forskning er basert på, oppstod fra et forsøk på å validere hovedbegrepet ego-identitet i Eriksons teori (Kroger & Marcia, 2011). Basert på Eriksons ideer for identitetsdannelse, ble to kriterier for identitetsdannelse foreslått: utforskning ("exploration", opprinnelig kalt krise) og forpliktelse ("commitment"; Marcia, 1966). Utforskning refererer til en periode hvor individet er aktivt involvert i å sortere og prøve ut ulike roller og livsplaner (Kroger & Marcia, 2011). Forpliktelse referer til graden av personlig investering individet uttrykker for sine handlinger, oppfatninger, roller eller livsplaner (ibid).

Marcia (1966) fant evidens for fire identitetsstatuser. To grupper ble kategorisert innenfor forpliktelse. En statusgruppe kalt identitetsoppnåelse ("identity achievement") hadde via utforskning oppnådd forpliktelse til en egen konstruert identitet. En annen gruppe, "foreclosure" hadde oppnådd forpliktelse via å adoptere identiteter fra signifikante andre og fremviste lite eller ingen utforskning. De to siste statusgruppene ble kjennetegnet av lav grad av forpliktelse. Den tredje statusen "moratorium" ble kjennetegnet av utforskning og et aktivt forsøk på å oppnå forpliktelse til en egen identitet. Moratorium kan ses på som en forløper for en eventuell identitetsoppnåelse. Den fjerde statusen "diffusion" ble karakterisert av liten grad av forpliktelse og meningsfull utforskning. Individer under statusen "diffusion" var relativt retningsløse, ubekymrede for sin mangel på forpliktelse, og lett påvirkelige av ytre omstendigheter. Det eksisterer i dag mye forskning som bekrefter og validerer de fire statusene for identitetsutvikling (Kroger & Marcia, 2011).

1.3.3 En empirisk studie knyttet til statusteori, psykososial teori og seksuell identitet

Hvordan kan identitetsstatusteori og psykososial teori ses i sammenheng med seksuell identitet? Archer og Grey (2009) gjennomførte en studie hvor relasjonen mellom seksuell psykososial modenhet (identitetsintegrering og løsning av tidligere psykososiale stadier), positive seksuelle selvbegreper (begrepene og kategoriene man bruker for å beskrive seg selv som et seksuelt selv), og effektiv seksuell beslutningstaking eller mestringsstil ble adressert sammen med identitetsprosessene forpliktelse og utforskning (som i Marcias modell), som individer bruker for å definere sitt seksuelle selv. Deltagerne var 275 studenter av begge kjønn i alderen 18 til 24 år. Forskerne brukte flere måleinstrumenter for å måle de ulike

begrepene og deres relasjoner. Funnene viste at de fleste av deltakerne kunne kategoriseres innen seksuell identitetsoppnåelse og færrest innen statusen ”diffusion”. Seksuell identitetsoppnåelse hadde sterke positive relasjoner til sunne seksuelle psykososiale stadieløsninger, sunne seksuelle selvbegreper og adaptive mestringsstiler relativt til de andre statusene moratorium, ”foreclosure” og ”diffusion”. Det var ingen alders- eller kjønnsforskjeller knyttet til de øvrige funnene. Dette studiet viste en sammenheng mellom statusteori og psykososial teori i tilknytning til seksuell identitet. Archer og Grey (2009) konkluderte med at identitetsoppnåelse gir muligheten til det psykososiale stadiet intimitet med en bevissthet for og implementering av seksualitet i tråd med ens eget seksuelle selv.

1.3.4 Narrativ identitet og traumatiske opplevelser

Mens Marcias identitetsstatuser setter fokus på prosessene utforskning og forpliktelse i identitetsdannelse, omdirigerer McAdams (1985) oppmerksomheten mot identitet som et produkt. Narrativ identitet kan defineres som den internaliserte historien en person konstruerer for å lage mening, hensikt og enhet til sitt liv (McAdams, 2011). Denne historien er en selektiv rekonstruksjon av den autobiografiske fortiden. Den er en narrativ foregripelse av individets forestilte fremtid. Narrativ identitet har som funksjon å forklare hvordan personen har blitt seg selv og hvor hans eller hennes liv er på vei, både for individet selv og andre. I følge McAdams (2011) begynner mennesker å jobbe med sitt narrativ i sene tenår og i utviklingsperioden ”emerging adulthood” (Jeffrey Jensen, 2007). Dette arbeidet opphører aldri, men forsetter å være en psykososial utfordring i mesteparten av det voksne livsløp. I å konstruere selvdefinerte livshistorier, blir personen i følge narrativ teori påvirket av de eksisterende kulturelle normer, bilder og metaforer (McAdams, 2011).

Personers internaliserte livshistorier kan ses på som brede og stabile nok til at de kan kodes for temaer og avdekke viktig psykologisk innsikt om historiefortelleren (McAdams, et al., 2006; McAdams, 2011). Et alternativt perspektiv på narrativer er at personlige historier er mindre i størrelse, mindre integrerende og mer kortvarige. I samsvar med mer sosialkonstruktivistiske tilnærminger blir narrative identiteter fremført i sosiale situasjoner og med respekt til bestemte kravkarakteristika og diskursive konvensjoner (Bamberg, De Fina & Schiffrin, 2011). I dag ser narrative teoretikere på narrativ identitet som både autobiografiske prosjekter som gir mening på tvers av ulike kontekster og som påvirket av situasjon (McAdams, 2008, 2011).

Selvdefinerende minner kan ses på som nøkkelkomponenter ved narrativ identitet (McAdams, 2008). Singer og Salovey (1993) identifiserte selvdefinerende minner som representasjoner av emosjonelt intense hendelser. I stedet for å representere et ”filmopptak” av eget liv, er autobiografiske minner selektive og strategiske (McAdams, 2008). Autobiografiske minner blir innkodet og gjenkallet på måter som fremmer personens mål. Selv om de kan inneholde objektive fakta uttrykker historiene fra fortiden først og fremst personlig mening (ibid). Hvordan kan dette ses i sammenheng med traumatiske opplevelser?

Traumatiske hendelser er uvanlige, uventede og ekstremt emosjonelle hendelser (Berntsen & Rubin, 2007). På grunn av det distinktive ved traumatiske minner og dens emosjonelle innvirkning, kan disse minnene bli høyt tilgjengelige for et individ. Det traumatiske minnet kan antas å bli et kognitivt referansepunkt for organiseringen av autobiografisk kunnskap med en kontinuerlig innvirkning på tolkningen av ikke-traumatiske opplevelser og forventninger i fremtiden (ibid). For å måle hvor sentral en hendelse er for en persons identitet og livshistorie, ble ”The Centrality of Events Scale” (heretter kalt CES) utviklet (Berntsen & Rubin, 2006). CES har vist seg å være et reliabelt instrument og måler i hvilken grad den traumatiske hukommelsen danner en sentral komponent ved personlig identitet, et vendepunkt i livshistorien og et referansepunkt for hverdagslige forstyrrelser (ibid).

I samsvar med antagelsen om at tilgjengelighet av minner for negative hendelser kan bli forsterket ved emosjonelle lidelser, har positive korrelasjoner blitt funnet mellom skåre på CES for negative hendelser og nivå av symptomer på PTSD (Berntsen & Rubin, 2006, 2007; Robinaugh & McNally, 2010). Studiene viser at det traumatiske minnet har en tendens til å danne et kognitivt referansepunkt for organiseringen av andre minner og for å generere forventninger til fremtiden (Berntsen & Rubin, 2007). Det traumatiske minnets rolle er positivt relatert til symptomer på PTSD, selv når man kontrollerer for mål på dissosiasjon, angst, depresjon og selvbevissthet (ibid). Disse studiene viser med andre ord at traumatiske hendelser kan ha betydning for personens identitet.

1.3.5 Den universelle modellen for utvikling av seksuell identitet

Det har frem til nå blitt gjort rede for ulike forståelser for identitet generelt og hvordan traumatiske hendelser antas å påvirke et individs identitet. Hvordan kan man se på identitet sammen med seksualitet? Seksuell identitet handler om hvordan et individ definerer seg selv

som et seksuelt vesen, og hvor individet identifiserer og uttrykker flere aspekter ved sin egen seksualitet (Worthington, Savoy, Dillon & Vernaglia, 2002).

De teoretiske bidragene knyttet til seksuell identitet er reflektert i forskning fra et identitetsstatus perspektiv med fokus på identitetsutforskning og forpliktelse (Savin-Williams, 2011). Hovedvekten av den tidligere forskningen har handlet om utvikling av en seksuell orienteringsidentitet, spesielt undergrupper som lesbiske og homofile (McCarn & Fassinger, 1996). Seksuell identitet har derfor ofte blitt brukt synonymt med seksuell orienteringsidentitet. Flere forskere har hevdet at seksuell identitet innebærer andre dimensjoner ved menneskelig seksualitet i tillegg til seksuell orientering (Dillon, Worthington & Moradi, 2011; Worthington et al., 2002). Den universelle modellen for seksuell identitet forsøker å integrere forskning på seksualitet, og teorier for lesbisk, homofil, biseksuell og heteroseksuell identitetsutvikling inn i en modell (Dillon, Worthington & Moradi, 2011). Den er en videreutvikling av Worthington et al.'s (2002) modell for heteroseksuell identitetsutvikling og tidligere arbeider av McCarn & Fassinger (1996).

Den universelle modellen for utvikling av seksuell identitet søker å forklare hvordan seksuell identitet utvikles uavhengig av seksuell orientering (derav benevnelsen den universelle modell). I tillegg beskriver den hvilke komponenter den seksuelle identiteten består av. Modellen skiller mellom to prosesser eller komponenter, en personlig seksuell identitet og en sosial identitetsprosess. Det antas at disse to prosessene utvikles og interagerer med hverandre (Dillon et al., 2011). Den sosiale identitetsprosessen består av gjenkjennelsen av seg selv som medlem av en gruppe individer med like seksuelle identiteter (som heteroseksuell eller nudist) og holdninger mot seksuelle minoriteter.

Den personlige seksuelle identiteten består av flere komponenter som vil bli redegjort for i det følgende, da de anses som spesielt relevante i min studie. Personlig identitet består av (Dillon et al., 2011; Worthington et al., 2002):

- 1) *Seksuelle behov*: indre subjektive opplevelser av instinkt, lyst, aktivering, impulser, interesse og, eller libido med tanke på sex.
- 2) *Seksuelle verdier*: Moralske bedømmelser eller standarder om hva som er passende, akseptabelt og ønskelig seksuell atferd.
- 3) *Seksuelle aktiviteter*: Seksuell atferd individet foretrekker basert på blant annet seksuell tiltrekning og seksuell aktivering.

4) *Karakteristika ved seksuell partner*: fysiske, emosjonelle, intellektuelle, økonomiske eller andre attributter individet foretrekker i en potensiell eller nåværende partner.

5) *Former for seksuelle uttrykk*: _former for kommunikasjon (verbal eller nonverbal) eller direkte og indirekte signaler en person kan bruke for å vise sin seksualitet (flørte, øyekontakt, berøre).

6) *Seksuell orientering*: En gjenkjennelse og identifisering med seksuelle orienteringer.

Den universelle modellen foreslår at de sosiale og personlige identitetsprosessene forekommer innen fem utviklingsstatuser som ligner Marcias (1966) statuser for identitetsutvikling. Disse statusene er ”obligatorisk” heteroseksualitet (lik ”foreclosure”), aktiv utforskning (lik moratorium), ”diffusion”, fordypning og forpliktelse (lik oppnådd identitet), og syntese (lik oppnådd identitet; Dillon et al., 2011). Den universelle modellen ses på som ikke-lineær og fleksibel i forhold til utvikling av seksuell identitet. Modellen antar muligheter for sirkulasjon og å besøke statuser flere ganger mens individet utvikler sin seksuelle identitet gjennom livsløpet. I tillegg kan seksuell identitetsutvikling forekomme bevisst og ubevisst gjennom alle stadiene i modellen. For eksempel kan utforskning både involvere kognitive eller atferdsmessige aktiviteter (eller begge) og er ikke kun begrenset til atferdsrelatert eksperimentering. Modellen tillater også mange ulike individuelle baner og utfall for identitetsutvikling avhengig av individuelle forskjeller i utviklingsrelatert kontekst (ibid).

For å inkludere en kontekstuell tilnærming til seksuell identitet fremsatte Worthington et al. (2002) flere interrelaterte faktorer som er med på å påvirke individets progresjon gjennom de ulike statusene for identitetsutvikling. Faktorene blir kalt bipsykososiale prosesser og består av biologiske (kjønns hormoner), mikrososiale (påvirkning fra familie), kjønnsnormer og roller, kulturelle, religiøse påvirkninger og systemiske prosesser. De bipsykososiale prosessene ligger også til grunn i den universelle modellen og representerer teoretiserte determinanter for den seksuelle identitetsutviklingen (Dillon et al., 2011). Den universelle modellen for utvikling av seksuell identitet er dermed en omfattende modell knyttet til forståelsen av seksuell identitet og utviklingen av denne gjennom et individs livsløp.

1.3.6 Empirisk validering av den universelle modellen

Flere studier viser utviklingen av den universelle modellen (Dillon et al., 2011). Fire studier involverte utviklingen og valideringen av et måleinstrument for å kvantitativt vurdere de ulike

statusene assosiert med seksuell identitetsutvikling (Worthington, Navarro, Savoy & Hampton, 2008). Måleinstrumentet ble kalt ”measure of sexual identity exploration and commitment (MoSIEC). Innledende psykometriske undersøkelser har gitt støtte for instrumentets validitet og reliabilitet i voksne utvalg (Worthington et al., 2008; Worthington & Reynolds, 2009). Nylige studier som har brukt MoSIEC har støttet den universelle modellen. For eksempel ble signifikante mellomgruppeskjeller i statuser for seksuell identitetsutvikling funnet blant selvidentifiserte seksuelle minoritetsindivider med MoSIEC (Worthington & Reynolds, 2009).

Studiene rapporterer også om korrelasjoner mellom ulike dimensjoner ved seksuell identitet og alder, religion, seksuell konservatisme og seksuell selvbevissthet. Økt alder var positivt forbundet med forpliktelse og syntese i studiene til Worthington et al. (2008). I tillegg så det ut til at individer som oppnådde lavere verdier på religiøsitet og seksuell konservatisme engasjerte seg mer i utforskning og usikkerhet, mens seksuell påståelighet og seksuell selvbevissthet ble assosiert med forpliktelse, utforskning og syntese eller integrering.

1.3.7 Oppsummering

Det har nå blitt gjort rede for hvordan identitet kan forstås, fra Eriksons psykososiale teori, Marcias statusteori og narrativ identitetsteori. Spesielt forskning knyttet til narrativ identitet peker mot en sammenheng mellom traumatiske opplevelser og dens betydning for identitet. I tillegg viser studier og teorier en antatt sammenheng mellom hvor integrert og enhetlig en identitet er og dennes betydning for intimitet i nære relasjoner. I forhold til seksualitet og identitet har det nå blitt utviklet en empirisk validert modell for å beskrive seksuell identitet og dens utvikling (Dillon et al., 2011). Hvordan kan dette brukes i en studie av voldtekt og seksualitet?

1.4 Avgrensning og problemstilling

Denne gjennomgangen har gitt et innblikk i eksisterende forskning på voldtektens konsekvenser for den utsatte, spesielt knyttet til seksualitet, ulike teoretiske perspektiver på hvordan identitet kan forstås og studier som viser traumatiske hendelsers påvirkning på identitet. Denne gjennomgangen er derfor med på å vise relevansen av og viktigheten av å undersøke voldtektens betydning for de utsatte innenfor fagfeltet psykologi. Det eksisterer

allerede et omfattende forskningsfelt knyttet til voldtekt og seksuelle overgrep mulige konsekvenser for de utsatte og teoretiske forklaringer knyttet til disse (blant annet Campbell, Dworkin & Cabral, 2009). Hva er det som gjenstår? Forskningen knyttet til seksuelle overgrep mulige innvirkning på de utsattes seksualitet gir ingen forklaringer knyttet til hvordan de utsatte selv opplever hvordan deres forhold til egen seksualitet blir påvirket. Hvilken betydning kan voldtekt ha for de utsattes seksuelle identitet sett i lys av forskningen knyttet til voldtektens potensielle innflytelse på den utsattes seksualitet og studier som viser konsekvensen potensielle traumatiske hendelser kan ha for individers narrative identitet? Det fremkommer ingen eller få studier som forsøker å adressere dette spørsmålet og det er noe jeg ønsker å se nærmere på.

Formålet med denne studien er å undersøke voldtektens potensielle betydning for de utsattes seksuelle identitet og hvordan denne betydningen kan forstås sett fra teoretiske perspektiver knyttet til identitet. Det anses relevant å få de utsattes egne opplevelser og beskrivelser av hvordan voldtekten har påvirket deres forhold til egen seksualitet. Det kvalitative intervju blir derfor en passende metode. De ulike komponentene ved personlig og sosial seksuell identitet i den universelle modellen (Dillon et al., 2011) ble valgt som et teoretisk grunnlag for å veilede spørsmålene knyttet til seksuell identitet. Forskningsspørsmålet i denne studien ble derfor: ***“Hvilken betydning har en voldtekt hatt for unge voksne (mellom 18 og 25 år) opplevelse av egen seksuell identitet i henhold til den universelle modellen for utvikling av seksuell identitet, når krenker var en jevnaldrende?”***. Årsaker til valg av karakteristika ved utvalget vil bli gjort rede for i metodedelen.

2 Metode

2.1 Valg av metode og begrunnelse for metodevalg

Siden formålet med denne studien er å kartlegge unge voksnes opplevelser av hvilken betydning det å bli utsatt for voldtekt har for deres forhold til seksuell identitet virker kvalitative metoder som en egnet metode i dette prosjektet. Det kvalitative intervjuet er spesielt egnet til å få kunnskap om hvordan enkeltindivider opplever og reflekterer rundt sin situasjon. Kvalitative metoders fleksibilitet og åpenhet gir rom og mulighet for å utforske informantenes opplevelser og erfaringer. Det kvalitative intervjuet ble derfor valgt som forskningsmetode i dette studiet. Det etterlyses også flere studier som tar i bruk kvalitativ metode for å øke forståelsen av voldtekt (Campbell & Wasco, 2005).

Det finnes ulike måter å bruke kvalitative metoder og utføre et kvalitativt intervju på. Dette prosjektet vil gjennomføre et semistrukturert intervju med informantene for å sikre at intervjuet dekker de temaene prosjektet er konsentrert rundt. På grunn av temaets sensitivitet anses det hensiktsmessig å ha semistrukturerte fremfor strukturerte intervjuer. Det semistrukturerte intervjuet kan tilpasses underveis og det gjør det mulig å ivareta informantene hvis de for eksempel skulle oppleve emosjonelle reaksjoner under intervjuet. På grunn av temaets mulige potensielle belastning for informantene anses det som etisk forsvarlig å ha mulighet til å være fleksibel i forhold til hvordan intervjuet gjennomføres (for eksempel rekkefølge på spørsmålene). Også for å gi informantene tid, plass, tillit og trygghet til å fortelle om sine opplevelser knyttet til temaet. Kvalitative metoder (intervjuer) er i følge forskere spesielt fruktbare når en ønsker å utforske personlige og sensitive temaer som seksuelle overgrep er (Hennink, Hutter & Bailey, 2011). At dette dreier seg om sensitive temaer er en begrunnelse for å gjennomføre individuelle istedenfor for eksempel fokusgruppeintervjuer.

2.2 Informanter

Jeg ønsket å intervju personer fra 18 til 25 år som hadde blitt utsatt for voldtekt hvor krenker var en jevnaldrende eller noen år eldre. En årsak til valg av dette utvalget er forskningen som peker i retning av ungdom og unge voksne som mer utsatt for voldtekt enn andre

aldersgrupper (NOU, 2008; Renninson, 1999). En annen årsak er en undersøkelse fra Norge hvor om lag halvparten av krenkelsene foregikk mellom unge hvor begge var i tenårene (Mossige, 2007). I tillegg er ungdoms- og ung voksentiden en tid preget av utforskning av seksualitet og identitet og dette aldersspennet passet bra i forhold til problemstillingen (Clodfelter, Turner, Hartmann & Kuhns, 2010). Voldtekt i denne studien vil omfatte overgrep som tilfredsstiller den juridiske definisjonen på voldtekt, men også overgrep som befinner seg i en gråsoner mellom legitime seksuelle handlinger og hendelser som juridisk sett er en voldtekt, og hvor det er vanskelig å avklare om hendelsen var en voldtekt eller ikke, på grunn av for eksempel uklarheter rundt grad av tvang.

2.2.1 Rekruttering

Informantene ble rekruttert fra organisasjoner som jobber med utsatte for seksuelle overgrep på Østlandet. Ansatte på disse sentrene tok kontakt med aktuelle informanter med forespørsel om de ønsket å delta i studien. Den ansatte orienterte (via telefon eller e-post) den mulige deltakeren om studiets formål og informasjonsskriv(se vedlegg 1), og de fikk betenkningstid. Hvis den potensielle informanten ønsket å delta ble beskjeden formidlet til senteret og tidspunkt for intervju ble avtalt.

2.2.2 Utvalg

Av 18 potensielle informanter, sa seks kvinner seg villig til å delta i studien. De var i alderen 18 til 21 år. Overgrepene hadde skjedd for fire til seks år siden og informantene var mellom 12 og 17 år da voldtekten skjedde. Grad av relasjonstilhørighet til krenker varierte fra fremmed, bekjent til nær relasjon. To av informantene hadde opplevd incest i barndommen.

Jeg har gjort meg noen tanker knyttet til årsaker til at ikke flere informanter takket ja til å delta i studien. En grunn kan være tanken på å skulle snakke om voldtekten, noe som kan gjøre at kanskje enkelte kvier seg for å delta i frykt for å oppleve sterke emosjonelle reaksjoner. Det kan hende flere har lagt voldtekten bak seg og ikke ønsker å ”rippe” opp i minnene knyttet til voldtekten. En annen grunn kan være temaet sex. Både voldtekt og sex er potensielle sensitive temaer som kan være vanskelige å snakke om. Det kan også være at aktuelle informanter selv ikke definerer det de har blitt utsatt for som voldtekt og dermed ikke anså seg som en passende informant for studien. I tillegg kan det hende voldtekten ikke hadde hatt betydning for deres seksualitet, og at de dermed ikke anså studiet som relevant for dem.

I vanlige kvalitative intervjuundersøkelser ligger antallet intervjuer ifølge Kvale og Brinkmann (2009) ofte på rundt 15 pluss/minus 10. Dette antallet skyldes en kombinasjon av hvor mye tid og ressurser som er tilgjengelig for undersøkelsen og loven om fallende utbytte. I tillegg er variasjon og dybde heller av interesse i kvalitative studier enn et stort antall deltakere (Hennink et al., 2011). Jeg opplevde mine intervjuer som innholdsrike og varierte og siden rammene for dette prosjektet er en hovedoppgave anså jeg det som et utvalg jeg er fornøyd med.

2.3 Etiske refleksjoner

Etiske problemstillinger preger hele prosessen i et kvalitativt forskningsprosjekt (Kvale & Brinkmann, 2009). Det var derfor viktig for meg å ha kjennskap til etiske spørsmål som kan oppstå i forskningsprosjektets ulike faser og forsøke å være bevisst kritiske og følsomme spørsmål som kan dukke opp. Spesielt viktige temaer under etiske problemstillinger i dette prosjektet var informert samtykke, potensiell emosjonell belastning, anonymitet og konfidensialitet.

Studien er godkjent av Regional Etisk Komité (REK), se vedlegg 2.

2.3.1 Informert samtykke

Informantene fikk i rekrutteringsprosessen informasjon om og formål med studien, opplysninger om personvern (se vedlegg 3), anonymitet og konfidensialitet, informasjon om opptak på lydbånd og transkribering, samt frivilligheten til å delta i studien og muligheten til å trekke seg underveis. Det informerte samtykket ble også gjennomgått før intervjuet begynte og informantene som deltok signerte samtykkeskjemaet (se vedlegg 3). Under rekrutteringen var det også viktig for meg at ikke informantene følte seg tvunget til å delta gjennom sosiale forventninger fra organisasjonen de ble rekruttert fra. Det var derfor av betydning for meg å informere de ansatte som kontaktet informantene om frivilligheten av å delta i studien og at det var helt greit hvis den potensielle informanten ikke ønsket å bli intervjuet.

2.3.2 Potensiell emosjonell belastning

Det å fortelle om sensitive temaer som seksualitet og voldtekt kan for eksempel være med på å vekke minner og føre til emosjonelle respons under og etter intervjuet (Hennink et al.,

2011). Dette fikk informantene informasjon om før intervjuet. Under intervjuet ble det viktig for meg å informere deltakerne om å bruke den tiden de trengte på temaer de synes var vanskelige, vise respekt for hva de ønsket og ikke ønsket å snakke om, hjelpe til med min kliniske kompetanse til stabilisering hvis informanten fikk sterke følelser og fleksibilitet i forhold til deltakernes emosjonelle behov under intervjuet. Informantene fikk også informasjon om mulighet for å formidle kontakt med hjelpeapparatet hvis nødvendig etter intervjuet, og at organisasjonen de ble rekruttert fra kunne ta dem inn til samtale både rett etter intervjuet eller seinere hvis det ble behov for det. I etterkant av intervjuene spurte jeg alle deltakerne om hvordan de hadde det og hvordan de synes det hadde vært å bli intervjuet, og mulighetene for oppfølging ble gjentatt og forespurt på nytt. Informanter fikk opplysninger om meg og veileder hvis de fikk behov for å ta kontakt i etterkant av intervjuet.

2.3.3 Anonymitet og konfidensialitet

Alle informantene samtykket til å bli intervjuet i lokalene til organisasjonen de ble rekruttert fra. Dette var i utgangspunktet ønskelig for å sikre konfidensialitet og for at informantene skulle føle seg trygge til å prate fritt. Alle personopplysninger om informantene og lydopptak har blitt behandlet konfidensielt og sikkert oppbevart. Under transkriberingen av intervjuene ble navn erstattet med en kode. All potensiell identifiserende informasjon ble fjernet under transkripsjonen og det er kun jeg som har hatt tilgang til, og bearbeidet datamaterialet. I rapporteringen av resultatene vil utsagn hovedsakelig ikke knyttes til bestemte informanter for å bevare anonymitet. Jeg har også utelukket detaljer om voldtekt og ekstakt relasjon til krenker på grunn av det lille utvalget og muligheten for identifisering. Lydbåndopptak og transkriberte intervjuer vil bli slettet innen 31.05.12.

2.4 Datainnsamlingen

Det ble i denne studien gjennomført semistrukturerte intervjuer veiledet av en intervjuguide. Intervjuguide er et manuskript som strukturerer intervjuforløpet mer eller mindre stramt (Kvale og Brinkmann, 2009). Det semistrukturerte intervjuet har muligheten til å ivareta en tematisk og dynamisk dimensjon under intervjuet. Tematisk i forhold til produksjon av kunnskap i henhold til forskningsspørsmålene og dynamisk med å fremme en god intervjuinteraksjon. Dette anså jeg som viktig i mine intervjuer om sensitive temaer.

Min intervjuguide inneholdt en oversikt over temaer eller spørsmål som skulle dekkes i løpet av intervjuet (se vedlegg 4). Spørsmålene ble stilt i en åpen form for å kunne følge opp informantens svar med oppfølgingsspørsmål og være åpen for informantenes unike opplevelser. Intervjuene hadde form som en fri samtale i forhold til rekkefølge på spørsmål, men jeg var nøye med å dekke alle temaene i intervjuguiden. Temaer jeg ville dekke under intervjuet var hovedsakelig komponentene ved den universelle modellen for seksuell identitet og hvilken påvirkning voldtekten hadde hatt for disse. Men jeg ønsket først å få en fri fortelling av voldtekten betydning for informantenes forhold til sex før jeg begynte å spørre konkrete spørsmål knyttet til modellen. Det var også relevant å høre informantenes fortellinger knytte til deres forhold før voldtekten hadde skjedd for å se forskjell før og etter hendelsen. Etter informantene hadde fortalt om et tema forsøkte jeg å stille tolkende spørsmål for å bekrefte mine tolkninger knyttet til deres svar. Jeg spurte også om informantene utforsket eller ikke utforsket ulike aspekter ved seksualitet for å få et innblikk i utviklingsrelaterte prosesser ved deres seksuelle identitet.

Alle intervjuene ble gjennomført av meg, og de varte mellom 60-125 minutter. Intervjuene ble deretter transkribert. Transkripsjonene ble utført ganske tett opp til informantenes språk hvor uttrykksmåter med blant annet pauser og emosjonsuttrykk ble nedskrevet. Utsagnene presentert i sitatene er transkribert mer opp mot skriftspråket for å gjøre teksten leservennlig.

2.5 Tematisk analyse av datamaterialet

Tematisk analyse er en metode for å identifisere, analysere og rapportere mønstre (temaer) innen dataene (Braun & Clarke, 2006). Metoden organiserer og beskriver datamaterialet i detalj. Ofte går metoden lengre enn dette, og tolker varierte aspekter ved forskningstemaet. Tematisk analyse er mye brukt, men det er ingen klar enighet om hva tematisk analyse er og hvordan man skal gjennomføre den (Attride-Stirling, 2001).

En av fordelene med tematisk analyse er dens fleksibilitet og den er en av de lettere kvalitative analysene å gjennomføre for lite erfarne forskere (Braun & Clarke, 2006). Gjennom den teoretiske friheten den tematiske analysen har, gir tematisk analyse et fleksibelt forskningsverktøy som potensielt kan gi en rik og detaljert, og samtidig kompleks redegjørelse for data. En annen fordel er at den kan si noe om ulikheter og likheter på tvers av datasettet og den kan generere innsikt. En ulempe ved tematisk analyse er fraværet av klare og

konsise retningslinjer og vage beskrivelser av hvordan metoden har blitt brukt på dataene. Derfor er det viktig å presentere hvordan analysene ble gjort i rapportering av resultatene. Nettopp fordi tematisk analyse er fleksibel, kan det være vanskelig for forskeren å vite hva det skal fokuseres på. Andre ulemper er at den ikke kan si noe om språkbruk under samtaler, og den har begrenset tolkningsverdi hvis den ikke brukes innenfor et eksisterende teoretisk rammeverk (ibid).

Mitt utgangspunkt i gjennomføringen av den tematiske analysen av datamaterialet, var slik den blir beskrevet av Braun & Clarke (2006). Jeg vil i det følgende beskrive min analyseprosess for datamaterialet i denne studien.

2.5.1 Fase 1: Bli kjent med data

Ved å gjennomføre intervjuer og transkribere selv ble jeg godt kjent med datamaterialet. Under og etter hvert intervju tenkte jeg på mulige potensielle temaer for analyse. Jeg noterte hypoteser i forhold til temaer og koder mellom intervjuene, for eventuelt å kunne utforske disse mer i neste intervju. Under transkriberingen lagde jeg meg også hypoteser og refleksjoner knyttet til temaer i materialet.

2.5.2 Fase 2: Innledende koding

Etter å ha blitt kjent med datamaterialet startet jeg med første koding. To typer koder ble benyttet. En type kode var deskriptive og nært opp til informantenes egne opplevelser (koding in vivo). Den andre kategorien koder var mer teoretiske knyttet opp mot seksuell identitet og ettervirkninger av voldtekt. De teoretiske kodene var dermed mer tolkende enn de deskriptive.

Deretter satte jeg sammen kodene som hørte sammen i egne dokumenter (for eksempel alle koder knyttet til seksuelle handlinger i en fil) for å se etter sammenhenger. Så gikk jeg gjennom transkripsjonen og koder på nytt for å forbedre kodene der det var nødvendig og samlet alle kodene i et dokument i underordnede grupper (lik de i ulike filer). Til slutt så jeg igjennom disse kodene for å se hva som kunne være overordnede temaer og hvordan de ulike kodene kunne henge sammen med andre koder eller temaer.

2.5.3 Fase 3: Søk etter temaer

Neste steg var søk etter temaer. For å gjøre sammenhenger og temaer tydeligere i en stor mengde koder lagde jeg tankekart for å samle kodene sammen til temaer for og lettere se sammenheng mellom disse. Jeg lagde et tankekart for hver informant hvor jeg brukte fargekoder for å hjelpe til med å se sammenhenger mellom koder som handlet om samme tema. Da jeg hadde laget et tankekart med alle relevante koder og forslag til temaer gjorde jeg hele prosessen på nytt. Hensikten nå var å samle sammen koder og temaer til et ”sammendrag” av temaene, de viktigste kodene under disse temaene og hvordan de hang sammen med hverandre. Etterpå sammenlignet jeg hele datasettet (alle sammendragene av tankekart for hver informant) for å se hvilke temaer som gikk igjen på tvers av tankekartene.

2.5.4 Fase 4: Gjennomgang av temaer

Etter å ha sammenlignet temaer og koder på tvers av datasettet kom jeg frem til seks temaer: Vansker med tillit, påminnelse, kroppslige reaksjoner, følelser (negative og ingen følelse), ambivalens og sex har ingen betydning. Deretter begynte jeg å sammenligne koder og utsagn innad i de ulike temaene og på tvers av temaene. I denne prosessen så jeg at de fleste av utsagnene under negative følelser og kroppslige reaksjoner inneholdt de samme sitatene og kodene som påminnelse og at de handlet om påminnelse på voldtekten. De resterende negative følelsene handlet om vansker med tillit eller ambivalens. Jeg valgte derfor å fjerne temaet negative følelser da de ble dekket under andre temaer. Jeg stod til slutt igjen med fem temaer. Disse ser ut til å være en god representasjon av datasettet som en helhet og sier noe om underliggende påvirkninger voldtekten har for seksuell identitet. En del av datasettet som i liten grad kom frem i kodene var positive opplevelser knyttet til sex og komponenter ved seksuell identitet som ikke var påvirket i like stor grad av voldtekten. Disse ble plassert sammen og presenteres kort i resultatdelen.

2.5.5 Fase 5 & 6: Produksjon og ferdigstilling av resultater

Neste steg i analyseprosessen var å skrive om hvert tema, hva temaet handlet om og hvordan temaet hang sammen med andre temaer. Jeg begynte å plukke ut utsagn som forteller historien om temaet, illustrerer essensen i temaet og hvordan temaet henger sammen med seksuell identitet. Jeg forsøkte å plukke ut sitater som ga et rikt narrativ om temaet uten å

være for lange, det var en utfordring. Dette dannet førsteutkastet til rapporteringen av resultatene i hovedoppgaven. Siste fase var ferdigstilling av rapporteringen av resultatene.

2.6 Reliabilitet og validitet

Det er i dag forskjellige måter å bruke, tolke og definere begrepene reliabilitet og validitet som sier noe om forsknings kvalitet, innen kvalitativ metode (Kvale & Brinkmann, 2009; Lewis & Ritchie, 2003; Merrick, 1999;). Begrepene ble i utgangspunktet utviklet innen naturvitenskapene og har et annet epistemologisk grunnlag enn kvalitativ forskning. Det diskuteres om begrepene har den samme verdien når det gjelder å vurdere kvalitet innen kvalitativ forskning (Lewis & Ritchie, 2003; Merrick, 1999). Men forståelsen av begrepene har blitt utviklet til også å gjelde for kvalitative metoder.

En posisjon i forhold til kvalitet innenfor kvalitativ forskning er den postpositivistiske posisjonen som anerkjenner at et sett av kriterier som er unike for kvalitativ forskning burde utvikles (Merrick, 1999). Dette gir mulighet for intersubjektiv kontroll, kritikk og vurdering av forskningsresultater (Kvale & Brinkmann, 2009). Det er ikke enighet blant forskere om hva kriteriene for kvalitet i kvalitative forskning skal være, men det er enighet om at kriteriene må være forskjellige fra kriteriene i kvantitativ forskning (Merrick, 1999). Reliabilitet og validitet er ikke egenskaper ved forskningsverktøyet som i kvantitativ forskning. I kvalitativ forskning er reliabilitet og kvalitet avhengige av relasjonen mellom forsker og forskningsprosessen, og forsker og det tolkende samfunnet (ibid). Denne studien har forsøkt å ta høyde for innhold i disse begrepene og redefineringen av disse i forhold til kvalitativ metode, med det som mål å sikre studiets kvalitet.

2.6.1 Reliabilitet

Reliabilitet blir hovedsaklig sett i sammenheng med repliserbarheten til forskningsfunn, det vil si om funnene i en studie vil kunne bli repetert i en annen studie med like eller samme metoder som det opprinnelige studiet (Lewis & Ritchie, 2003; Merrick, 1999). På grunn av kompleksiteten i fenomenene som de kvalitative studiene undersøker og kontekstens påvirkning på studiet har enkelte hevdet at reliabilitet vil være vanskelig sett ut i fra definisjonen gjengitt ovenfor.

Det er viktig å avgjøre hvilke trekk ved kvalitative data som kan bli forventet å være konsistente og repliserbare. Dette kan være fenomenene og opplevelsene informantene forteller om og meningene de har tilegnet dem. Reliabiliteten avhenger av sannsynligheten for gjentakelse fra de opprinnelige data og måten de blir tolket på (Lewis & Ritchie, 2003). For det andre er det et behov for å sikre leseren informasjon om forskningsprosessen.

Reliabilitet ble i dette studiet forsøkt sikret ved å gi alle informantene mulighet til å gi sine fortellinger og opplevelser stor plass og den tiden de trengte via en relativt fri intervjuguide. I tillegg har jeg forsøkt å sikre leseren behov for informasjon om forskningsprosessen, hvordan analyser og tolkninger har fremkommet. Analysen ble videre gjennomført systematisk på hele datasettet og tolkningene ble grunnet i datamaterialet. Dette legger grunnlag for en mulig replisering av studiet. I forhold til om resultatene i studiet vil kunne repliseres i andre utvalg og populasjoner, om resultatene er generaliserbare, diskuteres og redegjøres for under punkt 4.8.

2.6.2 Validitet

Validitet blir ofte forklart som et begrep med to dimensjoner. Den første kalles intern validitet eller troverdighet og går ut på om det man sier man undersøker faktisk er det man undersøker. Den andre dimensjonen kalles ekstern validitet eller overførbarhet og kan defineres som i hvilken utstrekning de abstrakte begrepene som blir generert, forfinet eller testet er appliserbar til andre grupper innen populasjonen eller til andre kontekster (Lewis & Ritchie, 2003). Ekstern validitet overlapper dermed med begrepet generaliserbarhet. Det primære spørsmålet i følge Lewis og Ritchie (2003) angående validitet og spesielt intern validitet i kvalitativ forskning angår om man nøyaktig og presist reflekterer det studerte fenomen slik det blir oppfattet av studiets populasjon. Dette gir grobunn til ytterligere spørsmål knyttet til styrken til de brukte forskningsmetoder man bruker og kvaliteten på analysen og tolkningene av datamaterialet (ibid).

I sammenheng med validitet eksisterer det et begrep kalt triangulering. Det å bruke ulike kilder til informasjon vil hjelpe til med å bekrefte og forbedre tydeligheten eller presisjonen av forskningsfunnene (Lewis & Ritchie, 2003). I dette studiet har det blitt forsøkt triangulering ved å presentere analyse og diskusjon med veileder for å få tilbakemeldinger og ulike perspektiver på resultatene. Og det har blitt gjennomført en teoretisk triangulering (Lewis & Ritchie, 2003), for å se på data fra ulike teoretiske perspektiver innenfor

forskningen knyttet til identitet. Jeg forsøkte også å bekrefte mine tolkninger av informantenes utsagn under intervjuet for å bekrefte validiteten av tolkningene jeg hadde underveis i intervjuingen.

Det er også konsensus blant nåværende kvalitative forskere om behovet for å gi en klar beskrivelse av den kvalitativforskning som har blitt gjennomført i forskningsrapporten (Lewis & Ritchie, 2003; Merrick, 1999). Dette gjelder både i forbindelse med forskningsmetode og funn slik at andre kan vurdere studiens validitet. Dette innebærer en dokumentasjon av forskningsprosessen og prosessene hvor meninger eller tolkninger har blitt tilskrevet. Slike transparente eller grundige beskrivelser vil gi leseren selv mulighet til å verifisere konklusjonene i studiet og vurdere overførbarheten til andre kontekster enn det gjennomførte studiet (Lewis & Ritchie, 2003). For å gjøre dette mulig presenteres informantenes opplevelser gjennom direkte sitater fra intervjuene med de utsatte. Sitatene har blitt presentert i sin opprinnelige sammenheng og mine spørsmål til informantene i studiet er ikke utelukket for å vise samspillet mellom informant og intervjuer. Mine analyser, tolkninger og antakelser har forsøkt å tydeliggjøres, i tillegg til forskningsprosessen i dette studiet. I diskusjonsdelen knytter studiens resultater sammen med det teoretiske grunnlaget presentert i innledningen. Dette for å bidra med å øke kvaliteten på oppgaven og studiets gyldighet, og for å si noe om hvordan voldtekten har hatt en betydning for de utsattes seksuelle identitet i denne studien.

Å sikre kvalitet i kvalitativ metode har å gjøre med hvordan man tilnærmer seg, innsamler, analyserer, tolker og rapporterer data. En viktig vektlegging er å gjøre seg bevisst de ulike stegene og påvirkningene forskeren kan ha på forskningsprosessen, og synliggjøre dem til leseren. Implisitt er målet oppmerksomhet av seg selv som forsker engasjert i en forskningsprosess. Dette handler om bevissthet knyttet til refleksivitet og er en viktig del av forskningsprosessen i kvalitativ metode (Merrick, 1999).

2.6.3 Refleksivitet

En av kvalitative metoders styrker, det menneskelige instrumentet som metode og anerkjennelsen av ulike sannheters eksistens, blir også sett på som en trussel og svakhet ved metoden (Merrick, 1999). Med en slik relativisme blir det viktig å anerkjenne det personlige instrumentet (forskeren) som en del av metodens styrker og begrensninger. Dette kan innebære å anerkjenne forskerens påvirkning og involvering i studiens meningsdannelse, men også forsøk på å skildre steg eller tydeliggjøre denne påvirkningen. Anerkjennelsen av

forskeren som sentral i konstruksjonen av kunnskap leder kvalitative forskere til vektleggingen av de refleksive aspektene ved forskningsprosessen (ibid).

En forpliktelse til refleksivitet foreslår at forskningstema, design og prosess, sammen med personlig opplevelse av å gjennomføre forskningen blir utsatt for refleksjon og kritisk evaluert i løpet av forskningsprosessen. Refleksivitet kan defineres som en bevisst, tenkende selvbevissthet (Finlay, 2002). Det involverer et skift av forståelsen av datainnsamling fra noe objektivt til noe som blir oppnådd gjennom undersøkelsen av og gjenkjennelsen av hvordan man aktivt konstruerer sin kunnskap. Kritikere til refleksivitet innen kvalitativ forskning argumenterer for at metoden antar en selvbevisst forsker som har uproblematisk tilgang til subjektive motivasjoner og følelser. Det illustrer også at refleksiv analyse er vanskelig (ibid).

Et tema innenfor refleksivitet og min rolle i produksjon av kunnskap i dette studiet og som var et viktig refleksjonsspørsmål for meg var produksjonen av kunnskap versus etiske forsvarlige intervjuer. Balansen mellom et ønske om å få dyptgående og utforskende intervjuer, uten å krenke, men respektere informantens grenser var noe jeg tenkte mye på under og før intervjuingen. Eventuelle emosjonelle reaksjoner var noe jeg også var spent på. Dette viste seg å være relativt uproblematisk. Fem av informantene var åpne og hadde få problemer med å snakke om sex. Dette gjenspeilet seg i responsene jeg fikk da jeg spurte om tilbakemeldinger for hvordan intervjuene hadde vært. Fem av seks informanter synes det gikk bra og flere synes det var positivt å bli intervjuet. Enkelheten med å snakke om sex for de fleste informantene var noe jeg ikke hadde sett for meg i forkant av studiet og flere av informantene fortalte også at de trodde intervjuet kom til å bli "verre". Ved spørsmål om hva som gjorde at det ikke ble verre svarte flere at det å ikke måtte snakke detaljert om selve overgrepshendelsen var en viktig faktor. En informant syntes intervjuet hadde vært noe intenst på grunn av de direkte spørsmålene knyttet til seksualitet, men hun satte grenser for seg selv under intervjuet og sa tydelig i fra om det var spørsmål hun ikke ønsket å svare på, noe jeg respekterte. Men i ettertid har jeg tenkt at det at hun ikke var like åpen som de andre informantene gjorde at jeg stilte flere lukkede spørsmål som et forsøk for å forstå og få et for meg tilfredsstillende svar, men som for henne kanskje ble opplevd som for nærgående og som påvirket produksjon av informantens fortellinger under intervjuet.

En annen utfordring for meg under intervjuene var å holde atskilt terapeutrollen og rollen som forsker. Det å holde seg til forskerrollen under intervjuene og ikke gå over i terapeutrollen var noe jeg var veldig bevisst på, men som også var utfordrende. Det å høre om voldtekten

betydning for de utsatte vekket en motivasjon hos meg til å hjelpe. Dette var noe som var viktig for meg å være bevisst på spesielt i forhold til etiske problemstillinger knyttet til å bruke samtaleteknikker som kan overtale informantene til å avdekke følelser og opplevelser som de senere kanskje angres på at de fortalte, og kanskje heller ikke selv ville vite (Kvale & Brinkmann, 2009). Når de fleste informantene var så åpne om og fortalte detaljert om sine opplevelser med sex til forskeren som en fremmed person, ga rike skildringer under intervjuene, kan man stille spørsmålstegn ved om informantene ble ”forført” av intervjuet og min utfordring med å holde terapeut- og forskerrollen atskilt. Ut ifra informantenes tilbakemeldinger om at det gikk bra å bli intervjuet og informanten som satte grenser ved for intime og personlige spørsmål, tolker jeg dette som et tegn på at det for informantene ble en nøytral eller positiv opplevelse, fremfor en opplevelse de kommer til å angre på. Informantenes åpenhet under intervjuene om sex sier også noe om at de utsatte ikke har store problemer med å snakke om sex selv om de har blitt utsatt for voldtekt, noe jeg var usikker på om kunne være tilfellet før intervjuingen tok sted.

3 Resultater

Fra den tematiske analysen av datamaterialet oppstod det fem temaer som sier noe om hvordan voldtekten har en betydning for informantenes seksuelle identitet. Disse temaene var:

1. Vansker med tillit
2. Påminnelse fører til negative følelser og kroppslige reaksjoner
3. Ingen følelser
4. Ambivalens
5. Sex har ingen betydning

Jeg har valgt å presentere analysen av resultatene på denne måten fremfor å presentere de analyserte resultatene ut i fra de ulike komponentene i den universelle modellen. Dette valget har jeg tatt fordi det var disse temaene som gikk igjen i datamaterialet og som antas å forklare voldtektens betydning for seksuell identitet, både som en helhet, men også ut i fra de ulike komponentene i den universelle modellen. De ulike temaene vil i det følgende presenteres og settes i sammenheng med komponentene i den universelle modellen. Jeg har til slutt i resultatdelen også kort gjort rede for hvilke deler av informantenes seksuelle identitet som ikke ser ut til å være påvirket av voldtekten.

Leserveiledning til sitatene: I står for informant, F står for forsker, (..) betyr at informasjon er utelatt enten på grunn av anonymitet eller fordi den ikke er relevant for belysning av temaet.

3.1 Vansker med tillit

Voldtekt er et tillitsbrudd hvor et menneske blir utsatt for en seksuell handling mot sin vilje. Voldtekt skjer i en relasjonell kontekst mellom en eller flere parter. Vansker med tillit var et gjennomgående tema i mer eller mindre grad hos alle de intervjuede informantene. Tillit inngår ikke i den universelle modellen for seksuell identitet og var innledningsvis ikke et spørsmål i intervjuguiden. Allikevel kom temaet tillit opp under intervjuene. Det vil i det følgende bli gjort rede for hvilke forklaringer de utsatte ga som forklaringer på vansker med tillit, hvilke vansker med tillit de utsatte hadde og hvordan disse vanskene påvirket ulike komponenter av seksuell identitet.

En forklaring på hvorfor det oppstår vansker knyttet til tillit er at voldtekten representerer et grovt tillitsbrudd. Det følgende sitatet illustrerer dette og viser hvordan tillitsbruddet skaper en følelse av at dette kan gjenta seg:

”I: Den intime delen blir borte.

F: Ja. Tror du det handler noe om tillit?

I: Ja. For meg handler det om tillit. For meg så handler det om et så grovt tillitsbrudd at jeg går med den konstante følelsen av nå kan det skje igjen.”

En annen forklaring på vansker med tillit er følelsen av å bli dominert av menn, noe som kan tolkes som en grenseoverskridelse fra mannens side ovenfor den utsatte under voldtekt. Det å bli utsatt for en stor grenseoverskridelse knyttet til egen kropp og integritet gjør den utsatte mistenksom overfor andre menn og ser dem som potensielle overgripere:

”I: Når du opplever å bli tvunget til sex og du blir utsatt for vold og dopet ned. Da føler du deg, er det riktig å si dominert av menn? (...) Han kommer til å dominere meg. Det går rett og slett med et så dårlig selvbilde at du føler at alle mannfolk er like. Du forstår kanskje hva jeg mener?

F: Alle mannfolk, alle potensielle sexpartnere er

I: Overgripere

F: Potensielle overgripere.

I: Ja. ”

Antagelsen om grenseoverskridelse under voldtekt som forklaring på vansker knyttet til tillit kommer også frem under intervjuet av en annen informant. Grenseoverskridelse gjør den utsatte usikker på andre og om andre mennesker kan være potensielle grenseoverskridere som i dette tilfellet:

” Mhm. Men du opplever noe som. De går langt over dine grenser og du har ikke. Du klarer ikke å forsvare deg selv. Da blir man usikker på andre i ettertid. Om de er noe av de samme personene. Om det finnes flere. Og selvfølgelig finnes det mange av de. Overalt. Og det skjer noe hver eneste dag. Det å finne tillit til oss mennesker etter noe sånt har skjedd er fryktelig vanskelig. ”

I utsagnene over knyttet til forklaringer på hvordan et seksuelt overgrep påvirker tillit, får også overgrepet en betydning for informantens opplevde tillit til andre. Når utsatte og krenker

er på samme alder, kan voldtekten påvirke og undergrave tilliten til gruppen av jevnaldrende. En informant hadde blitt utsatt for incest i barndommen, og da hun sammenlignet tillit til andre før og etter voldtekten, kommer hun frem til at voldtekten spesielt påvirket hennes tillit til jevnaldrende:

”F: Men det med tillit og det med å stole på andre mennesker. Tror du det har blitt påvirket av voldtekten og/eller det som skjedde deg som barn?”

I: Det har blitt påvirket veldig mye av det som har skjedd med meg, det jeg har opplevd. Før så hadde jeg jo tillitt. I hvert fall til familien så hadde jeg jo veldig stor tillit. Jeg ble fort glad i andre og hadde ikke noen problemer med å se at alle hadde noe godt i seg. Det var ikke noe problem før.(...) Etter voldtekten påvirket det meg enda mer i forhold til de på min egen alder. For jeg. Før det så trodde jo ikke jeg noen på min alder kunne gjøre noe sånt. Jeg hadde tillit til dem.”

3.1.1 Hva fører vansker med tillit til?

Hvordan får vansker med tillit betydning for den utsatte etter en voldtekt? En vanske knyttet til tillit er problemer med trygghet i relasjoner:

”Men jeg har en venninne som har vært utsatt for det. Og hun har alltid hatt kjæreste etter det. Hun vil ha kjæreste. Det er det hun vil ha. Det er sikkert en slags trygghet som hun har. Men jeg føler aldri den tryggheten. (...) Jeg har ikke noe trygghet hos gutter i det hele tatt.”

Utrygghet kan føre til tilbaketrekning i relasjonen fra informantens side. En informant forteller om en uttrygghet når det blir snakk om sex før hun føler seg trygg sammen med potensielle seksuelle partnere. Det kan føre til en tilbaketrekning fra hennes side:

”Men det har stoppet meg en del. Også blir jeg veldig negativ. Eller jeg er veldig skeptisk til personer når det kommer til det seksuelle. (...) Jeg blir skeptisk og har veldig tendens til å skyve folk unna. Med en gang det blir snakk om noe sånt noe ((sex)). Eller de henter til noe sånt noe har jeg veldig tendens til å trekke meg tilbake.”

Flere andre informanter forteller om hvordan de blir reserverte i relasjon til andre. De velger å ikke fortelle så mye om seg selv, klarer ikke å forplikte seg i forhold eller stoler ikke på en seksuell partner eller kjæreste. Dette utsagnet illustrer vansker med forpliktelse og tillit, noe informanten opplever som veldig belastende:

"I: Og sånn som jeg reagerer på med gutter så. Jeg klarer aldri å forplikte meg til en gutt. Jeg stoler ikke på en gutt i det hele tatt.

F: Nei, så det, det er litt problematisk?

I: Ja, jeg sliter kjempe. Det synes jeg er helt forferdelig. Jeg synes det er så slitsomt å tenke sånn som jeg gjør."

En tredje informant forteller om å reservere seg i relasjonen på grunn av vansker med å stole på andre. Informanten er forbeholden og forteller ikke mye om seg selv. Hun føler de får overtaket og man kan tolke det å holde tilbake informasjon om seg selv som en beskyttelse mot noe fordi man ikke stoler helt på den andres personers intensjoner, altså vansker med tillit. Forbeholdet er en beskyttelse, men det er samtidig også et hinder mot å kunne etablere en nær og tillitsfull relasjon:

"F: Hva tenker du i forhold til tillit da? Tillit i forhold til gutter, mulige seksuelle partnere som kanskje kan bli en kjæreste? Kan det være noe?

I: Ja, jeg stoler på alle til et visst punkt. Samtidig så stoler jeg ikke på noen. Det er veldig få mennesker jeg slipper tett innpå meg. (...) Mens, selvfølgelig så slipper jeg jo ingen inn på meg som jeg ikke stoler på. Ja, jeg stoler på de til et visst punkt. Men jeg vil ikke fortelle de for mye om meg selv eller. Er mye mer interessert i å høre om de. Det er lettere å spørre spørsmål enn å snakke om seg selv. For jeg føler da har de noe på meg. Jeg vet ikke hvordan jeg skal forklare det, men det er akkurat som de får overtaket.(...)

F: Ja. Er det blitt annerledes fra før voldtekten? Tror du det har hatt noe å si?

I: Det kan godt være det. Men, altså, jeg stoler nok litt mindre på folk på den måten. Jeg føler jeg har mer bagasje. Så det blir jo til at du forteller mindre om deg selv eller at du holder litt igjen."

Alle informantene forteller også om en antagelse om eller redsel for ny grenseoverskridelse etter voldtekten, noe som flere av de overnevnte sitatene over også illustrerer. Et annet eksempel på usikkerhet knyttet til grenseoverskridelse var en informant som i en periode etter voldtekten var usikker på om partneren respekterte hennes grenser, i tillegg var hun usikker på egne emosjonelle reaksjoner:

"F: Ja. Den spenningen, hvordan påvirket den deg i begynnelsen i forhold til sex?

I: Ehm, i begynnelsen var jeg redd for hvordan jeg kom til å reagere. Jeg var redd for at jeg kom til å få et slag panikkanfall, eller så var jeg så redd for at jeg kom til å ville avbryte. Også ville jeg ikke være kjip. Også visste jeg ikke om de faktisk kom til å høre på meg.”

Den samme informanten forteller videre at hun aldri blir med en fremmed gutt hjem uten å være sikker på at hun vil ha sex med ham. Dette kan tolkes som en slags mestring og beskyttelse mot en antagelse om grenseoverskridelse under sex, hvis informanten ikke ønsker sex med personen allikevel. Denne antagelsen om å ikke bli respektert for grensesetting under sex kan tolkes som et tegn på vansker med tillit til en seksuell partner og en mestringsstrategi for å ikke oppleve en ny grenseoverskridelse knyttet til sex:

”F: Er det slik at du kan tenke eller handle som om de ikke kom til å høre på deg hvis du skulle si nei?

I: Jeg blir aldri med en fremmed hjem uten at jeg er 100 % sikker på at jeg kan, at jeg har lyst til å ligge med han selv om vi egentlig ikke har avtalt noe. Jeg går alltid ut i fra at det kommer til å skje noe. Hvis det ikke skjer noe så greit. Men jeg går alltid ut ifra at, det er ikke noe poeng å være hvis jeg ikke har tenkt å ligge med han. Fordi, hvorfor ellers har han tenkt å ha meg med hjem? Så jeg er litt sånn. For jeg vet det er noen jenter som blir med fremmede folk hjem og ”vet du hva, jeg vil bare sove”, også er det greit. Men for meg så tenker jeg da er du heldig da. Jeg går aldri med en fremmed person hjem og går ut i fra at jeg ikke må ligge med han. ”

Ved å sammenligne seg med andre venner som ikke har blitt utsatt for overgrep, kommer informanten frem til voldtekten som en sannsynlig årsak til denne antagelsen om gutters forventning om sex og ikke respekt av hennes grenser:

”F: Tror du det hadde vært annerledes hvis du ikke hadde blitt utsatt for det overgrepet?

I: Mhm. Kanskje. Da må jeg bare se på de andre venninnene mine. De går jo aldri ut i fra at du må hvis du blir med noen hjem. Så kanskje, mest sannsynlig.”

Usikkerhet knyttet til ny grenseoverskridelse kan også føre med seg negative følelser som redsel og sinne:

”F: (...)Du ble skeptisk hvis noen begynner å hinte om sex. Hva skjer med deg da?

I: Jeg blir småredd når de begynner å hinte om sex. Hvis vi kanskje ikke har kjent hverandre så lenge, eller hvis vi har kjent hverandre en stund, men samtidig ikke kjenner hverandre. Så

kjenner jeg at jeg blir småredd, fordi jeg vet ikke hvem personen er. Hva vil denne personen gjøre og hvordan er den personen. Vil han gjøre noe selv om jeg sier nei? Så jeg blir egentlig redd også blir jeg egentlig litt sinna fordi de i det hele tatt henter til noe sånt noe når man ikke kjenner hverandre så godt. Fordi det synes jeg er så teit. Så dumt, det er så ((sukker))”.

Fem av seks informanter opplevde vansker knyttet til det å få følelser for seksuell partner/kjæreste eller blir forelsket. Dette kan ses på som et uttrykk for vansker med følelser i seg selv og som en reaksjon på voldtekt. Vansker med å kjenne følelser kan også være forbundet med vansker med tillit. Ved ikke å ha tillit til at det ikke vil skje en ny grenseoverskridelse, kan det være vanskelig å få følelser for en annen person:

”Nei. Det som har vært problemet mitt etter voldtekten, det har vært det. Jeg har hatt langvarige forhold, men jeg klarer ikke å skape følelser til den jeg er sammen med. Jeg har ikke, jeg vet ikke hva det er å vise, å få følelser for noen. Det har jeg aldri hatt i ettertid. Så jeg blir sammen med gutten uten å ha følelser for han. Og det er feil overfor motsatt part. Men jeg er jo slik at jeg er glad i gutten. Men aldri noe mer enn det. Så jeg har hatt langvarige forhold, men basert på at han er veldig forelsket i meg. Mens jeg føler ikke noe tilbake. Jeg har mistet helt evnen til å få følelser for noen. Og få noe glede ut av sex og det å være sammen med noen.”

Det med å ha vansker knyttet til tillit i forbindelse med forelskelse bekreftes av en informant:

”F: Ja. Så det påvirker også det med å kjenne forelskelse til en annen person.

I: Mhm. Men det med forelskelse tenker jeg også har litt med tillit å gjøre. Den forelskelsesfølelsen.”

3.1.2 Vansker med tillit og karakteristika ved seksuell partner

Hva fører vansker med tillit til i forhold til de ulike komponentene den universelle modellen? En komponent som ser ut til å være påvirket av vansker med tillit er karakteristika ved seksuell partner. En informant ble påvirket ved å ikke si nei til seksuelle partnere delvis på grunn av antakelse om grenseoverskridelse. Derfor sier hun ja, selv om hun egentlig ikke vil, en slags frihet under tvang. Dette hadde vært annerledes før voldtekten:

”I: Nei, da var jeg mer glad. Og da var jeg mye mer kostbar når det kom til gutter også. Så jeg merker den forskjellen der ((hvordan det hadde vært før voldtekten)).

F: Ja, det med å sette grenser for deg det er blitt annerledes?

I: Ja. Jeg visste mer hva likte og hva jeg ville ha. Nå vet jeg ikke i det hele tatt. Nå bare vimser jeg rundt med masse forskjellige og. Og har ingen spesielle kategorier eller "ikke". (...) Jeg har ikke, det er vel, jeg tror, jeg bryr meg ikke. Jeg bare lar dem få. Som jeg har sagt, så sier jeg aldri nei. Jeg pleier å tenke sånn at, sist gang jeg sa nei så skjedde det som skjedde. Jeg tror ikke de skal gjøre det samme, det tror jeg ikke. Man har bare ikke, jeg har ikke sagt nei etter det (...)pluss at jeg tenkte at det hjalp jo ikke å si nei sist gang. "

I tillegg sier informantene at hun usikker på hva hun liker ved seksuelle partnere og hun bryr seg ikke. Dette sier noe om hvilket forhold dette har for informantens identitet, det har ikke betydning.

For flere informanter blir egenskaper knyttet til tillit viktige for potensielle seksuelle partnere. Informantene er bevisste på hvilke preferanser de ønsker hos en partner. En viktig egenskap er å kunne stole på seksuell partner:

"F: Hvordan er det i potensielle sexpartnere? Er det noe spesielt i forhold til tillit med dem?

I: Ja. Jeg blir. Jeg vet ikke. Jeg har like store krav til alle. Men jeg setter nok enda mer krav til sexpartnere. Men det er mer fordi jeg skal kunne vite at jeg kan stole på dem. Hvis jeg sier stopp så er det stopp. Og det skal ikke utvikle seg til noe som blir påtvunget. Det er ganske høye krav og jeg har fått høre det en gang, "du setter så høye krav". "

Egenskaper som å være snill, grei, omtenksum, ærlig og til å stole på var egenskaper som gikk igjen hos fem informanter. Dette sitatet illustrerer viktigheten av ærlighet:

"Jeg tror det er viktig med ærlighet egentlig. Det er vel. En ærlig person. "

3.1.3 Vansker med tillit og seksuelle verdier

Et annet område innenfor personlig seksuell identitet som blir påvirket av spørsmålet om tillit etter et seksuelt overgrep er komponenten seksuelle verdier. Dette var viktig for flere informanter og var med på å sette standard for hva som var akseptabel sex.

En av informantene trekker frem tillit til seksuell partner som spesielt viktig. Informanten har mange regler for akseptabel sex og hun er opptatt av å ikke føle press, og verdien av å kunne si stopp under samleie. Det å ikke føle press tolkes som at informantene skal kunne være trygge på og stole på at partner ikke skal tvinge informantene til sex mot sin vilje, hun må være sikker

på at det ikke skal skje en ny grenseoverskridelse. Verdien av å si stopp tolkes som at et krav for akseptabel sex er trygghet på at grenser vil respekteres hvis det er nødvendig under sex. Det er viktig for informanten å være trygg på at en ny grenseoverskridelse ikke vil finne sted, og denne tryggheten tolkes som et tegn på viktigheten av tillit i en seksuell relasjon og for seksuelle verdier på grunn av den grenseoverskridelsen og mistilliten det seksuelle overgrep førte til:

"F: Ja. Har du lyst til å si mer om reglene dine. Sier de noe om hva du synes er akseptabelt i forhold til seksualitet og sex?(...) Alt som har med seksualitet å gjøre.

I: Ja, jeg har mange regler angående seksualitet. Partneren min: jeg skal stole 110 % på han. Jeg skal kjenne partneren min kjempegodt. Vi skal ha vært kjent lenge. Og jeg skal ikke føle noe press. Jeg skal være sikker på at partneren min ikke har noen kjønns sykdommer. En av de reglene er at vi begge to skal teste oss før vi har samleie. Også har jeg stoppregelen min. Også er det anal og 69-stillingen. Ja, det er mye. Kommer ikke på flere akkurat nå.

F: Det som er ikke-akseptert sex, det er det motsatte av det som er akseptert?

I: Ja."

En annen informant forteller om akseptabel sex som sex man liker, sex som ikke bryter lover, ikke skader noen og er frivillig (så lenge du vil). Dette kan tolkes som et uttrykk for viktigheten av trygghet, sikkerhet og frivillighet som viktige aspekter ved de seksuelle verdiene til denne informanten og som handler om tillit. I tillegg nevner informanten sex hun ikke liker, som sex hvor man blir holdt igjen, hvor man ikke kan unnsnippe hvis partner skal gå over den utsattes grenser. Dette kan ses på som en vanske med tillit til å stole på den andres respekt for egne grenser og som farger hva informanten ser på som akseptabel sex. Hun bekrefter også dette som påvirket av voldtekten:

"I: Moralske standarder? Nei, så lenge jeg liker det er det greit. Det er ikke sånn at jeg sier nei til å prøve noe fordi det er moralsk forkastelig. Da blir det fordi jeg føler at det kommer jeg ikke til å like. Jeg liker jo ingenting som kommer til å, sånn som å binde opp og sånne ting, ikke sant. Det er jo sånne ting jeg ikke liker. (...) Jeg har ikke noe religion. Så derfor har jeg heller ikke noen spesiell moral i forhold til sex. Så så lenge du vil og så lenge du ikke skader noen så kan du gjøre som du vil. Og så lenge du ikke bryter noen lover eller. (...) Holder deg innenfor visse rammer.

F: Ja. Men det du sa med å for eksempel blir bundet opp. Ting som du ikke liker. Har det noe med voldtekten å gjøre eller har det med noe annet å gjøre?

I: Nei, jeg tror det har noe med voldtekten å gjøre. For før så. Jeg liker ikke ting som potensielt kan holde meg igjen.”

3.1.4 Mestring av vansker med tillit

Hvordan forsøker informantene å mestre vansker med tillit? I tillegg til å bli tilbakeholdne og reserverte i relasjoner forteller flere av informantene om kontrollbehov knyttet til de forskjellige områder ved seksuell identitet. Dette kan tolkes som et resultat av vansker med tillit og en måte å mestre disse problemene på. For eksempel fortalte en informant under intervjuet om preferanser i forhold til seksuelle handlinger. Hun likte å være øverst, og hun begrunner dette blant annet med å ha mer kontroll:

”F: Mhm. Hvordan tenker du i forhold til seksuelle aktiviteter. (...)Er det noe du liker bedre enn andre ting?

I: Ehm. Stillinger og sånn?

F: Ja, og gjøre og?

I: Å gjøre. Jeg liker å være øverst.

F: Ja. Er det noe som har endret seg etter?

I: Det vet jeg ikke. Det er veldig vanskelig å si. Selvefølgelig, du har jo litt mer kontroll da. Det blir jo. Du har ikke noe oppå deg. ”

En annen informant forteller om kontrollbehov i relasjoner og hun begrunner dette kontrollbehovet som et forsøk på å forhindre nye grenseoverskridelser. Voldtektserfaringer gjør det vanskelig å stole på partner og ikke anta at det vil komme nye grenseoverskridelser:

”F: Ja. Mhm. Men i parforhold da er du den mer dominerende.

I: Jeg er den som liker å ha kontroll.

F: Ja. Hva tror du det kommer av?

I: At jeg selv har blitt utsatt for å ikke ha kontroll. For å bli utsatt for et seksuelt overgrep hvor jeg ikke har noen ting jeg skulle ha sagt. For å selv tro at jeg forhindrer det så skal jeg ha kontroll.

F: Ja. Du tar tilbake kontrollen ved å være dominerende?

I: Ja.”

Utrygghet i relasjon og behov for kontroll i forhold til utforskning av seksuelle aktiviteter forteller flere informanter om. For noen av informantene hadde det skjedd en utvikling på

dette området. En informanten forteller hun nå er trygg og har en god relasjon til partner. Men i begynnelsen ville hun ikke utforske seksuelle handlinger og dette begrunner hun med en redsel for å bli skadet av gutter, noe som tolkes som et tegn på vansker med tillit, en følelse som oppstod etter en voldtekt:

"F: Er det slik at du utforsker ting å gjøre i forhold til sex?

I: En periode var det ikke slik. Etter en stund, etter kanskje et år med Y begynte jeg. Han hadde vært en periode litt nysgjerrig på andre ting. Men jeg hadde sagt jeg ville vente, men rundt et år da kom den nysgjerrigheten naturlig for meg. Så da gjorde vi, forsket vi på forskjellige ting. Jeg hadde ikke noen problemer med det. (...)

F: Og det med at du ikke ville utforske i begynnelsen, hva tror du det kom av?

I: Jeg tror jeg var redd for hva som kom til å skje. Jeg var redd for om det skulle komme noe vondt.

F: Ja. Har du lyst til å si noe om hva du tror, når du blir redd for at det skal komme noe vondt, hva er det du da så for deg at kunne komme?

I: Det skulle komme en ny runde med, dette er galt og han kommer bare til å skade deg. Alle gutter kommer til å skade deg. At jeg skal få den følelsen igjen. Fordi det var en skikkelig vond følelse."

Den samme informanten forteller om at hun har behov for å se sin partner under sex. Hvis hun ikke ser ham mister hun lyst og dette er på grunn av den vonde følelsen som handler om tillit:

"F: Ja. Hva skjer da når du ikke ser han?

I: Jeg blir redd. Og da går lysten bort helt. Og derfor så vil jeg heller personen skal se meg i tilfelle jeg skal få en vond følelse. Så personen kan se meg så jeg slipper å si ifra. For jeg er ikke en person som er veldig glad i å si ifra. Om slike ting. Derfor føler jeg meg mye tryggere når han ser meg."

Sitatet over viser påvirkningen tillit kan ha på seksuelle behov som lyst. Trygghet/utrygghet kan påvirke seksuelle behov som det å ha lyst på sex og opphisselse. Dette var noe som spesielt var problematisk en periode etter voldtekten, men som hadde utviklet seg til å bli bedre over tid. En informant forteller at hun i en god relasjon ble tryggere og dette ført med seg økt lyst.

"F: Nei. Det med å få lyst i handlingen eller når det begynner å kose. Har det vært det samme hele tiden eller har det endret seg opp igjennom årene?

I: Det har blitt sterkere den tiden jeg og han har vært sammen. I starten var det mye vanskeligere. Da kom det ikke naturlig. Det ble mer og mer naturlig etter hvert.

F: Ja. Hva tror du skjedde?

I: Jeg ble mye mer trygg på at det kom til å gå bra.

F: Ja. Den forventningen om at det ikke skulle gå bra gjorde kanskje at du ble anspent.

I: Ja.”

Denne uttrykkenheten kan også tenkes handler om usikkerhet knyttet til eventuelle emosjonelle reaksjoner ved sex, og sex som potensiell påminner på voldtekten.

3.2 Påminnelse fører til negative følelser og kroppslige reaksjoner|

3.2.1 Seksuell erfaring og følelser før voldtekten

For å utforske voldtektens betydning for de utsattes egen seksualitet, er det relevant å sammenligne forholdet de hadde til sex før voldtekten. For noen av informantene var dette vanskelig, da voldtekten eller incest var deres første seksuelle opplevelse. Og for de informantene som hadde seksuell erfaring, var denne sparsom på grunn av deres unge alder da overgrepet skjedde, noe de understreket under intervjuene. Men det kom allikevel frem en endring knyttet til følelser og sex ved spørsmål om hvordan de følte i forhold til seksuelle handlinger før voldtekten. En informant som hadde noe seksuell erfaring før voldtekten (men hadde ikke hatt samleie) fortalte om glede under og etter seksuelle handlinger som kyssing og berøring. En annen informant hadde ingen vansker i forhold til seksuelle behov (kjenne lyst og opphisselse). Lyst og opphisselse hadde en periode etter voldtekten forsvunnet, men var nå slik det hadde vært tidligere. Sex hadde ikke så stor betydning før voldtekten for denne informanten. Denne følelsen ble forsterket etter overgrepet og hun ble mer ”kald” (ingen følelser). En tredje informant fortalte om en behagelig følelse og ingen vansker knyttet til berøring, noe som hun etter voldtekten synes er veldig ubehagelig og ekkelt. Når informanten forteller om sine opplevelser med sex før voldtekten sier hun at det føltes normalt:

”For det føltes som noe helt vanlig. Jeg fikk ikke noen ekstraordinære følelser for det.”

Dette kan tolkes som at informanten ikke hadde noen negative følelser knyttet til sex før voldtekten.

På hvilken måte har voldtekten påvirket de utsattes følelser for sex? Fra analysen kom det frem flere underordnede temaer: påminnelse, ingen følelser og ambivalens mellom følelser og andre aspekter ved seksuell identitet. Disse gjør jeg rede for under.

3.2.2 Påminnelse på overgrepet under sex kan føre til negative følelser og kroppslige reaksjoner

Flere av informantene fortalte om direkte påminnelse på voldtekten under seksuelle handlinger. Dette kunne gi fysiske reaksjoner som kvalme, fysisk ubehag, anspenhet og følelse av avsky. De kroppslige og følelsesmessige reaksjonene så ut til å henge sammen og være vevd i hverandre. De presenteres derfor under samme tema.

Ved påminnelse på voldtekten under sex opplever en av de utsatte kroppslige reaksjoner. Hun blir kvalm:

"F: Mhm. Er det sånn at du når du har sex så hender det at du kan begynne å tenke på det som skjedde for eksempel?"

I: Ja.

F: Er det sånn ofte eller?"

I: Nei. Ikke ofte, men det kan hende det skjer.

F: Hvordan er det da, hvis det skjer?"

I: Jeg vet ikke, jeg later som ingenting.

F: Ja. Men blir du litt redd da eller kjenner du?"

I: Jeg blir kvalm."

I tillegg later hun som ingenting og spiller istedenfor skuespill. En annen informant forteller om hvordan påminnelse utløser anspenhet ved berøring under sex:

"Tok og holdt meg rundt håndleddene. Og holdt meg fast. Og jeg hadde blåmerker rundt håndleddene. Og sår rundt halsen og på skuldrene. Så han har sikkert brukt makt da. Så hvis gutter tar meg litt sånn på håndleddene så kan jeg bli litt sånn, jeg spenner meg. Men jeg får ikke panikk. Jeg er ikke noe sånn som avslører meg."

Også for henne er det viktig å ikke kommunisere til partner hva det er som foregår, hun spiller også skuespill og avslører seg ikke. Det å ikke ville fortelle om påminnelse på voldtekt under sex kan ses i en relasjonell kontekst og handler også om tillit. Hva skjer når informanten opplever påminnelse på voldtekten under sex og har større grad av trygghet og tillit til partner? Når voldtekten fører til påminnelse under sex for en informant, stopper hun og partneren den seksuelle handlingen og prater om det. Dette illustrerer betydningen av en god relasjon i håndtering av påminnelser under sex og legger grunnlaget for en utvikling mot positive seksuelle opplevelser etter et seksuelt overgrep:

"F: Hvordan føler du det nå, når du har sex nå?

I: Nå så går det helt fint. Det hender en gang innimellom jeg tenker tilbake på det som skjedde.

F: Under selve handlingen?

I: Ja. Men X merker det veldig fort. Og da stopper han og da prater vi heller om det. Istedenfor han skal ha det godt og ikke jeg. Det gjør ting veldig mye enklere for meg. Og at han da ikke blir sur på meg hvis jeg ikke vil. Det er også en veldig og god følelse."

Sitatene over illustrerer at voldtekten fortsatt kan ha en påvirkning på de utsatte ved å minne dem om overgrepet under sex og illustrerer hvordan disse påminnelsene håndteres. Ord informantene brukte i forhold til følelser var å føle sex som ekkelt, eller føle seg selv som ekkel, føle seg skitten, møkkete og brukt. Dette kan tolkes som en form for avskyfølelse. Alle informantene fortalte om at de hadde opplevd denne følelsen under den seksuelle handlingen eller etter voldtekten. En informant forteller for eksempel om hvordan nærkontakt (som kyssing eller samleie) føles ekkelt, og at voldtekten har hatt en stor negativ påvirkning for informantens forhold til sex:

"F: Hva tenker du om hvordan disse overgrepene har påvirket ditt forhold til sex?

I: Det ødela alt sammen. Etter de to skjedde. Nå tenker jeg først på den første, fordi det var den som ødela alt. Og etter det har jeg aldri hatt noen glede av sex. Jeg har ikke lyst på sex lenger. Jeg sliter med hele nærkontaktfasen. Det å ha nærkontakt med noen, det føles ekkelt. Noe sex har jeg ikke noen glede av lenger. Det har påvirket det veldig negativt."

Et annet sitat illustrerer den kroppslige komponenten ved påminnelse: å bli kvalm og kjenne grøsninger under sex etter voldtekten. Den utsatte bekrefter at det handler om en avskyfølelse:

"F: Hva følte du da han tok på deg?

I: Jeg bare "åhhh", og fikk helt grøsninger og ble kvalm. Tenkte: kan du ikke la vær det her.

F: Mhm. Kunne du bli redd også?

I: Nei. Aldri redd.

F: Det var mer avskyfølelse?

I: Ja."

Når denne informanten forteller om sex som ekkelt kan dette være uttrykk for en følelse informanten hadde under eller etter overgrepet. Sex blir dermed en påminnelse på overgrepet og gir informanten negative opplevelser med sex i form av negative følelsesmessige og kroppslige reaksjoner. Hvordan påvirker den utsatte av det å bli minnet på voldtekten? Påminnelse synes å begrense de fleste utsattes lyst til å utforske seksuelle aktiviteter. I tillegg ser det ut til å øke bevisstheten knyttet til hva de kan gjøre av seksuelle handlinger som ikke gir ubehag og hva som kan være potensielle påminnere. For eksempel kan handlinger som er vonde eller fysisk ubehagelige, bli en påminnelse på overgrepet. Det kan føre til gråt og forsøkes å unngås. Derfor er ikke informanten så åpen for å utforske ulike seksuelle handlinger:

"F: Hvordan er det i forhold til seksuelle handlinger og slik da. Er det noen ting. (...)

I: Nå har jeg ikke prøvd særlig mye forskjellig.

F: Men er du åpen eller? Hvordan?

I: Ja, for så vidt. Eller nei. Jeg kan si nei.(...)Det kan jeg gjøre. Ja. Det gjør jeg. Så det klarer jeg faktisk. Fordi det kjenner jeg liksom på, fysisk så kjenner jeg jo det. (...) Hvis det blir for kinkig eller, så blir det for fysisk. Og da klarer jeg ikke å holde det inni meg. Da kan jeg fort begynne å gråte. Hvis det gjør vondt eller noe, eller ubehagelig. For det var ubehagelig når han holdt på. Så det er veldig ubehagelig.

F: Så der er det noe altså, noen seksuelle handlinger. Som du, som på en eller annen måte vekker noe inni deg.

I: Ja."

Følgende sitat illustrerer en bevissthet om hva som er greit å gjøre av seksuelle handlinger og ikke. En bestemt stilling under samleie gir informanten ubehagelige følelser som minner om voldtekten. Hun blir redd og mister all lyst. Derfor er hun nå bevisst på hvilke stillinger hun kan håndtere og som ikke gir ubehag:

"I: Ja. Jeg er veldig bevisst på hva som er greit for meg og hva jeg kan håndtere.

F: Ja. Fortell mer om det?

I: Nei. Sånn med doggie. Det kan jeg ikke fordi det klarer jeg ikke å håndtere.”

3.3 Ingen følelser

”Hendelsene har påvirket meg mest angående følelsene rundt det, og det å være psykisk tilstede under samleiet. Det er der det har påvirket meg mest. Det er det jeg har mistet, den psykiske tilstedeværelsen.”

Sitatet illustrerer betydningen seksuelle overgrep kan ha for følelser knyttet til seksualitet og psykisk tilstedeværelse (i kropp og med følelser) under en seksuell handling. Et tema som oppstod i analysen var voldtekten betydning for følelser knyttet til seksualitet. Vansker med emosjonsregulering var noe fem av informantene generelt hadde opplevd som en ettervirkning av voldtekten, men som ikke alle fem nå opplevde i samme grad som tidligere. For eksempel hadde en informant store vansker med sinne en periode etter voldtekten, men dette sinnet hadde hun nå lært å kontrollere bedre. Den siste informanten hadde få vansker knyttet til emosjonsregulering. Denne informanten hadde opplevd en mestring av vansker etter voldtekten og hadde færre problemer knyttet til seksualitet i dag enn det hun hadde tidligere.

I tillegg til opplevelsen av negative følelser knyttet til sex, fortalte alle informantene om vansker med å kjenne følelser. Dette gjaldt både i forhold til seksuell partner, som nevnt under temaet om tillit, men også om å ikke kjenne følelser eller være likegyldig knyttet til aspekter ved sex. Dette kan ses på som et forsøk på en mestringsstrategi under og etter voldtekten, hvor de utsatte opplevde et behov for å stenge av for følelser for å håndtere den grenseoverskridende situasjonen og kontrolltapet over egen kropp. Det kan også være en mestringsstrategi for å lukke igjen for vonde følelser i etterkant av voldtekten. En tolkning av det å ikke ha følelser som mestringsstrategi, illustreres av et sitat fra en informant som ikke følte seg hjulpet i hjelpeapparatet. For å håndtere følelser etter voldtekten, valgte hun å lukke igjen og ikke vise følelser:

”Det var vel også mye derfor jeg la lokk på det fordi jeg følte at her var det ikke noe hjelp å få, så her må jeg klare meg på egen hånd. Så derfor så valgte jeg å legge et lokk på det og har

aldri klart å vise noen ordentlige følelser overfor det. Jeg har på en måte blitt apatisk til hele greiene.”

Når det gjelder likegyldighet til sex forteller en informant om å kunne nyte den seksuelle handlingen, men er likegyldig til sex før og etterpå. Hun forteller videre at det er vanskelig å vite hvordan hun skal føle fordi hun ikke hadde noen erfaringer med sex før voldtekten. Hun sier også noe om hvordan voldtekten har påvirket hennes forhold til sex: det har blitt ødelagt:

”Ja. Det er det det blir. Jeg er veldig likegyldig til det etterpå. Og før. Også, selvfølgelig, jeg har en viss nytelse av det. Det har jeg. Men ((trekker pusten)). Ja. Jeg vet ikke helt hvordan man skal føle jeg. Ja i og med at jeg har. Det hadde jo ikke skjedd meg før heller. Så det ble liksom ødelagt da.”

Likegyldighet ovenfor sex kan også føre til likegyldighet ovenfor seksuell partner og preferanser i forhold til seksuell partner. En annen informant fortalte at hun den første tiden etter voldtekten ikke hadde noen preferanser og ikke brydde seg om hvem hun hadde sex med var, men at dette har endret seg:

”Til å begynne med tenkte jeg ikke på den andre personen eller hvem det var eller hva han drev med eller. Hvordan han så ut. Det var egentlig bare sånn: bli ferdig med det. (...) Jeg var jo ikke interessert i han. Så jeg egentlig bare, jeg vil ikke vite noe. Det er egentlig fint hvis jeg bare kan late som du ikke eksisterer også bare går jeg videre. Så det ble litt sånn. Så det har jo forandret seg.”

Sitatet illustrerer en likegyldighet ovenfor seksuell partner, men også en likegyldighet ovenfor den seksuelle handlingen, hun ville bare bli ferdig med det. En tredje informant forteller også om likegyldighet knyttet til den seksuelle handlingen og at hun ikke føler noe:

”F: Nei. Hvis du skal beskrive ”nærhet betyr ingenting”. Fortell mer om det. Hva betyr nærhet for deg.

I: Det å kose med noen. Sitte i armkroken, kyss, ha sex eller. Jeg føler ingenting overfor det.

F: Nei. Likegyldig på en måte.

I: Ja.”

En annen informant forteller om tomhetsfølelse knyttet til sex og dette virker begrensende:

”Jeg har blitt litt, jeg føler egentlig ikke noe ovenfor det. Og det har vært de gangene jeg har vært i en situasjon hvor man skal ha sex. Hvor jeg har lyst til å ha sex. Også blir følelsen plutselig borte. Alle følelser blir helt borte fra det. Og jeg føler ikke at jeg ikke har lyst, men jeg føler heller ikke jeg vil.(...) Det er ikke sånn at jeg må ha sex. Men det har stoppet meg en del.”

Denne følelsen av tomhet kan oppstå under forspillet til i en seksuell handling og minner om dissosiasjon:

”Men et eller annet sted fra jeg har lyst, til midt i forspillet, så blir alt av følelser borte. Det blir bare helt tomt. Jeg vet ikke hvordan jeg skal forklare det engang. Det blir bare helt tomt og alle tanker og alt, blir bare. Jeg føler meg bare helt tom. Og føler meg litt som en statue. (...) Kroppen føler ikke noe. Jeg føler ikke noe. Jeg er egentlig ingenting-følelsen. Den følelsen av, når du ikke kjenner noe eller når du ikke føler noe. Så føler du at du ikke er noe. Det føles som at du bare svever og at det. Det er en helt rar opplevelse. Også blir det også litt ut av kroppen følelse. Fordi det blir som om du bare ser på deg selv.”

Denne opplevelsen kan ses på som en direkte mestringsstrategi for å håndtere overgrepene og fungerer som en påminnelse, og henger derfor sammen med det tidligere temaet i analysen. Denne strategien henger fortsatt igjen uten at informantene nødvendigvis ønsker det:

”De har vært litt på avstand og litt ut av kroppen opplevelse som jeg har de gangene jeg har hatt sex, og de gangene ting har skjedd med meg, mot min vilje. Jeg står bare på en måte utenfor. For å ikke føle noe som helst. For å blokkere selve situasjonen ute. Så jeg tror det har mye av de gangene jeg har hatt sex og har prøvd, for kroppen er vant til å blokkere de følelsene ute. Kroppen er ikke vant til å være til stede.(...) Den følelsen sitter på en måte i kroppen. Det er kroppen som reagerer, ikke jeg.”

Sitatene nevnt ovenfor illustrerer hvordan informantene i dette studiet kan oppleve tomhetsfølelse og likegyldighet under den seksuelle handlingen, før og etter, og for seksuell partner. I tillegg illustrerte temaet tillit vansker med følelser for partner. Hva fører så dette til?

3.4 Ambivalens

Å oppleve vansker med tillit til seksuelle partnere, å oppleve å bli minnet på voldtekten som fører til negative følelser og kroppslige reaksjoner, og det å oppleve å ikke ha følelser knyttet til sex, viste i analysen et mønster av ambivalens. Denne ambivalensen er knyttet til følelser og noen av komponentene i den universelle modellen. Flere av informantene fortalte blant annet om en angrefølelse. Angrefølelsen oppstår som et resultat av ambivalens mellom det å ha sex (atferd) og følelse under sex (tomhetsfølelse eller andre negative følelser) og beskrives blant annet på denne måten:

"F: Når det har gått en stund da?

I: Da kommer den angrefølelsen.

F: Hva kan du tenke da når du får den angrefølelsen?

I: Da tenker jeg alltid hvorfor gjorde jeg det, det var dumt å gjøre, det skulle jeg aldri ha gjort, det var helt feil. Alle de følelsene om at man ikke skulle ha gjort det og hvorfor man gjorde det."

Det er også verdt å nevne at blant fire informanter som fortalte om angrefølelse, har to i dag liten angrefølelse knyttet til sex. I det følgende vil jeg presentere ulike eksempler på ambivalens fra fem informanter og hvordan denne ambivalensen henger sammen med ulike komponenter ved personlig seksuell identitet.

En informant opplevde å være likegyldig før og etter en seksuell handling og likegyldig ovenfor karakteristika ved seksuell partner. I tillegg hadde hun vansker med tillit til seksuelle partnere og sa derfor aldri nei i seksuelle relasjoner. Dette førte til en ambivalens mellom det å ha sex med ulike partnere og være likegyldig til det, og til hennes seksuelle verdier om å ikke ha ubetydningsfull sex (sex er noe man skal ha med noen man er glad i). Det ga informanten en angrefølelse:

"I: Jeg har ikke noen sperrer når det kommer til gutter og, hvis en gutt sier han er interessert i meg eller har lyst til å kysse så: "Javel", så bare gjør jeg det. Fordi jeg bare, ja, ahh.

F: Men har du noen nytelse på en måte av å gjøre det?

I: Ja. Jo jeg har det. Men etterpå så bare angrer jeg. (...) Så bare, søren.

F: Så der og da så er det fint, men så blir det verre etter hvert.

I: Ja. Det er det det blir. Jeg er veldig likegyldig til det etterpå. Og før. (...) Nei, altså det er jo sikkert derfor jeg også angrer meg litt også etter at jeg har hatt sex. Fordi det er den moralen min og det prinsippet, som jeg gjerne vil følge. Så, så jeg angrer meg litt og tenker ”det her er siste gang”. ”

Denne angrefølelsen stod også i motsetning til informantens seksuelle behov. Informanten kunne ha nytelse av sex, kunne kjenne lyst og opphisselse, og var sånn sett upåvirket av voldtekten (dette var noe fem av seks informanter kunne oppleve), men informanten angret etterpå. Og selv om informanten kan oppleve seksuell lyst, er det ikke forbundet med en opplevelse av at forholdet betyr noe:

”F: Nei, så lyst kan du få.

I: Ja.

F: Og du kan bli kåt og bli tent av en gutt?

I: Ja. Uten at man skal ligge å kysse. Så kan jeg godt tenke på sexen lissom. Som noe positivt. At det er godt. Jeg synes det fortsatt er godt. (...) Men, jo jeg kan bli kåt og jeg har lyst på sex. Det har jeg.

F: Du kan kjenne en viss seksuell tilfredsstillelse og oppnå orgasme.

I: Ja, så det er ikke ødelagt. Det er mer mitt forhold til gutter som er ødelagt.”

En annen informant opplevde i begynnelsen å ikke like sex verken før, under og etter, men for å bevise at hun ikke var ”skadet” hadde hun mye tilfeldig sex:

”Så jeg tenkte hvis jeg bare fortsetter å prøve så liker jeg det vel til slutt. Så jeg gikk. Så jeg hadde mange one-night stand i fylla.(...) Men, ja. Angrer vel litt på noe av det, for det var jo ikke noe sånt at jeg egentlig likte det. Det var bare at jeg gjorde det for å gjøre det. For å bevise at det gikk. Sånn etter hvert så begynte jeg faktisk å like det.”

Det å ha tilfeldig sex skapte en ambivalens til det å ikke like den seksuelle handlingen og førte med seg angrefølelse og skamfølelse. Informanten kalte dette selv frihet under tvang. Etter hvert gikk informanten over til å like sex og ambivalensen ble derfor mindre. Det skjedde en positiv utvikling som førte med seg økt lyst og nytelse under sex:

”F: Men du oppnår orgasme selv om det ikke skjer alle gangene nå?

I: Ja. Men i begynnelsen ikke.

F: Ikke? Nei. Var det sånn at du kanskje i utgangspunktet kunne ha fått det?

I: Tror det var fordi jeg anspente meg sånn. Også ville jeg egentlig bare at de skulle bli ferdige. Det ble litt sånn at jeg gjorde det på deres premisser. Jeg ba jo aldri om noe. Jeg gjorde bare det de ville at jeg skulle gjøre. Så da blir det jo til at du som regel bare ikke oppnår noe selv. Du får på en måte ikke noe ute av det. (...) Det var frihet under tvang.(...) Jeg likte det ikke før, jeg likte det ikke under, jeg likte det ikke etter. Men alt ble jo bedre. (...) Jeg tenker sånn hvis du går inn i noe og presser deg selv inn i det så kommer du mest sannsynlig ikke til å like det etterpå. Men når du blir med av fri vilje. Så føler man seg heller ikke så skamfull etterpå.”

En tredje informant har ingen glede av sex, føler sex er ekkelt og liker ikke sex. Hun opplever ingen nytelse eller har ingen seksuelle behov. Hun har allikevel sex for å tilfredsstille partner og på grunn av antagelse om grenseoverskridelse. Dette fører til en ambivalens mellom følelser av å synes sex er ekkelt og det å faktisk ha sex. Informanten sier hun må spille skuespill, en slags frihet under tvang, og late som hun liker det da hun ikke forteller om sin ulyst. Dette gjør at informanten fortsetter å ha negative opplevelser knyttet til sex:

”I: Jeg har ikke lyst på sex lenger. Jeg sliter med hele nærkontaktfasen. Det å ha nærkontakt med noen, det føles ekkelt.(...) Jeg måtte late som jeg likte det, fordi jeg synes det var forferdelig ubehagelig. (...) Men for hans del og for forholdet sin del så latet jeg som jeg var med på det og likte det.

F: Mhm. Du spilte det skuespillet.

I: Ja. Jeg gir dem sex hvis de vil ha. Det er vel det som er feil. Jeg har så dårlig selvbilde at jeg bare ligger med dem fordi dem vil, men ikke jeg vil.

F: Nei. Hva tror du det kommer av? Du sier dårlig selvbilde. Hva tror du det kommer av det at du ikke sier nei?

I: Fordi jeg ikke vil svikte dem. Jeg vil ikke si nei, fordi da kan det hende de blir irriterte og alt sånt. Jeg vil heller bare gi dem det og bli ferdig.(...)

F: Ja. Er det også slik at du kan ha en forventning om at hvis du sier nei så vil de kanskje ikke høre på deg?

I: Ja. Den forventningen har jeg hele tiden. Det er ikke noe nytt for meg. Hvis jeg sier nei, så ”men du skal allikevel”.

F: Så enten kan du bli frivillig, men

I: Ufrivillig.

F: Ja. Eller så kan du ikke bli med frivillig.

I: Ja. Det er litt sånn.

F: Det er frivillighet under tvang egentlig.

I: Mhm.”

Et tema som berøres her og i de foregående sitatene, handler om gjensidighet i seksuelle relasjoner. Informantene presser seg til å gjøre noe som må skje frivillig, men som kanskje ikke føles frivillig eller positivt. Opplevelsen blir istedenfor negativ og undergraver muligheten for å kjenne gode følelser i en seksuell relasjon og få positive opplevelser knyttet til sex.

En fjerde informant forteller om ambivalens knyttet til å ha følelser for partner og det å kjenne tomhetsfølelse etter sex. Dette skaper en vond og ekkel følelse hos informanten:

”F: Er det slik for deg eller føler du det godt også etter du har hatt sex med X?

I: Det varierer veldig. Det hender jeg ikke har noen god følelse. Jeg vil ikke si jeg har noen vond følelse, men nesten ikke noen følelse i det hele tatt. Andre ganger kan jeg ha en kjempegod følelse.

F: Ja. Hvordan er det da?

I: Det er skikkelig ekkelt. Fordi jeg vet det at han som ligger på siden min har det skikkelig bra med seg selv også ligger jeg der og føler ingenting. Selv om jeg har mange følelser overfor han så føler jeg ingenting for det som nettopp skjedde.”

En femte informant opplever ambivalens mellom seksuelle behov og seksuelle verdier (strengt regler for kontroll av egen seksualitet) og det fører med seg følelser av at det er ekkelt og hun føler seg møkkete:

”F: Kan du fantasere om sex og tenke på sex i hverdagen?

I: Ja. Jeg tenker på sex og kan fantasere om sex. Jeg tenker, jeg er jo et vanlig menneske. Så det går bra. Hvis jeg er alene og fantaserer om det, så kan jeg fort stoppe meg selv og begynne å tenke på noe annet. For jeg blir litt uvel av å tenke på det også føler jeg meg, selv om jeg vet mange gjør det, så føler jeg meg unormal, møkkete og litt slem. Alle de.(...) Ligger alene og tenker på sånne ting. Fy skam deg tenker jeg da. Også kan jeg fantasere med de jeg liker. Eller at jeg fantaserer om de. Men da synes jeg det fort blir flaut å møte dem. Jeg prøver å ligge unna det.

F: Ja. Så du kan fantasere, det har ikke blitt borte.

I: Nei.

F: Men, du kjenner det ikke helt trygt å gjøre det.

I: Nei, det gjør jeg ikke. Jeg føler meg slem og møkkete. Ekle tanker.(...) Jeg har veldig strenge regler når det kommer til ((egen)) seksualitet.”

Behovet for å ha kontroll over egen seksualitet har oppstått på grunn av kontrolltap under overgrepene:

”I: Ja. Det er på grunn av jeg må ha kontroll (...).

F: Mhm. Tror du det har noe med at du har blitt utsatt for disse hendelsene?

I: Ja, det tror jeg. For under hendelsene mistet jeg all kontroll. Jeg hadde ikke noen kontroll over situasjonen, jeg hadde ingen kontroll over hva jeg følte eller hva jeg. Jeg var ikke sånn før ting begynte å skje. Det kom etter de hendelsene.”

I tillegg opplever informanten en motsetning mellom å kjenne tomhetsfølelse under sex og det å ha seksuell lyst. Dette skaper sinne mot seg selv og redsel for ikke å klare å ha sex igjen. Det skaper en angrefølelse for ikke å ha gjennomført den seksuelle handlingen:

”Men jeg angrrer litt i ettertid når jeg har stoppet det hele. Fordi jeg har jo lyst før, også blir jeg sur på meg selv fordi jeg mister alle følelsene. Også blir jeg sur fordi jeg er redd for at jeg aldri skal kunne klare å ha sex med noen igjen. Og da blir jeg sur for at jeg ikke bare har gjort det. At jeg ikke bare har hoppet i det og gjort det.”

Av disse illustrasjonene kommer det frem et tema om ambivalens og motsetninger mellom følelser og seksuelle handlinger, seksuelle behov og seksuelle verdier. Og det er med på å vise hvordan følelser, kroppslige reaksjoner og tillit som er påvirket av voldtekten, påvirker ulike komponenter ved personlig seksuelle identitet.

3.5 Sex har ingen betydning

Hvilken betydning har voldtekten for de utsattes forhold til sex og egen seksualitet sett som en helhet? Et tema hos de fleste informantene var sex som ubetydelig. En informant forteller om sex som noe hun bare gjør, det er ikke spesielt for henne, selv om hun antar sex skal være spesielt:

"Jeg vet jo det skal være noe spesielt og jeg prøver å få meg selv til å tenke det. Men det blir. Fortsatt nå den dag i dag så. Nå har ikke jeg gått rundt og hatt sex med alle. Men det er ikke noe vanskelig, det er ikke noe. Det er ikke noe spesielt for meg. "

Likegyldighet til sex i tillegg til relasjonen og at sex ikke har betydning, kommer frem i et intervju med en annen informant:

"I: Så jeg liker sex i dag. Men det betyr kanskje ikke like mye for meg som det gjør for andre mennesker.

F: Vil du si du er mer likegyldig til å ha sex?

I: Ja. Det er ikke sann at jeg ligger med hvem som helst. Men når jeg finner en person jeg ligger med så betyr ikke det. Det betyr ikke noe for meg på den måten."

En annen informant forteller hun ikke har noe forhold til sex i dag. Hun har ikke behov for sex:

"Men jeg må innrømme det at per dags dato, så har jeg ikke noe forhold til sex eller noen ting. (...) Egentlig i teorien så hadde jeg klart meg veldig fint alene. Jeg har ikke noe behov for sex, jeg har ikke noe behov for nærhet. Ingenting. Og det er jo litt. Jeg synes det er litt kjedelig."

Det å ikke ha noe forhold til sex fører til at hun later som hun liker sex, selv om hun ikke gjør det, hun spiller skuespill:

"F: Mhm. Har du lyst til å si mer om hvordan det var i forhold til sex med han siste du var sammen med.

I: Vi hadde selyfølgelig sex. Og jeg spilte like mye skuespill. Så sex for meg betyr ingenting."

Å ikke ha noe forhold til sex påvirker en informant til ikke å ha noen preferanser knyttet til seksuelle aktiviteter. For henne er seksualitet knyttet til noe vondt og negativt:

"F: Men det er jo mange forskjellige måter å ha sex på. Stillinger. Steder å ha sex på. Forskjellige seksuelle aktiviteter. Har du noen preferanser eller hva tenker du om det?

I: For meg har jeg alltid hatt sex i sengen. Det for meg å ha sex alle andre steder er sikkert godt for noen, men for meg så betyr det absolutt ingenting hvor det er hen eller åssen det skjer. Nei, det er fortsatt like vondt uansett. (...) Det har ingenting å si."

Det samme gjelder karakteristika ved partner:

"F: Mhm. Hvordan er det i forhold til karakteristika ved en sexpartner? Både utseende, utdanning?"

I: Det spiller ingen rolle."

Og seksuelle verdier, det har ingen betydning:

"F: Hvordan er det i forhold til verdier i forhold til sex? For eksempel om hva man tenker om hva som er passende eller akseptabel sex.

I: Nei. Siden jeg ikke liker sex så er det ikke noe som er noe verre enn noe annet. For meg er det like ille uansett.

F: Mhm. Så det spiller ikke så veldig stor rolle ((nikker))? Ja. Er det slik at du har noen moralske standarder i forhold til sex?

I: (...)Nei, det har ikke noen betydning.

F: Hva har betydning tenker du?

I: Ingenting. Jeg tenker ingenting om betydning. For jeg er ikke vant til at det har noen betydning. Så nei. Spiller ingen rolle."

Tre informanter hadde ingen seksuelle behov utenom seksuelle situasjoner med partnere. Dette kan ses på som et uttrykk for at sex ikke har så stor betydning. En informant kunne klart seg uten sex, hun har ikke behov for sex, selv om hun kan oppleve seksuell lyst under sex:

"Jeg er sånn. Det er mange som er sånn der, jeg må ha sex hele tiden, hver dag og sånn, eller veldig sånn. Men jeg er sånn. Jeg er ikke sånn som tenker: jeg har lyst på sex. Jeg er veldig en sånn person som, ja det er greit med sex. Men det er ikke sånn at. Jeg kunne klart meg helt uten det. (...) Når jeg er alene og sånn. Jeg får aldri lyst på det."

3.6 Hva har ikke blitt påvirket av voldtekten?

Selv om det seksuelle overgrepet har fått en langvarig betydning for flere aspekter ved informantenes forhold til sex og egen seksualitet, har det også foregått en utvikling av områder ved deres seksualitet. Enkelte komponenter ved seksuell identitet ser ut til å være upåvirket.

Flere informanter fortalte om positive opplevelser med sex. Sex kan være godt, gøy, naturlig og spennende:

”Jeg har ikke avsky for det. Jeg synes det er godt og jeg synes spesielt det er fint å gjøre det med en som jeg veldig, veldig glad i. Og som betyr mye for meg. Men jeg er veldig bare glad i den fysiske kontakten også. Og være inntil hverandre og. Ja. Nei, jeg synes det er veldig spennende og det er veldig godt, og det er veldig naturlig synes jeg.”

Sex kan også være tilfredsstillende:

”F: Nei. Men du kjenner sommerfugler i magen. Hva tror du de betyr de sommerfuglene?

I: Sikkert litt glede. Fordi, man skal jo ikke si at sex ikke er tilfredsstillende, for det er det jo. Og det er det mest naturlige som finnes på jord og de aller fleste synes det er tilfredsstillende. Det har sikkert litt med det å gjøre tenker jeg.”

Spesielt i gode relasjoner som ga trygghet, kunne disse opplevelsene få lov til å komme frem. Dette ga mer rom for å forsøke å utforske ulike aspekter ved seksualitet som stillinger under samleie, noe som hadde vært uaktuelt uten en trygg relasjon eller tidligere i utviklingsprosessen. Dette har blitt illustrert ved tidligere utsagn i resultatdelen.

Hvilke komponenter ved seksuell identitet ser ut til å være upåvirket av voldtekten? For alle informantene var seksuell orientering upåvirket av voldtekten. En informant hadde en periode tvilt på sin seksuelle orientering og ønsket å være lesbisk på grunn av incest i barndommen (og var således ikke påvirket av voldtekten). Hun hadde også funnet ut av hvilken orientering hun hadde nå: mellom bifil og heterofil. De fem andre informantene var heterofile. I tillegg fortalte ingen av informantene om voldtekten i tilknytning til sosial seksuell identitet. Det kan tenkes sosial seksuell identitet i større grad påvirkes av kontekstuelle faktorer som familie, venner og samfunn. Seksuelle uttrykk var for fire av informantene noe de ikke hadde tenkt mye over. Disse komponentene ved seksuelle identitet ser ut til å være uavhengig av voldtekten. Det kan imidlertid også tolkes som ikke aktuelt på grunn av voldtekten og de negative opplevelsene den har ført med seg. I tillegg kunne fem av informantene i dag kjenne seksuelle behov som lyst, opphisselse og seksuell tilfredsstillelse og var slik sett upåvirket av voldtekten. Men på grunn av følelser overgrepet har ført med seg kunne disse følelsene skape problemer knyttet til å kjenne lyst og tilfredsstillelse.

4 Diskusjon

Hensikten med denne studien var å undersøke unge utsattes opplevelser av hvilken betydning voldtekt har for deres seksuelle identitet. Gjennom den tematiske analysen av datamaterialet i studien, fremkom det fem underliggende temaer: vansker med tillit, påminnelse kan føre til negative følelser og fysiske reaksjoner, ingen følelser, ambivalens og sex har ingen betydning. Disse temaene var med på å påvirke ulike komponenter ved seksuell identitet i henhold til den universelle modellen (Dillon et al., 2011). Hvordan kan funnene i denne studien ses i sammenheng med tidligere forskning, teori og den universelle modellen?

4.1 Vansker med tillit

Voldtekten påvirket informantenes tillit til seksuelle partnere og var et gjennomgående tema i større eller mindre grad under intervjuene med de utsatte i studien. Vansker med tillit fører til uttrygghet i intime relasjoner, vansker med å stole på partner og usikkerhet knyttet til nye grenseoverskridelser. Dette kan igjen føre til tilbakeholdenhet og problemer med å få positive følelser for den andre personen i en intim relasjon, behov for kontroll eller spille skuespill/si ja til noe man egentlig ikke vil, en slags frihet under tvang.

Studier som har undersøkt mulige reaksjoner etter voldtekt har funnet forhøyede nivåer på skalaer som måler interpersonlig sensitivitet, så langt som to år etter voldtekten, og problemer i tilknytning til familie, ekteskap, unngåelse av intimitet eller ”dating” (Ellis, Atkeson & Calhoun, 1981; Petrak, Doyle, Williams, Buchan & Forster, 1997; Resick, 1993; Resick, Calhoun, Atkeson & Ellis, 1981). Dette kan delvis skyldes problemer med tillit og i en studie gjennomført av Ellis et al. (1981) rapporterer nettopp flere informanter direkte vansker med tillit. Slik sett er temaet tillit i tråd med tidligere forskning.

Hvordan kan tillit defineres? Det eksisterer ulike definisjoner på tillit, alle deler antagelsen om opplevd omsorg som en komponent (Schneider, Konijn, Righetti & Rusbult, 2011). Det å ha en tillitsfull holdning reflekterer individers abstrakte, positive forventninger om å motta omsorg og responsivitet i tilknytning til sine behov fra partner nå og i fremtiden (Holmes & Rempel, 1989). Det argumenteres for at tillit oppstår og utvikles som et resultat av partners atferd i diagnostiske situasjoner (Schneider et al., 2011). En diagnostisk situasjon er en situasjon hvor et individs direkte automatiske responser står i motsetning til partners og

relasjonens behov. Schneider et al (2011) foreslår at vansker med tillit blir assosiert med usikkerhet, angst og bekymringer i diagnostiske situasjoner. Det å ha lite tillit og negative forventninger til den andres motiver og atferder, vil sette mulighetene for negative utfall i fokus hos individet. De kan for eksempel tenkes at partneren ikke vil ta høyde for deres behov, ikke forstå deres følelser og ikke gi emosjonell støtte (Weber, Johnson & Corrigan, 2004). Noe empirisk forskning støtter dette (Schneider et al., 2011). Forklaringen kan bidra til å forklare informantenes vansker med tillit i dette studiet og hva det fører med seg i relasjonen (som tilbaketrekning). Vansker med tillit kan også ses i sammenheng med ideen om at traumatiske hendelser påvirker folks grunnleggende oppfatninger og antagelser, og fører til negative antagelser om seg selv, andre og verden (Brewin & Holmes, 2003; Dunmore, Clark & Ehlers, 1999).

Jeg har pekt på en mulig forklaring på hvordan vansker med tillit kan forstås. Hvordan henger så tillit sammen med de ulike komponentene i den universelle modellen? Flere informanter fortalte om en positiv utvikling når det gjaldt voldtektens betydning for *seksuelle behov*, en komponent i den universelle modellen, fra å ikke ha lyst eller være kåt, til å oppleve opphisselse og lyst under sex. Dette utviklet seg blant annet som et resultat av økt trygghet og mindre ansenhet, noe som kan tolkes som et uttrykk for økt tillit. Det å oppleve økt trygghet og mindre ansenhet gjør det lettere å kjenne nytelse som kan påvirke lyst, kåthet og omvendt og legger til rette for at den utsatte kan få flere positive opplevelser knyttet til seksuelle handlinger. Ansenshet, utrygghet og angst i seksuelle situasjoner er generelt forbundet med seksuelle problemer (Brotto & Klein, 2010).

I forhold til *seksuelle verdier* var trygghet, sikkerhet og frivillighet viktige momenter ved akseptabel sex. Disse verdiene kan tolkes som aspekter ved tillit og som ble spesielt viktige for de utsatte på grunn av det store tillitsbruddet voldtekten var. Dette gjaldt også for *karakteristika ved seksuell partner* hvor tillitsfulle egenskaper var essensielle egenskaper ved en potensiell partner. Flere av informantene fortalte om at vansker knyttet til tillit påvirket deres preferanse for måter å ha sex på og deres begrensninger i utforskning av *seksuelle aktiviteter*. For noen av informantene hadde det skjedd en utvikling i takt med økende trygghet i relasjon (og dermed mer tillit), som gjorde det mulig at seksuelle aktiviteter kunne ha et mer utforskende preg.

4.2 Påminnelse på voldtekt fører til negative følelser og kroppslige reaksjoner

Det andre temaet var påminnelse om voldtekt under sex. Slike påminnelser kunne gi følelsesmessige reaksjoner som avsky og kroppslige reaksjoner som kvalme, fysisk ubehag og anspenhet. Dette kan tolkes som en gjenopplevelse (Taylor & Asmundson, 2008) hvor den seksuelle handlingen fungerer som en påminner for den sannsynlige traumatiske opplevelsen voldtekten var for flere av informantene.

For flere av informantene påvirket påminnelse om voldtekt preferanser for og utforskning av *seksuelle aktiviteter*. I tillegg har det ført til en bevissthet knyttet til hvilke seksuelle aktiviteter informanten kan håndtere og ikke like, fremfor hvilke seksuelle aktiviteter informanten liker og foretrekker. Påminnelse eller antagelse om påminnelse fører til begrenset utforskning og bevissthet over hva som må unngås av seksuelle aktiviteter og dermed til unngåelsesatferd, en mestringsstrategi for å håndtere psykisk smerte (Foa, Riggs & Gershuny, 1995). Det påvirker også flere informanters *moralske verdier* for hva som er akseptabel sex. Handlinger som kunne føre til påminnelse om voldtekten er ikke akseptabel sex. Påminnelse kan også påvirke tap av lyst i knyttet til *seksuelle behov*.

Påminnelse under sex ble håndtert ulikt. Noen lot som ingenting. De spilte skuespill. Det oppstår en ambivalens mellom å bli med på handlingen frivillig, men samtidig ha negative følelser og fysiske reaksjoner. Det kan tolkes som en frihet under tvang og gir informanten ytterligere negative opplevelser av sex. Og det kan føre til et forsøk på mestring ved å lukke igjen for følelser fordi følelsene er ubehagelige og negative og heller bli likegyldig. En informant spilte ikke skuespill ved påminnelse. Hun hadde et trygt og tillitsfullt forhold til partner og de kunne sammen snakke om informantens ubehag ved påminnelse under sex. Dette påvirket hennes seksualliv positivt.

4.3 Ingen følelser

Det tredje temaet som oppstod fra den tematiske analysen var å ikke oppleve noen følelser eller være likegyldig. Spesielt kom det frem i forhold til *seksuelle handlinger* (før, under eller etter sex) og til seksuell partner. Det kan føre til ikke å ha glede av sex, tilbaketrekning fra seksuelle handlinger og fra partner, det kan begrense utforskning og det å oppleve

tilfredsstillelse med sex. Dette temaet kan ses i lys av symptomet emosjonell nummenhet. Det kan være en reaksjon på å bli utsatt for traumatiske opplevelser (Foa et al., 1995; Litz & Gray; 2002; North et al., 2009). Emosjonell nummenhet kan ses på som en mestringsstrategi mot emosjonell smerte og behov for å stenge av (Foa et al., 1995). Man kan tenke seg det som en strategi for å beskytte seg mot skade av en eller annen form (blant annet emosjonell smerte) i situasjoner hvor man ikke har tillit til seksuell partner. Det kan være en mulig sammenheng mellom temaene ingen følelser og vansker med tillit. Sannsynligvis trengs begge perspektiver – mestrings og traume - for å forklare opplevelsen av ikke å kjenne følelser.

En informant rapporterte om en form for dissosiasjon. Dissosiasjon kan defineres som en temporær nedbrytelse av en relativt kontinuerlig, interrelatert prosess av å oppfatte verden rundt seg, huske fortiden eller ha en enhetlig identitet som forbinder fortiden med fremtiden (Brewin & Holmes, 2003). Vanlige dissosiative symptomer i relasjon til traumer er emosjonell nummenhet, derealisering, depersonalisering og ut-av-kroppen opplevelser (ibid). Dette beskriver godt opplevelsene til den ene informanten i dette studiet. Dissosiative symptomer kan ses på som automatiske responser på en oppfattet trussel, men også som overlagte mestringsstrategier på en emosjonelt overveldende hendelse. Opplevelsen av dissosiasjon kan ses i sammenheng med temaet påminnelse, hvor sex minner om voldtekt, som fører til dissosiasjon.

4.4 Ambivalens

Det fjerde temaet er ambivalens. Det å ha vansker med tillit, oppleve negative kroppslige og følelsesmessige reaksjoner under sex i tillegg til tomhetsfølelse kan gjøre at informantene kan sitte igjen med motstridende følelser knyttet til egne *seksuelle aktiviteter*, *seksuelle verdier* og *seksuelle behov*. Det kan føre til angrefølelse, skamfølelse, skyldfølelse eller sinne. Temaet ambivalens bygger således på de overnevnte temaene. For eksempel kunne det å ha sex (seksuell aktivitet) stå i motsetning til å oppleve negative følelser under påminnelse eller ingen følelser knyttet til sex eller seksuell partner. Det kunne føre til angrefølelse og en følelse av å oppleve ”frihet under tvang”. For to av informantene hadde det å oppleve negative følelser etter sex på grunn av ambivalens blitt mindre da de hadde større nytelse av sex enn det de hadde tidligere og det hadde således foregått en positiv utvikling fra voldtekten skjedde til nå. Det å oppleve mindre ”frihet under tvang” og ikke oppleve ambivalens mellom atferd (ha sex) og følelser (ikke like sex) ser ut til å føre til flere positive opplevelser og større

nyttelse for sex. Det å oppleve ambivalens kan derfor være med på å gjøre seksuelle erfaringer til mindre positive enn det de kanskje kunne ha vært i utgangspunktet.

4.5 Sex har ingen betydning

Det femte temaet omhandler hvilken plass aspekter ved sex har for informantenes selv, deres identitet. Temaet kan ses i sammenheng med og tolkes som et resultat av hvordan voldtekten har påvirket de utsatte gjennom de fire øvrige temaene: Sex har ingen betydning i den utsattes liv. Voldtekten har for flere av de utsatte gjort seksuelle opplevelser og relasjoner uten betydning i deres liv. Halvparten av informantene forteller om ikke å oppleve *seksuelle behov* utenom seksuelle handlinger. Det kan hende at dette er av andre årsaker som ikke har med voldtekten å gjøre, men det kan også være fordi sex ikke har noen betydning for deres identitet. Denne studien kan ikke gi noe definitivt svar på dette. Selv om de fleste informantene kunne oppleve nytelse under sex, hadde ikke *seksuelle handlinger* så stor betydning for dem. For en informant hadde verken *karakteristika ved partner* eller *seksuelle verdier* betydning.

Hva kan gjøre sex mer betydningsfullt? Det å ha en god og trygg relasjon la for flere informanter grunnlag for å få bedre opplevelser knyttet til sex etter overgrepet. Det gjorde informantene mer komfortable med å utforske ulike aspekter ved sex, til å være mer seksuelt aktive og til å slappe av bedre under sex. Dette førte til mer seksuell tilfredsstillelse til tross for vansker knyttet til sex etter voldtekten. Funnene samsvarer med tidligere studier knyttet til beskyttelse for utvikling av seksuelle problemer etter voldtekt (Dahl, 1993).

Ut i fra denne oppsummeringen kan flere av temaene i denne studien settes i sammenheng med senvirkninger etter traumer, både det å oppleve vansker med følelser og intimitet til andre (tillit), gjenopplevelse, unngåelse og ingen følelser (emosjonell nummenhet) kan få betydning for de utsattes seksualitet (Dahl, 1993; Letourneau et al., 1996). Temaene illustrerer også voldtektens fortsatte innvirkning på de utsattes seksualitet, selv 4-6 år etter voldtekten. Dette samsvarer med tidligere studier som har funnet problemer med langvarige seksuelle problemer hos utsatte for seksuelle overgrep (Burgess & Holmstrøm, 1979). Temaene kan også ses i sammenheng med og kanskje være en potensiell forklaring i studier som finner forminsket seksuell tilfredsstillelse og tap av seksuell interesse (Feldman-Summers et al.,

1979; Siegel et al., 1990; Öberg et al., 2002). Hvordan kan man forstå disse temaene i et integrert identitetsperspektiv?

4.6 Seksuell identitet

4.6.1 Seksuell identitet som en helhet i den universelle modellen

I tolkning og diskusjonen av resultater blir flere komponenter ved den personlige seksuelle identiteten sannsynligvis påvirket av voldtekten som seksuelle aktiviteter, verdier, behov og karakteristika ved seksuell partner. Andre komponenter som sosial seksuell identitet, seksuell orientering og seksuelle uttrykk er noe informantene ikke tenker så mye på og som ser ut til å være upåvirket for de fleste av dem. Flere av de utsatte forteller også om positive aspekter ved sex. Allikevel oppleves sex som ikke betydningsfullt for dem. I tillegg synes utforskning å bli påvirket og begrenset. Dette i kombinasjon med sex som uten betydning, ambivalens, negative følelser eller ingen følelser sammen med enkelte positive aspekter ved seksualitet, kan tyde på og tolkes som om de fleste av informantene ikke har oppnådd en integrert seksuell identitet i henhold til statusen ”syntese” i den universelle modellen. Denne statusen er karakterisert av en kongruens i og mellom individuelle og sosiale identitetsprosesser (Dillon et al., 2011). Informantene er sannsynligvis ikke under statusen fordypning og forpliktelse da de fleste tar avstand fra enkelte aspekter ved egen seksualitet, det har ingen betydning.

Det er en større likegyldighet til aspekter ved egen seksualitet og mer aksept av hvordan ting ved seksualitet er heller enn å aktivt utforske eller undersøke alternative måter å se på seg selv i tilknytning til seksualitet. Dette er i tråd med at flere utsatte i denne studien ikke bryr seg mye om egen seksualitet. Det kan tyde på en utviklingsstatus i retning av ”diffusion” eller ”foreclosure” (obligatorisk heteroseksualitet). Er det så andre perspektiver å se identitet på som kan være med på å komplimentere og øke forståelsen for funnene i denne studien?

4.6.2 Seksuell identitet i et psykososialt perspektiv

Vansker med tillit kan ses i et psykososialt utviklingsperspektiv på identitet og være med på å forklare både vansker med integrering av seksualitet som en del av informantenes identitet og vansker med intimitet. Å ikke ha en integrert identitet kan føre med seg negative konsekvenser i videre identitetsutvikling på grunn av uløste psykososiale stadier (Archer &

Grey, 2009; Erikson, 1968; Kacerguis & Adams, 1980). En utilfredsstillende løsning på den psykososiale krisen tillit versus mistillit i Eriksons modell kan bidra til vansker med å utvikle en integrert identitet i ungdomsalder og ”emerging adulthood”, som igjen fører til vansker med intimitet. Å ikke ha en integrert eller oppnådd seksuell identitet på grunn av vansker med tillit etter voldtekt, vil gjøre intimitet problematisk i mellommenneskelige forhold. Vansker med intimitet er noe informantene beskriver i dette studiet. Man kan også tenke seg de andre temaene knyttet til ambivalens, påminnelse, tomhetsfølelse og at sex har ingen betydning, ikke bidrar til å utvikle en enhetlig seksuell identitet og er med på å forhindre oppnåelse av intimitet.

Studier bekrefter forholdet mellom identitet og intimitet hvor en relativt integrert identitet gir grunnlag for intimitet, men understreker også at det er ikke nødvendigvis slik at identitet alltid går forutfor intimitet. Intimitet kan også endre identitet (Kacerguis & Adams, 1980). Det at intimitet kan være med på å utvikle identitet kan kanskje være en forklaring for en informant i min studie som har en trygg og tillitsfull relasjon. Denne relasjonen fører til positive opplevelser med sex og legger grunnlag for en positiv utvikling av seksuell identitet. Identitet og intimitet er således interrelaterte, men adskilte prosesser (Montgomery, 2005).

Vansker med tillit kan gjøre de utsatte utrygge i relasjoner med andre mennesker og dette kan tenkes å begrense mulighetene for å få gode opplevelser knyttet til egen seksualitet. Ved å trekke seg tilbake i relasjonen eller være uttrygg i forhold til utforskning vil potensialet for utvikling knyttet til seksualitet bli mindre. Flere informanter forteller at de sier ja til å bli med på handlinger som de egentlig ikke liker eller har glede av. Det å gjøre noe frivillig, men som man egentlig ikke vil, kan kanskje føles som en form for tvang: frihet under tvang. Om man er usikker og redd for å bli tvunget, sier man heller ja enn å si nei. Dette kan ha noe å si for hvordan flere av de utsatte tenker og føler rundt sex. Frihet under tvang minsker kanskje sannsynligheten for å få positive opplevelser knyttet til seksualitet i sitt liv og til mulighetene for å integrere positive opplevelser i fortellingene om seg selv som en seksuell person. Frihet under tvang kan igjen tenkes å forsterke tomhetsfølelsen. Behovet for å stenge av blir større når man sier ja til handlinger som kan vekke negative følelser og fysiske reaksjoner. Det kan også være med på å bygge opp under sex som noe informantene ikke gjør for egen del, men for en annen. Det kan være med på å forsterke avstanden mellom seg selv og sex.

I det følgende vil jeg vise hvordan det narrative perspektivet kan bidra til å forklare hvordan disse opplevelsene og voldtekten er med på å påvirke den utsattes identitet (McAdams, 2011).

4.6.3 Seksuell identitet og det narrative perspektivet

McAdams (2011) foreslår at identitet kan ses på som en indre historie personer begynner å formulere om seg selv i de senere ungdomsår. Historiene man formulerer om seg selv blir påvirket av hendelser i livet. Atypiske hendelser huskes ofte bedre, spesielt de som er sterkt emosjonelle (Thorne, 2000). Dette kan være med på å forklare hvorfor voldtekten kan få en betydning i informantens livshistorie knyttet til seksualitet. Voldtekt er en atypisk hendelse som kan skape sterke emosjoner og kan tolkes som en sentral hendelse og bli en sentral del av historien om informantens seksuelle identitet. Voldtekten har vært en negativ opplevelse og temaene fra analysen viser hvordan voldtekten har skapt ettervirkninger som stadig gir flere av informantene negative opplevelser med sex og påvirker deres historie om seg selv knyttet til sex: deres forhold til sex er ødelagt, sex betyr ingenting.

Hvordan prosesserer folk negative livshistorier? En av de mest vanlige responsene er å se bort fra hendelsen på en eller annen måte (McAdams, 2008). Men samtidig som et individ kanskje kan forsøke å unnlate å integrere den traumatiske hendelsen i sin narrative identitet, er distinkte og emosjonelle hendelser som regel veldig tilgjengelige og livlig husket sammenlignet med mer vanlige opplevelser (Berntsen & Rubin, 2007). Høyt tilgjengelige personlige minner antas å bli referansepunkter for organiseringen av minner av mindre viktige hendelser. De forankrer og stabiliserer våre begreper om oss selv (Pillemer, 1998). Høyt tilgjengelige traumatiske minner kan tenkes å bli et referansepunkt for hverdagslige slutninger, med betydning for livshistorien og en sentral komponent i den personlige identitet (Berntsen & Rubin, 2007).

I følge tilgjengelighetsheuristikker bedømmer vi frekvens og sannsynlighet for spesifikke klasser av hendelser ved hvor lett vi kan gjenhente dem i hukommelsen. På grunn av den høye tilgjengeligheten til det traumatiske minnet, vil en person med et traume sannsynligvis overestimere den generelle frekvensen ved den forstyrrede hendelsen og sannsynligheten for at slike hendelser skal skje igjen i fremtiden (Berntsen & Rubin, 2007). Å ha minner om et traume som et referansepunkt for tolkning av andre hendelser, kan lede til overinkluderende bedømmelser av likhet, slik at en i utgangspunktet nøytral situasjon kan tolkes som lik den traumatiske hendelsen på grunn av overlappende sensoriske detaljer. Mulige utfall er gjenopplevelser, uhensiktsmessig bekymring, forbeholdenhet og persepsjoner av trussel i objektivt sikre situasjoner (ibid). Dermed kan tilgjengeligheten av det traumatiske minnet (om voldtekten) og dens bruk som personlig referansepunkt i hverdagslivet, lede til påminnelse,

unngåelse, emosjonell aktivering og forbeholdenhet mot andre, noe som informanter i dette studiet viser.

Traumatiske hendelser er som regel uventede og kan bli et fremtredende vendepunkt i den personlige livshistorien. Det kan føre til fokus på de aspektene ved personens nåværende livsbetingelser som kan bli forklart med referanse til traumet og til at aspekter som utfordrer slike kausale attribusjoner blir oversett (Berntsen & Rubin, 2007; Pillemer, 1998). Studier viser at traumatiske minner har en tendens til å danne et kognitivt referansepunkt for organiseringen av andre minner og for å generere forventninger til fremtiden (Berntsen & Rubin, 2007). Tolkning av resultatene i dette studiet kan ses i sammenheng med dette perspektivet. Voldtekten (i tillegg til opplevelser med incest for to informanter) som en traumatisk hendelse, har blitt et referansepunkt for opplevelsen av seksuell identitet. Seksuelle hendelser ses i lys av voldtekten og (negative) opplevelser med sex blir føyet til under narrativet om sex som ubetydningsfullt, et resultat av den traumatiske opplevelsen. Mer positive aspekter blir kanskje ikke føyet til i dette minnet, eller de blir i høyere grad ignorert for flere informanter. Dette gir enhet og mening til tanker, følelser og atferd og påvirker narrativer om seksuell identitet i dag og forventninger knyttet til sex i fremtiden. I det narrative perspektivet har voldtekten en betydning for de fleste utsattes narrative seksuelle identitet i dette studiet. Dette er i samsvar med studier som viser betydningen traumatiske hendelser kan ha for individers narrative identitet (Berntsen & Rubin, 2006, 2007; Robinaugh & McNally, 2010).

Narrative teoretikere ser utfordringen med å konstruere en historie for ens eget liv som et livslangt prosjekt i tråd med hvordan den universelle modellen for seksuell identitet ser utviklingen i et livsløpsperspektiv (Dillon et al., 2011; McAdams, 2011). En langtidstudie viste at studenters livsnarrativer ble mer komplekse og inkorporerte et større antall temaer over tid, noe som kan foreslå personlig vekst og integrering (McAdams et al., 2006). Er det slik at mine informanter over tid kanskje vil ha mulighet for en mer positiv utvikling og et bedre forhold til sin egen seksualitet med tiden? Kan positive opplevelser eller andre minner innlemmes i informantenes narrativer om seg selv som et seksuelt individ? Slik som noen av informantene viser en utvikling mot? Ut i fra narrativ identitetsteori kan man kanskje tenke seg det. Som en del av identitetsutforskningsprosessen, vil unge voksne forventes å utvikle økende differensiert og integrerte forståelser av seg selv (Habermas & Bluck, 2000; McAdams, 2011). Kan det være slik at informantene i dette studiet er i begynnelsen av et

utforskningsløp og dermed ikke har oppnådd en mer integrert seksuell identitet? Eller blir de påvirket og forhindret på grunn av sine vansker etter voldtekten? Er det utviklingsperioden som forklarer mest eller er det vanskene knyttet til voldtekten? Ut i fra et narrativt perspektiv og den universelle modellen kan man tenke seg at informantenes seksuelle identitet vil kunne fortsette å utvikle seg mot en mer integrert identitet over tid med nye erfaringer.

4.7 Terapeutiske implikasjoner

Hvilke terapeutiske implikasjoner kan være relevant for de utsatte i dette studiet ut ifra et identitetsperspektiv? En terapeutisk implikasjon kan være å adressere temaet tillit for å øke integrering av identitet og intimitet. Tillit er en av de viktigste faktorene i individers relasjoner med familie, romantiske partnere, venner og kollegaer (Reis, Collins & Bersheid, 2000). Sunne relasjoner er for en stor del avhengig av tillit (Schneider et al., 2011, Wieselquist, Rusbult, Foster & Agnew, 1999). Mange korrelasjonelle studier viser at evnen til å ha gode intime relasjoner er en kjerne til voksnes mentale helse og velvære, selv om man ikke kan si noe om kausale sammenhenger (Reis et al., 2000). Schneider et al. (2011) kommer med forslag til hvordan tillit kan tas opp i behandling, men understreker at dette må undersøkes ytterligere med empirisk forskning hvor en ser på om tillit kan økes ved å dele mer om seg selv, "self-disclosure" (Larzelere & Huston, 1980), gjennom å kommunisere emosjonell støtte og fremme følelser av å bli forstått i intime relasjoner (Weber et al., 2004).

I tillegg til å jobbe med tillit, kan det å jobbe med strategier for å fasilitere identitetsoppnåelse være et annet forslag til behandling. Dette også fordi det kan være med på å fremme intimitet i nære relasjoner i følge tidligere identitetsteori. Tsang og Yip (2006) identifiserte tre teoridrevne strategier i en oversikt over nylig litteratur om strategier som ble best støttet av forskning for å fremme identitetsoppnåelse. Den første strategien er å øke selvfølelse. Den andre strategien er å fostre utforskning og forpliktelse. Den tredje strategien er å redusere selvdiskrepanser mellom ideal, faktisk og selvoppfattet eller andre-oppfattet selv. Det å oppleve diskrepans øker risikoen for emosjonelle og atferdsrelaterte problemer. Ved å identifisere disse diskrepansene kan steg bli tatt for å redusere disse, forsterke identitetens klarhet og forpliktelse, og promotere selvfølelse (Tsang & Yip, 2006).

Et (tredje) forslag til behandling er å jobbe med de utsattes narrativer som seksuelle individ. Narrative tilnærminger har fokus på å transformere livsnarrativer til nye historier som

bekrefter vekst, helse og tilpasning. I tillegg til at narrativer har en personlig dimensjon, har de også en mellommenneskelig dimensjon (McAdams, 2008; Neimeyer, 2004). Det å fortelle sine livshistorier til andre kan utløse validering av ens opplevelser og føre til sosial støtte, noe som kan fremme bedring og vekst (Neimeyer, 2004). Dette samsvarer med historien til en av informantene i denne studien. Hun fortalte om sine vonde opplevelser til partneren sin og utviklet et bedre forhold til egen seksualitet.

Å jobbe med å lage narrativ mening til negative livshendelser som fremmer vekst og tilpasning kan ses som en prosess i to steg (Pals, 2006). Det første steget referer til hvordan fortelleren fullt ut anerkjenner, reflekterer rundt og analyserer den emosjonelle innvirkningen en vanskelig opplevelse har hatt. Dette med en åpenhet om å lære fra denne hendelsen og inkorporere en følelse av meningsfull endring i livshistorien. Det andre steget kalles koherent positiv løsning og referer til konstruksjonen av et koherent og komplett narrativ av den vanskelige opplevelsen som endres positivt eller gir en følelse av emosjonell løsning eller lukning. Å ikke gjennomgå disse prosessene kan gjøre at individet forblir i vonde følelser, har en distanse mellom seg selv og den negative hendelsen eller blir forhindret fra en koherent følelse av narrativ identitet (ibid). Det å fortelle om hvordan livet kunne ha blitt annerledes hvis livet hadde utviklet seg i en mer positiv retning og utforske hvilken betydning hendelsen har for livet blir viktig. De som utforsker og lager mening i prosesseringen av negative livshendelser, har en tendens til å skåre høyere på målinger av egoutvikling enn de som ser bort ifra hvordan ting kunne ha vært (King & Hicks, 2006; McAdams, 2011). Det å gi slipp på mål relatert til hva som kunne ha blitt og gå videre, er relatert til velvære (King & Hicks, 2006). Det kan tolkes som en måte å forson seg med det som har skjedd. Dette kan ses på som en prosess med bearbeiding av negative følelser og finne mer positive følelser for fremtiden. Dette kan være hensiktsmessig siden de utsatte i denne studien kan ha vansker knyttet til ambivalente følelser, ingen følelser og negative følelser. I tillegg forsøker de å sette seg på avstand fra seg selv, skape en distanse, samtidig som den traumatiske hendelsen ser ut til å ha en betydning for deres identitet og liv.

Selv om dette er forslag til mulige vinklinger på hjelp for de utsatte i denne studien fra et identitetsperspektiv, er det viktig å understreke at temaer knyttet til seksuell identitet sannsynligvis vil være et av flere temaer som kan være aktuelt å jobbe med i behandling. Kanskje vil det være andre problemstillinger som er mer fremtredende og som den utsatte selv anser som viktigere, og som burde ha fokus i behandlingen. Men det kan være et tema som er

viktig å være oppmerksom på, være åpen for som terapeut og kunne spørre om hvis det ser ut til å være et aktuelt tema.

4.8 Metodologiske spørsmål

Det vil i det følgende bli presentert potensielle begrensninger og styrker med dette studiet.

Å få informantenes opplevelser har vært fokus for denne studien og det kvalitative intervju er en samtaleform som gjør dette mulig. Samtidig er det et asymmetrisk maktforhold i det kvalitative intervjuet, det er ikke en åpen samtale mellom likestilte parter. Intervjuer har vitenskapelig kompetanse og bestemmer temaene for intervjuet, definerer intervjusituasjonen, stiller spørsmål og beslutter hvilke svar som følges opp (Kvale & Brinkmann, 2009). Fortellingene om informantenes opplevelser blir produsert og konstruert i det sosiale spillet mellom intervjuer og informant(ibus). Produksjonsprosessen fortsetter gjennom transkripsjon, analyse og rapportering av studiet og forsker har monopol på å fortolke informantens utsagn. Sett i lys av dette perspektivet kan mine spørsmål og antagelser om at voldtekt kan ha påvirket deres seksuelle identitet, ha vært med på å påvirke informantene til å tydeligere vise sitt perspektiv om at sex ikke hadde betydning, og hva som var problematisk med sex for dem. Jeg kan således ha oppmuntret denne versjonen og dette narrativet under intervjuene og i tolkningen av datamaterialet. Kanskje hadde de fortalt en litt annen fortelling hvis fokuset for intervjuet hadde vært å kartlegge positive sider ved seksualitet til tross for voldtekt. Jeg har i presentasjonen av resultatdelen forsøkt å ta med utsagn som viser mitt bidrag i samtalen med informantene og har prøvd å være bevisst min rolle i produksjon av kunnskap og tolkninger.

En begrensning i forhold til generalisering av dette studiet er knyttet til studiets utvalg. Utvalget ble rekruttert fra organisasjoner hvor de hadde henvendt seg for å få hjelp. Utvalget er derfor kanskje ikke likt med utsatte som ikke har søkt hjelp. Dessuten etterspør det informerte samtykket informanter utsatt for voldtekt. Dette kan ha utelukket de som i juridisk forstand har blitt utsatt for voldtekt, men som kanskje ikke selv definerer overgrepet som en voldtekt. Det er uvisst om de som sa ja til å delta er annerledes enn de som sa nei til å delta i studien, med tanke på temaets mulige sensitivitet både på grunn av seksualitet, men også på grunn av voldtekt. I tillegg hadde to informanter blitt utsatt for incest og disse hendelsene påvirket også den utsattes seksuelle identitet, ikke bare voldtekt alene. Dermed kan man

sette spørsmålstegn ved generaliserbarheten til denne studien. I tillegg eksisterte det ingen sammenligningsgrupper, for eksempel en kontrollgruppe som ikke hadde blitt utsatt for voldtekt. Det vil derfor være vanskelig på bakgrunn av denne studien å si noe om resultatene skiller seg fra eller er lik andre populasjoner og utvalg. Det er også vanskelig å trekke noen konklusjoner om det å bli utsatt for overgrep fra en jevnaldrende er annerledes enn andre typer overgrep. Det fremkom ingen spesifikke temaer knyttet til krenker som jevnaldrende annet enn en informant som hadde lagt merke til at det spesielt påvirket hennes tillit til andre på samme alder. Samtidig hevder flere forskere at et av de primære målene til kvalitativ forskning er å forstå heller enn å generalisere eller predikere (Hodges, 2011). Å se på resultatenes bredere teoretisk verdi og sammenligne fra tidligere forskning kan være med på å gi økt forståelse for det studerte fenomen, et fokus for denne studien.

Andre begrensninger ved dette studiet er dets retrospektive natur. Studiet kan ikke si noe om kausalitet, kun sannsynlige teoretiske forklaringer. Vansker knyttet til sex og seksuell identitet har heller ikke blitt knyttet til andre vansker i hverdagen eller blitt sammenlignet med andre aspekter ved identitet. Det å ikke se på identitet som en helhet kan kanskje overdrive betydningen seksuell identitet har for informantene og muligheten for å ønske å jobbe med det i behandling. Studiets fokus er først og fremst voldtekts betydning for seksualitet, noe som impliserer et fokus på det problematiske, ikke det informantene mestrer og har få problemer med etter voldtekten.

Styrker ved kvalitative intervju kan være tilgangen til informantens egne opplevelser. Intervjupersonenes og intervjuerens personlige perspektiver kan gi en unik, sensitiv forståelse av livsverdenen til informantene i studien (Kvale & Brinkmann, 2009). Ulike fortolkninger av et tema kan berike dagliglivets betydninger og forskeren som person er det mest følsomme redskapet som finnes til utforskning av menneskelige opplevelser. Intervjuets eksplorative potensial kan åpne for rike beskrivelser av ulike fenomener (ibid). Jeg vil hevde at styrker ved det kvalitative intervju som en helhet også er styrkene til denne studien. Studien innebar inngående intervjuer som ga rike fortellinger knyttet til informantens opplevelse av hvilken betydning voldtekten har hatt for dem og av egen seksuell identitet. Informantene ga omfattende fortellinger som ga grunnlag for en grundig fortolkning. Det har blitt forsøkt å knytte temaene opp mot ulike teoretiske perspektiver. Tolkningen av resultatene kommer med perspektiver knyttet til utsattes egne opplevelser om hvordan voldtekten påvirker seksualitet og setter det i sammenheng med seksuell identitet, noe ingen eller få studier har gjort

tidligere. Dette gir økt forståelse for voldtekt og hvilken virkning den kan ha på utsatte. Selv om informantene i studiet hadde opplevd ulike typer voldtekt hvor kontekst og grad av bekjentskap varierte, var det allikevel temaer som gikk igjen på tvers av datasettet og det kan anses som en styrke i studien.

4.9 Veien videre

På grunn av informantenes unge alder da de ble utsatt for voldtekt hadde de ingen eller liten seksuell erfaring. Dette kan kanskje være med som en forklaring for hvorfor forholdet deres til sex har blitt som det har blitt i dag sett i lys av et narrativt perspektiv: voldtekten ga grunnlaget for deres opplevelse av sex og preget seinere opplevelser. Det ville være interessant å sammenligne dette utvalget og denne aldersgruppen med et utvalg hvor de utsatte ble utsatt for voldtekt i seinere alder og hvor de utsatte har mer seksuell og intim relasjonell erfaring. Vil da deres seksuelle identitet bli påvirket i like stor grad eller vil det være andre temaer som oppstår som viktige for dem relatert til seksualitet?

Informantene er også i en utviklingsperiode som preges av utforskning etter å finne seg selv (Jeffrey Jensen, 2007). De utsatte har utviklet sitt forhold til seksualitet etter voldtekten skjedde, men voldtekten har fortsatt en betydning selv om det har gått flere år siden hendelsen fant sted. For å se om selve utviklingsperioden eller voldtekten forklarer manglende integrering eller oppnådd identitet, hadde det vært interessant å sammenligne ulike populasjoner knyttet til seksuell identitet, for eksempel utsatte for voldtekt og informanter som ikke har blitt utsatt for voldtekt, men som er på samme alder. Eller å gjennomføre longitudinelle studier for å avdekke hvordan den seksuelle identitet utvikles etter voldtekt. Det hadde også vært interessant å se seksuell identitet i sammenheng med andre aspekter ved identitet og om, og hvordan voldtekt kan være med på å påvirke disse. Dette studiet har heller ikke sett på hvordan det sosiale miljøet, samfunnet og konteksten rundt individet er med på å forme og påvirke identitet. Å innlemme dette kan kanskje være med på å fremme enda mer forståelse om seksuell identitet og voldtekt, da mye forskning eksisterer knyttet til hvordan voldtekt får en betydning sett i lys av samfunnsmessige og relasjonelle påvirkninger (Campbell et al., 2009).

Den tematiske analysen av resultatene viser tillit som et viktig tema. Vansker med tillit foregår i en relasjonell kontekst og er med på å skape positive eller negative opplevelser

knyttet til seksualitet. Dette er noe den universelle modellen for seksuell identitet ikke tar høyde for. Det ville være relevant å undersøke videre relasjonens betydning og tillit for seksuell identitet. Å diskutere relasjonelle innvirkninger for utvikling av seksuell identitet i modellen vil være interessant da seksualitet også skapes og erfares i samspill med en annen. Mellommenneskelige relasjoner er et grunnleggende tema i menneskers liv. Det meste av menneskelig atferd foregår i en kontekst med individets relasjoner til andre og kan påvirke individets utviklingsforløp (Reis et al., 2000). Det å bli utsatt for en grenseoverskridelse og et tillitsbrudd i en relasjon, kan derfor få betydning for identitet, slik voldtekt i denne studien synes å gjøre.

4.10 Oppsummering og konklusjon

Formålet med denne studien var å kartlegge unge utsattes opplevelser av hvordan det å bli utsatt for voldtekt, kan ha en betydning for den utsattes seksuelle identitet. For å kartlegge seksuell identitet ble den universelle modellen for seksuell identitetsutvikling valgt som et grunnlag (Dillon et al., 2011). Med utgangspunkt i kvalitative intervjuer med seks unge kvinner utsatt for voldtekt ble det gjennomført en tematisk analyse. Fra den tematiske analysen av datamaterialet oppstod det fem hovedtemaer som forklarte hvordan voldtekten har betydning for de utsattes seksuelle identitet. Gjennom hovedtemaene hadde voldtekten betydning for komponentene seksuelle aktiviteter, seksuelle verdier, karakteristika ved partner og opplevelsen av seksuelle behov i den universelle modellen. Seksuell orientering, seksuelle uttrykk og sosial seksuell identitet ser ut til å være mindre påvirket av voldtekten og var noe informantene ikke var seg så bevisst på. Voldtekten påvirker også og begrenser utforskning, og øker bevissthet på negative sider ved sex og egen seksualitet, som hva som kan utløse påminnelse under samleie. Selv om flere av de utsatte forteller om positive opplevelser med sex oppleves allikevel ikke seksuelle aspekter som betydningsfulle for dem. Det at sex ikke har betydning for informantene, opplevelsen av ambivalens, negative følelser eller ingen følelser sammen med enkelte positive aspekter ved seksualitet, blir tolket som at de fleste av informantene ikke har en oppnådd identitetsstatus eller en integrert identitet i denne studien.

For å øke forståelsen for voldtektens betydning ble seksuell identitet også sett fra et psykososialt teoretisk perspektiv. Dette perspektivet kan være med på å forklare vanskene informantene har med intimitet på grunn av vansker med tillit som fører til en manglende integrering av den seksuelle identiteten. Vansker med tillit og likegyldighet fører til at flere

informanter sier ja i seksuelle relasjoner og under seksuelle handlinger, selv om de egentlig ikke vil eller har glede av det. Det blir en opplevelse av ”frihet under tvang” som kan bidra til en forsterkning av tomhetsfølelsen fordi det oppstår et behov for å stenge av for emosjonelle og fysiske reaksjoner. Det minsker også sannsynligheten for positive erfaringer med sex. Sett i lys av narrativ teori vil disse erfaringene bli farget av den traumatiske hendelsen de har blitt utsatt for. Voldtekten blir et referansepunkt for den seksuelle identiteten og kan lede til påminnelse, unngåelse, emosjonell aktivering og forbeholdenhet mot andre, noe informantene i denne studien viser. Dette er også i tråd med en mer traumeteoretisk forståelse og viser at voldtekten har fått en betydelig påvirkning på de utsattes narrativer om seg selv som et seksuelt vesen.

Ut ifra de tre teoretiske perspektivene for å forstå voldtektens betydning for seksualitet, ble det foreslått terapeutiske implikasjoner og det ble reflektert rundt utviklingspotensialet informantene har til å oppnå en mer integrert identitet i fremtiden. Potensialet for positive opplevelser med egen seksualitet og mot en integrert identitet kan ligge i gode relasjonelle erfaringer. Dette illustreres spesielt hos en informant som hadde et godt og tillitsfullt forhold til sin partner. Det førte til en utvikling mot et mer positivt forhold til egen seksualitet. Dette understreker betydningen tillit har for å oppleve positive erfaringer med sex og for å kunne utvikle en integrert seksuell identitet.

Denne studien viser at voldtekt har en betydning for utsattes opplevelser av seksuell identitet. Studien gir et bidrag i forståelsen av måter voldtekt har en betydning, via inkludering av ulike teoretiske rammeverk, og kan være en inspirasjon til ytterligere forskning knyttet til konsekvenser av seksuelle overgrep og voldtekt.

Litteraturliste

- Ackard, D. M. & Neumark-Sztainer, D. (2002). Date violence and date rape among adolescents: associations with disordered eating behaviors and psychological health. *Child Abuse & Neglect*, 26, 455-473.
- Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven). Justis og politidepartementet. Hentet 01.03.2012, fra <http://www.lovdato.no/all/tl-19020522-010-023.html>.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorder* (4. utg., tekst rev.). Washington DC: American Psychiatric Association.
- Archer, S. L. & Grey, J. A. (2009). The sexual domain of identity: Sexual statuses of identity in relation to psychosocial sexual health. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 9, 33-62.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1, 385-405.
- Axelsen, E. D. & Wessel, E. (2006). Den traumatiserte hukommelse. Hvordan fungerer hukommelsen ved senvirkninger etter traumer? I T. Anstorp, K. Benum & M. Jakobsen (red.), *Dissosiasjon og relasjonstraumer. Integrering av det splittede jeg* (s. 60-72). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bamberg, M., De Fina, A. & Schifffrin, D. (2011). Discourse and identity construction. I S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (red.), *Handbook of identity theory and research* (s. 177-199). New York: Springer.
- Bartoi, M. G. & Kinder, B. N. (1998). Effects of child and adult sexual abuse on adult sexuality. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 24, 75-90.
- Becker, J.V., Skinner, L. J., Abel, G.G. & Cichon, J. (1986). Level of post assault sexual functioning in rape and incest victims. *Archives of Sexual Behavior*, 15, 37-49.
- Becker, J. V., Skinner, L.J., Abel., G.G. & Treacy, E. C. (1982). Incidence and types of sexual dysfunctions in rape and incest victims. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 8, 65-74.
- Becker, J. V., Skinner, L. J., Abel, G. G., Axelrod, R. & Cichon, J. (1984). Sexual problems of sexual assault survivors. *Women & Health*, 9, 5-20.
- Berntsen, D. & Rubin, D. C. (2006). Centrality of Event Scale: A measure of integrating trauma into one's identity and its relation to post-traumatic stress disorder symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 44, 219-231.
- Berntsen, D. & Rubin, D. C. (2007). When a trauma becomes a key to identity: Enhanced

- integration of trauma memories predicts posttraumatic stress disorder symptoms. *Applied Cognitive Psychology*, 21, 417-431.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Brener, N. D., McMahon, P. M., Warren, C. W. & Douglas, K. A. (1999). Forced sexual intercourse and associated health-risk behaviors among female college students in the United States. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67, 252-259.
- Brewin, C. R. & Holmes, E. A. (2003). Psychological theories of posttraumatic stress disorder. *Clinical Psychological Review*, 23, 339-376.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513-531.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22, 723-742.
- Brotto, L. A. & Klein, C. (2010). Psychological factors involved in women's sexual dysfunctions. *Expert Review of Obstetrics and Gynecology*, 5, 93-104.
- Brown, N. L. et al. (2003). Correlates of sexual abuse and subsequent risk taking. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 25, 331-351.
- Burgess, A. W. & Holmstrom, L. L. (1979). Rape: Sexual disruption and recovery. *American Journal of Orthopsychiatry*, 49, 648-657.
- Burstow, B. (2005). A critique of posttraumatic stress disorder and the DSM. *Journal of Humanistic Psychology*, 45, 429-445.
- Campbell, R., Dworkin, E. & Cabral, G. (2009). An ecological model of the impact of sexual assault on women's mental health. *Trauma, Violence & Abuse*, 10, 225-246.
- Campbell, R. & Wasco, S. M. (2005). Understanding rape and sexual assault: 20 years of progress and future directions. *Journal of Interpersonal Violence*, 20, 127-131.
- Clodfelter, T. A., Turner, M. G., Hartmann, J. L. & Kuhns, J. B. (2010). Sexual harassment victimization during emerging adulthood: A test of routine activities theory and a general theory of crime. *Crime & Delinquency*, 56, 455-481.
- Clum, G. A., Calhoun, K. S. & Kimerling, R. (2000). Associations among symptoms of depression and posttraumatic stress disorder and self-reported health in sexually assaulted women. *Journal of Nervous & Mental Disease*, 188, 671-678.
- Dahl, S. (1993). *Rape: A hazard to health*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Decker, M. R., Silverman, J. G. & Raj, A. (2005). Dating violence and sexually transmitted

- disease/HIV testing and diagnosis. *Pediatrics*, 116, 272-276.
- Dillon, F. R., Worthington, R. L. & Moradi, B. (2011). Sexual identity as a universal process. I S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (red.), *Handbook of identity theory and research* (s. 649-670). New York: Springer.
- Dunmore, E., Clark, D. M. & Ehlers, A. (1999). Cognitive factors involved in the onset and maintenance of posttraumatic stress disorder (PTSD) after physical or sexual assault. *Behaviour Research and Therapy*, 37, 809-829.
- Eliason, M. J. (1995). Accounts of sexual identity formation in heterosexual students. *Sex Roles*, 32, 821-834.
- Ellis, E. M., Atkeson, B. M. & Calhoun, K. S. (1981). An assessment of long-term reaction to rape. *Journal of Abnormal Psychology*, 90, 263-266.
- Ellis, E. M., Calhoun, K. S. & Atkeson, B. M. (1981). Sexual dysfunction in victims of rape: Victims may experience a loss of sexual arousal and frightening flashbacks even one year after the assault. *Women & Health*, 5, 39-48.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Faravelli, C., Giugni, A., Salvatori, S. & Ricca, V. (2004). Psychopathology after rape. *American Journal of Psychiatry*, 161, 1483-1485.
- Feldman-Summers, S., Gordon, P. E. & Meagher, J. R. (1979). The impact of rape on sexual satisfaction. *Journal of Abnormal Psychology*, 88, 101-105.
- Finlay, L. (2002). "Outing" the researcher: The provenance, process, and practice of reflexivity. *Qualitative Health Research*, 12, 531-545.
- Foa, E. B., Riggs, D. S. & Gershuny, B. S. (1995). Arousal, numbing, and intrusion: Symptom structure of PTSD following assault. *American Journal of Psychiatry*, 152, 116-120.
- Frank, E. & Anderson, B. P. (1987). Psychiatric disorders in rape victims: past history and current symptomatology. *Comprehensive Psychiatry*, 28, 77-82.
- Følling, F. B. (2011). *Fremstillinger av en gråson. En diskursanalytisk tilnærming til gutters oppfatninger om heteroseksuelle relasjoner mellom jevnaldrende ungdom, seksuell handling og seksuelle overgrep*. Masteroppgave i spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Gilfus, M. E. (1999). The price of the ticket: A survivor-centered appraisal of trauma theory. *Violence against women*, 5, 1238-1257.
- Golding, J. M. (1996). Sexual assault history and women's reproductive and sexual health.

- Psychology of Women Quarterly*, 20, 101-121.
- Goodman, L. A., Koss, M. P. & Russo, N. F. (1993). Violence against women: Mental health effects. Part II. Conceptualizations of posttraumatic stress. *Applied & Preventive Psychology*, 2, 123-130.
- Habermas, T. & Bluck, S. (2000). Getting a life: The emergence of the life story in adolescence. *Psychological Bulletin*, 126, 748-769.
- Hennink, M., Hutter, I. & Bailey, A. (2011). *Qualitative research methods*. Los Angeles: Sage.
- Hill, C. A. (2008). *Human sexuality. Personality and social psychological perspectives*. Los Angeles: Sage.
- Hodges, N. (2011). Qualitative Research: A discussion of frequently articulated qualms (FAQs). *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 40, 90-92.
- Holmes, J. G. & Rempel, J. K. (1989). Trust in close relationships. I C. Hendrick (red.), *Review of personality and social psychology* (s. 187-220). London: Sage.
- Jeffrey Jensen, A. (2007). Emerging adulthood: What is it, and what is it good for? *Society for Research in Child Development*, 1, 68-73.
- Kacerguis, M. A. & Adams, G. R. (1980). Erikson stage resolution: The relationship between identity and intimacy. *Journal of Youth and Adolescence*, 9, 117-126.
- King, L. A. & Hicks, J. A. (2006). Narrating the self in the past and future: Implication for maturity. *Research in Human Development*, 3, 121-138.
- Koss, M. P., Dinero, T. E., Seibel, C. A. & Cox, S. L. (1988). Stranger and acquaintance rape. *Psychology of Woman Quarterly*, 12, 1-24.
- Kroger, J. & Marcia, J. E. (2011). The identity statuses: Origins, meanings, and interpretations. I S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (red.), *Handbook of identity theory and research* (s. 31-53). New York: Springer.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lang, A. J., Rogers, C. S., Laffaye, C., Satz, L. E., Dresselhaus, T. R. & Stein, M. B. (2003). Sexual trauma, posttraumatic stress disorder, and health behavior. *Behavioral Medicine*, 28, 150-158.
- Larzelere, R. E. & Huston, T. L. (1980). The dyadic Trust Scale: Toward understanding interpersonal trust in close relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 595-604.

- Lerner, R. M. (2002). *Concepts and theories of human development* (3. utg.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Letourneau, E. J., Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., Saunders, B. E. & Best, C. L. (1996). Comorbidity of sexual problems and posttraumatic stress disorder in female crime victims. *Behavior Therapy*, 27, 321-366.
- Lewis, J. & Ritchie, J. (2003). Generalizing from qualitative research. I J. Ritchie & J. Lewis (red.), *Qualitative research practice. A guide for social science students and researchers* (s. 263-286). London: Sage.
- Litz, B. T. & Gray, M. J. (2002). Emotional numbing in posttraumatic stress disorder: current and future research directions. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 36, 198-204.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551-558.
- McAdams, D. P. (1985). *Power, intimacy, and the life story: Personological inquiries into identity*. New York: Guilford Press.
- McAdams, D. P. (2008). Personal narratives and the life story. I O. John, R. Robins & L. Pervin (red.), *Handbook of personality: Theory and research* (3. utg., s. 242-262). New York: Guilford Press.
- McAdams, D. P. (2011). Narrative identity. I S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (red.), *Handbook of identity theory and research* (s. 99-115). New York: Springer.
- McAdams, D. P., Bauser, J. J., Sakaeda, A. M., Anyidoho, N. A., Machado, M. A. & Magrino, K., et al. (2006). Continuity and change in the life story: A longitudinal study of autobiographical memories in emerging adulthood. *Journal of Personality*, 74, 1371-1400.
- McCarn, S. R. & Fassinger, R. E. (1996). Revisioning sexual minority identity formation: A new model of lesbian identity and its implications for counseling and research. *The Counseling Psychologist*, 24, 508-534.
- Merrick, E. (1999). An exploration of quality in qualitative research. Are “reliability” and “validity” relevant? I M. Kopala & L. A. Suzuki (red.), *Using qualitative methods in psychology* (s. 25-36). Thousand Oaks: Sage.
- Montgomery, M. J. (2005). Psychosocial intimacy and identity: From early adolescence to emerging adulthood. *Journal of Adolescent Research*, 20, 346-374.
- Mossige, S. (2007). Seksuelle krenkelser. I S. Mossige & K. Stefansen (red.). *Vold og*

- overgrep mot barn og unge: en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole* (s. 98-118; NOVA-rapport 20/07). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Mossige, S. & Abrahamsen, S. (2007). Konsekvenser av seksuelle overgrep, vold og vitneerfaringer. I S. Mossige & K. Stefansen (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole* (s. 144 – 160; NOVA- rapport 20/07). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Neimeyer, R. (2004). Fostering posttraumatic growth: A narrative elaboration. *Psychological Inquiry*, 15, 53-59.
- Neville, H. A. & Heppner, M. J. (1999). Contextualizing rape: Reviewing sequelae and proposing a culturally inclusive ecological model of sexual assault recovery. *Applied & Preventive Psychology*, 8, 41-62.
- Norges offentlige utredninger 2008:4. (2008). *Fra ord til handling. Bekjempelse av voldtekt krever handling*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- North, C. S., Suris, A. M., Davis, M. & Smith, R. P. (2009). Toward validation of the diagnosis of posttraumatic stress disorder. *American Journal of Psychiatry*, 166, 34-41.
- Orlando, J. A. & Koss, M. P. (1983). The effect of sexual victimization on sexual satisfaction. A study of the negative-association hypothesis. *Journal of Abnormal Psychology*, 92, 104-106.
- Pals, J. L. (2006). Authoring a second chance in life: Emotion and transformational processing within narrative identity. *Research in Human Development*, 3, 101-120.
- Peterson, Z. D. & Muehlenhard, C. L. (2004). Was it rape? The function of women's rape myth acceptance and definitions of sex in labeling their own experiences. *Sex Roles*, 51, 129-144.
- Petrak, J. (2002a). Rape: History, myths, and reality. I J. Petrak & B. Hedge (red.), *The trauma of sexual assault. Treatment, prevention and practice* (s. 1-18). Chichester: John Wiley & Sons.
- Petrak, J. (2002b). The psychological impact of sexual assault. I J. Petrak & B. Hedge (red.), *The trauma of sexual assault. Treatment, prevention and practice* (s. 19-43). Chichester: John Wiley & Sons.
- Petrak, J., Doyle, A-M., Williams, L., Buchan, L. & Forster, G. (1997). The psychological

- impact of sexual assault: A study of female attenders of a sexual health psychology service. *Sexual and Marital Therapy*, 12, 339-345.
- Pillemer, D. B. (1998). *Momentous events, vivid memories*. Cambridge: Harvard University Press.
- Reis, H. T., Collins, A. W. & Berscheid, E. (2000). The relationship context of human behavior and development. *Psychological Bulletin*, 126, 844-872.
- Renninson, C. M. (1999). *Criminal victimization 1999. Changes 1998-99 with trends 1993-99*. U.S. Department of Justice: Bureau of Justice Statistics.
- Resick, P. A. (1993). The psychological impact of rape. *Journal of Interpersonal Violence*, 8, 223-255.
- Resick, P. A., Calhoun, K. S., Atkeson, B. M. & Ellis, E. M. (1981). Social adjustment in victims of sexual assault. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49, 705-712.
- Risen, C. B. (2010). Listening to sexual stories. I S. B. Levine, C. B. Risen & S. E. Althof (red.), *Handbook of clinical sexuality for mental health professionals* (2. utg., s. 3-20). New York: Taylor & Francis
- Robinaugh, D. J. & McNally, R. J. (2010). Autobiographical memory for shame or guilt provoking events: Association with psychological symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 48, 646-652.
- Rothbaum, B. O., Foa, E. B., Riggs, D. S., Murdock, T. & Walsh, W. (1992). A prospective examination of post-traumatic stress disorder in rape victims. *Journal of Traumatic Stress*, 5, 455-475.
- Savin-Williams, R. C. (2011). Identity development among sexual-minority youth. I S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (red.), *Handbook of identity theory and research* (s. 671-689). New York: Springer.
- Schneider, I. K., Konijn, E. A., Righetti, F. & Rusbult, C. E. (2011). A healthy dose of trust: The relationship between interpersonal trust and health. *Personal Relationships*, 18, 668-676.
- Shapiro, B. L. & Schwarz, J. C. (1997). Date rape: Its relationship to trauma symptoms and sexual self-esteem. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 407-419.
- Siegel, J. M., Golding, J. M., Stein, J. A., Burnam, A. & Sorenson, S. B. (1990). Reactions to sexual assault: A community study. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 229-246.
- Singer, J. A. & Salovey, P. (1993). *The remembered self: Emotion and memory in personality*. New York: Free Press.

- Sneed, J. R., Krauss Whitbourne, S. & Culang, M. E. (2006). Trust, identity, and ego integrity: Modeling Erikson's core stages over 34 years. *Journal of Adult Development, 13*, 148-157.
- Stefansen, K. & Smette, I. (2006). "Det var ikke en voldtekt, mer et overgrep...". *Tidsskrift for samfunnsforskning, 47*, 33-56.
- Taylor, S. & Asmundson, G. J. G. (2008). Posttraumatic stress disorder: current concepts and controversies. *Psychological Injury and Law, 1*, 59-74.
- Thorne, A. (2000). Personal memory telling and personality development. *Personality and Social Psychology Review, 4*, 45-56.
- Tsang, S. K. M. & Yip, F. Y. Y. (2006). Positive identity as a positive youth development construct: Conceptual bases and implications for curriculum development. *International Journal of Adolescent Medicine and Health, 18*, 459-466.
- Van Berlo, W. & Ensink, B. (2000). Problems with sexuality after sexual assault. *Annual review of sex research, 11*, 235-257.
- Vignoles, V. L., Schwartz, S. J. & Luyckx, K. (2011). Introduction: Toward an integrative view of identity. I S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (red.), *Handbook of identity theory and research* (s. 1-27). New York: Springer.
- Wasco, S. M. (2003). Conceptualizing the harm done by rape: Applications of trauma theory to experiences of sexual assault. *Trauma, Violence, & Abuse, 4*, 309-322.
- Weaver, T. L. (2009). Impact of rape on female sexuality: Review of selected literature. *Clinical Obstetrics and Gynecology, 52*, 702-711.
- Weber, K., Johnson, A. & Corrigan, M. (2004). Communicating emotional support and its relationship to feelings of being understood, trust, and self-disclosure. *Communication Research Reports, 21*, 316-323.
- Wieselquist, J., Rusbult, C. E., Foster, C. A. & Agnew, C. R. (1999). Commitment, pro-relationship behavior, and trust in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*, 942-966.
- Wingood, G., DiClemente, R. (1998). Rape among African American women: sexual, psychological, and social correlates predisposing survivors to risk of STD/HIV. *Journal of Women's Health, 7*, 77-84.
- Worthington, R. L., Navarro, R. L., Savoy, H. B. & Hampton, D. (2008). Development, reliability, and validity of the Measure of Sexual Identity Exploration and Commitment (MoSIEC). *Developmental Psychology, 44*, 22-33.

- Worthington, R. L. & Reynolds, A. L. (2009). Within-group differences in sexual orientation and identity. *Journal of Counseling Psychology*, 56, 44-55.
- Worthington, R. L., Savoy, H., Dillon, F. R. & Vernaglia, E. R. (2002). Heterosexual identity development: A multidimensional model of individual and group identity. *The Counseling Psychologist*, 30, 496-531.
- Öberg, K., Fugl-Meyer, K. S. & Fugl-Meyer, A. R. (2002). On sexual well-being in sexually abused Swedish women: Epidemiological aspects. *Sexual and Relationship Therapy*, 17, 329-341.

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

” Unge utsatt for voldtekt fra jevnaldrene. Hvilken betydning har voldtekten hatt for de utsattes seksuelle identitet og hvilken betydning har dette hatt i møte med hjelpeapparatet?”

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie som ønsker å få en bedre forståelse av opplevelsene og erfaringene til dem som har vært utsatt for voldtekt, hvor den som utførte voldtekten var en jevnaldrene, eller en person som bare var litt eldre enn den som ble utsatt for voldtekten. Denne studien ønsker i korte trekk å se på hvilken måte voldtekten har hatt betydning for den utsattes seksualitet og hvilke erfaringer den har med adressering av seksualitet i hjelpeapparatet, eller andre temaer som var viktig for den utsatte i møte med hjelpere. Dette for å kunne få en bedre forståelse for hvordan en voldtekt kan påvirke en person, noe som kan gi forslag til hvordan den utsatte kan få enda bedre hjelp. Du har blitt spurt om å delta i denne studien fordi du har vært i kontakt med___ etter å ha opplevd en slik type voldtekt, som denne studien ønsker å se på. Studien er et hovedoppgaveprosjekt i profesjonsstudiet i psykologi ved Universitetet i Oslo.

Hva innebærer studien?

Studien innebærer individuelle intervjuer med personer i alderen 18 til 25 år som har blitt utsatt for voldtekt av en jevnaldrende (eller litt eldre). Spørsmålene vil i hovedsak dreie seg om på hvilken måte voldtekten har påvirket ditt forhold til sex og seksualitet, i tillegg til eventuelle opplevelser du har hatt med det å snakke om hvordan voldtekten påvirket din seksualitet i hjelpeapparatet, og hva du da har opplevd som nyttig for deg og hva du ikke har opplevd som til hjelp, og om det var andre temaer som var viktige for deg i kontakt med hjelpere. Jeg ønsker å få en forståelse for hva dine unike opplevelser og erfaringer har vært knyttet til disse temaene. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enig om tid og sted. Det vil bli gjort lydopptak av intervjuet, men dette lydopptaket vil ingen andre enn undertegnede høre på. Jeg ønsker også å ta kontakt med deg når jeg har tolket intervjuet for å drøfte mine tolkninger med deg, for å sikre at resultatene blir så gyldige som mulig.

Du blir kontaktet av organisasjonen du har vært i kontakt med tidligere med spørsmål om du ønsker å delta eller ikke. Hvis du ønsker å delta tar du kontakt med den ansatte som tok kontakt med deg, eller direkte kontakt med meg. Hvis du tar kontakt med den ansatte vil den, gi meg din kontaktinformasjon slik at jeg kan ta kontakt med deg for å avtale et møte. Jeg vil da behandle din kontaktinformasjon konfidensielt og den vil bli oppbevart på et sikkert sted. Dersom du ikke ønsker å være med i studien er dette helt greit, det er helt frivillig å delta. Du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å forklare hvorfor.

Mulige fordeler og ulemper

For noen kan det oppleves som vanskelig å snakke rundt det å bli utsatt for en voldtekt. Noen kan for eksempel få sterke følelser og kjenne frykt hvis man får ubehagelige minner om voldtekten og forhold knyttet til den. Noen vil kanskje synes det er ubehagelig å snakke om sex til en fremmed person. Hvis du opplever det som belastende å bli intervjuet, blir det viktig for meg at vi under intervjuet tar oss god tid til å snakke om det som er vanskelig i ditt tempo. Du velger hva du ønsker å si til meg og det er helt greit å vise følelser, ta pauser eller avbryte intervjuet hvis du opplever det som for belastende for deg. Hvis det er slik at du opplever å

kjenne en belastning etter intervjuet, vil det være mulighet for deg å få hjelp av organisasjonen du har vært i kontakt med, eller prosjektleder Svein Mossige. Mossige er psykologspesialist i klinisk psykologi med mye erfaring knyttet til seksuelle overgrep. Han kan nås på telefon xxx eller på epost: xxx. Vi vil også kunne hjelpe deg til å komme i kontakt med andre hjelpeinstanser hvis du måtte ha behov for det. I tillegg vil det være mulig for deg å ringe en landsdekkende døgnåpen telefon, i regi av Stiftelsen Fellesskap mot seksuelle overgrep. Dette telefonnummeret er 800 57 000.

Selv om noen kan oppleve det som vanskelig å snakke om temaer knyttet til det å ha blitt utsatt for voldtekt, viser studier at det å få mulighet til å fortelle sin historie, bli hørt på og få dele sine erfaringer om det oppgitte temaet, kan gjøre deltakeren oppmerksom på hva de tenker og føler. Intervjuet kan også gi en positiv opplevelse for deltakerens egen del. Å delta i studien kan bidra til å føle at man er til nytte i forhold til å skape en mer forståelse for temaet i studien. Dette prosjektet kan kanskje kunne gi mer kunnskap om en voldtekts påvirkning på den utsattes seksualitet, hva som kan bidra til å gi enda bedre hjelp til de som har vært utsatt for voldtekt av jevnaldrende, og gi informasjon om hva som oppleves som nyttig i forhold til de utsattes møte med hjelpeapparatet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen som registreres om deg skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med studien.

Da jeg ønsker å ta kontakt med deg når jeg har tolket intervjuet for å drøfte mine tolkninger med deg, må jeg lagre kontaktopplysninger om deg til studiet er avsluttet. En kode vil knytte deg til ditt intervju gjennom en navneliste. Det betyr at opplysningene er avidentifisert. Det er kun min veileder/prosjektleder (Svein Mossige) og undertegnede som vil ha tilgang til denne navnelisten og som kan finne tilbake til deg. Når lydopptaket av intervjuene transkriberes (nedskrives på papir) vil alle opplysninger anonymiseres, det vil si at opplysninger som navn, bosted eller andre direkte eller indirekte gjenkjennende opplysninger vil fjernes. Lydopptakene, transkriberte intervjuer og kontaktinformasjon slettes når prosjektet er ferdig. Det er planlagt å være ferdig i slutten av april, 2011, og alt vil bli lagret forsvarlig frem til informasjonen blir slettet. Jeg vil sannsynligvis bruke sitater fra de transkriberte intervjuene, men det vil ikke være mulig å gjenkjenne deg i resultatene når disse publiseres.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke til å delta i studien. Dette vil ikke få noen konsekvenser for deg. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Om du nå sier ja til å delta, kan du senere trekke tilbake ditt samtykke uten å måtte begrunne hvorfor. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du ta kontakt med undertegnede.

Dersom du har lyst til å bli intervjuet eller det er noe du lurer på tar du kontakt med _____. Du kan også ringe eller sende en sms til undertegnede på xxx, eller sende en e-post til xxx.

Med vennlig hilsen

Enid Josefine V. Berta

Vedlegg 2: Godkjennelse fra REK

Region:	Saksbehandler:	Telefon:	Vår dato:	Vår referanse:
REK sør-øst	Jørgen Hardang	22845516	02.03.2012	2011/2308/REK sør-øst Å
			Dens dato:	Dens referanse:
			11.01.2012	

Vår referanse må oppgis ved alle henvendelser

Svein Mossige
Psykologisk institutt

2011/2308a 2011/2308 Unge mennesker utsatt for voldtekt fra jevnaldrende. Hvilken betydning har voldtekten hatt og hvilken hjelp får de fra hjelpeapparatet?

Prosjektleder: Svein Mossige,

Forskningsansvarlig: Universitetet i Oslo

Prosjektet ble behandlet i møtet 8.12.2011. Det ble fattet et utsettende vedtak med 4 spørsmål. Prosjektleder har svart i tilbakemelding datert 11.1.2012 med følgende vedlegg: intervjuguide 110112, revidert informasjonsskriv med samtykkeerklæring og korrigert forskningsprotokoll.

Til spørsmål 1: Deter i den korrigerte forskningsprotokollen lagt vekt på å få tydeligere frem det som ble etterspurt i REKs kommentarer, nemlig prosjektets teoretiske ramme, den aktuelle forskningsfronten som dette prosjektet forholder seg til, en presisering av forskningsspørsmålene og hvilke tema som tas opp i forhold til voldtekt som et likestilt aldersstøttemen.

Til spørsmål 2: I den korrigerte protokollen er valget av informantgruppen begrunnet. Målet med prosjektet er å kunne vite mer om det som eventuelt er spesifikt for overgrep der utsatt og krenker er jevnaldrende og kjenner hverandre i forhold til situasjoner der krenker er fremmed.

Til spørsmål 3: I det reviderte informasjonsskrivet er opplysninger om navn og telefonnummer til øverste faglige ansvarlige for prosjektet blitt tilføyd.

Til spørsmål 4: I intervjuguiden er setningen som ble vurdert som invaderende fjernet.

Komiteen har vurdert prosjektet på nytt etter prosjektleders tilbakemelding. De spørsmål som komiteen reiste anses for tilfredsstillende besvart.

Komiteen stiller likevel spørsmål om intervjuguiden ennå bedre kunne reflektere forskningsspørsmålene og anbefaler at det vedlagte forslag vurderes før endelig utarbeidelse.

Vedtak:

Komiteen godkjenner at prosjektet gjennomføres i samsvar med det som framgår av søknaden og av tilbakemelding på komiteens merknader.

Godkjenningen gjelder til 31.5.2012.

Forskningsprosjektets data skal oppbevares forsvarlig, se personopplysningsforskriften kapittel 2, og

Besøksadresse: Gulhaug torg 4A, Nydalen, 0484 Oslo	Telefon: 22845511 E-post: post@helseforskning.etikk.no Web: www.helseforskning.etikk.no	All post og e-post som inngår i saksbehandlingen, bes adressert til REK sør-øst og ikke til enkelte personer	Kindly address all mail and e-mails to the Regional Ethics Committee, REK sør-øst, not to individual staff
--	---	---	---

Helsedirektoratets veileder for «Personvern og informasjonssikkerhet i forskningsprosjekter innenfor helse- og omsorgssektoren». Opplysningene skal ikke oppbevares lenger enn det som er nødvendig for å gjennomføre prosjektet, deretter skal opplysningene anonymiseres eller slettes.

Dersom det skal gjøres endringer i prosjektet i forhold til de opplysninger som er gitt i søknaden, må prosjektleder sende endringsmelding til REK.

Prosjektet skal sende sluttmelding på eget skjema, se helseforskningsloven § 12, senest et halvt år etter prosjektslutt.

Vi ber om at alle henvendelser sendes inn via vår saksportal: <http://helseforskning.etikkom.no> eller på e-post til: post@helseforskning.etikkom.no

Vennligst oppgi vårt referansenummer i korrespondansen.

Med vennlig hilsen,

Gunnar Nicolaysen (sign.)
Professor
Leder

Jørgen Hardang
Komitésekretær

Kopi til: sveinmos@psykologi.uio.no; universitetsdirektor@uio.no

Vedlegg 3: Personvern og samtykke

Personvern og forsikring

Personvern

Opplysninger om deg vil være intervjuet jeg gjennomfører med deg som blir tatt opp på lydopptak. Dette lydopptaket vil bli slettet når intervjuet er transkribert over på papir i anonymisert form. I tillegg vil det være kontaktinformasjon som navn og telefon som slettes når studiet er avsluttet.

Rett til innsyn og sletting av opplysninger om deg og sletting av prøver

Hvis du sier ja til å delta i studien, har du rett til å få innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg. Du har videre rett til å få korrigert eventuelle feil i de opplysningene vi har registrert. Dersom du trekker deg fra studien, kan du kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Informasjon om utfallet av studien

Du som deltaker har rett til å få informasjon om resultatene av studien hvis du ønsker dette.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg er villig til å delta i studien

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

(Signert, rolle i studien, dato)

Samtykke til lydopptak av intervjuet

Jeg samtykker til at intervjuet med meg tas opp på lydbånd i dette prosjektet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

INTRODUKSJON

Gjennomgang av informasjonsskriv og samtykkeerklæring. Vektlegging av frivillighet til å delta i studien, informasjon om og samtykke til lydopptak, sikring av anonymitet i datamaterialet, hvordan dataene blir brukt og rapportering av resultater i tillegg til sikker oppbevaring av opplysninger. Forhøre om informanten har noen spørsmål knyttet til studiet før intervjuet.

BAKGRUNNSINFORMASJON

Alder, etnisitet, kjønn, utdanning, boforhold, relasjonsstatus.

HOVEDSPØRSMÅL

Kan du fortelle meg om hva det var som gjorde at du kom i kontakt med X?

Kan du fortelle meg om hva det var som skjedde da du ble voldtatt? Du trenger ikke å gå i detalj, jeg ønsker bare å få en forståelse av hva det var som skjedde med deg.

Hvordan tenker du om at voldtekten har påvirket ditt forhold til sex?

Tidsperspektivet: Hvordan var forhold til sex før voldtekt versus etter? Har det endret seg med tid etter voldtekten (for eksempel blitt bedre eller verre)?

Seksuell erfaring: Før/etter voldtekten

Identitetsmodellen:

- Seksuelle behov: lyst, opphisselse, seksuell tilfredsstillelse, tanker, fantasier
- Seksuelle verdier: akseptabel/passende/ønskelig sex.
- Seksuelle aktiviteter
- Karakteristika ved seksuell partner:
- Former for seksuelle uttrykk
- Seksuell orientering:
- Sosial: Gjenkjennelse av seg selv som medlem av gruppe med like seksuelle identiteter (heteroseksuell, nudist, swinger, S&M, fetihist). Og holdninger mot seksuelle minoriteter.

Identitetsutvikling:

- Forpliktelse
- Utforskning

Positive/vanskelige områder knyttet til sex

- Tidligere studier: Frykt for sex, mangel på lyst/aktivering, aversjon for sex, mindre tilfredsstillelse

AVSLUTNINGSSPØRSMÅL

Oppsummering av det vi har snakket om. Så: er det noe mer du ønsker å få sagt, som du ikke har fått anledning til å si i intervjuet? Er det noe du vil legge til i tillegg til det vi har snakket om?

Hvordan synes du det var å bli intervjuet om dette temaet?

Var det som forventet? Bra/dårlig? – hva gjorde at det ble slik?

Da har ikke jeg noen flere spørsmål. Har du noe mer du gjerne vil si eller spørre om før vi avslutter intervjuet?

For hele intervjuet

Målet er å få informantenes egne opplevelser. Forslag til spørsmål under intervjuene som tilpasses hvert svar og hver informant.

- Stille åpne og utforskende spørsmål: fortell, hva skjedde, hvordan skjedde det, hvordan hadde du det, hva opplevde du, hva følte/tenkte du, hva gjorde du?
- Forslag til mer inngående spørsmål: kan du si noe mer om det? Kan du gi en mer detaljert beskrivelse av hva som skjedde? Har du flere eksempler på dette? Hvordan opplevde du det? Hva føler du i forhold til det nå? Hvordan reagerte du følelsesmessig? Hva synes du om det? Hvordan oppfatter du dette problemet? Hva mener du om det som skjedde?
- Etter hvert mer hva informanten tror er grunner og tolkninger – avklare meninger (i forhold til tolkning: tydeliggjøre informantens utsagn i forhold til teori og forskningsspørsmål).